

Kádár Eszter

Egy pedagógus-életpálya tanulságai

A kőteleki Kádár Ágoston (II.) kántortanító
élete és munkássága

Tartalomjegyzék

Előszó	3
Bevezetés	4
I. Fejezet	8
A település	8
A gyökerek és a fejlődés:	
Kőtelek neve, a település földrajzi, történeti, valamint gazdasági hátterének bemutatása	9
II. Fejezet	14
A település közművelődéséről, ismét a gyökerektől	14
III. Fejezet	24
Családi gyökerek – a Kádár kántortanító-dinasztia Kőteleken	24
IV. Fejezet	26
A falu élete Kádár Ágoston idejében	26
V. Fejezet	30
A pedagógus	30
Egy pedagógus életpályája	31
A gyermekkor és a felkészülés évei	32
Társadalmi beágyazódás	34
A munka világa	36
VI. Fejezet	48
A mentor	48
VII. fejezet	55
A népművelő pedagógus	55
VIII. Fejezet	74
Pedagógiai gyökerek, pedagógusszerepek	74
IX. Fejezet	77
Tanulások	77
Befejezés	83
Bibliográfia	87
Mellékletek	91

Előszó

Válságban a közoktatás, válságban a társadalom.

(közhely)

2010-ben, a gyorsan változó társadalmi kihívások következtében kezdtem meg mentori tanulmányaimat. Az eddig majd harmincévnyi, közoktatásban töltött pedagógusi gyakorlatom során a pedagógus szerepek radikálisan bővültek és változtak. Az enyéme is. Fontossá vált a ma már közös, európai dimenzióban is hangsúlyossá váló élethosszig tartó tanulás a pedagógus-életpályák alakulásában és viszont, a pedagógusszerepek bővülésére és változására gyakran ösztönzőleg hat a life long learning megvalósulására. Tudatosodott bennem, hogy e két elem egymásnak kiváltói, forrásai, kísérői és egymásra kölcsönösen hatnak.

Bevezetés

„...*Oh bár adna a Gazda patakom
sodrának medret, biztos úton
vinni tenger felé,...*”

(*Babits Mihály: Jónás imája*)

Szakedolgozatom témájának választásakor a pedagógusszerepek változása érdekelt nagyon erősen. Azoknak egy-egy életpályában való nyomon követése, a családfakutatás és a dokumentációs munka végzésekor kiderült, hogy pedagóguscsaládokban nem ritkaság, hogy apáról fiúra száll a mesterség.¹ Az, hogy családomban ez már hét generációra is kiterjed, valószínűleg ritkaság számba megy. Érdeklődésem iránya az idő haladtával tehát kissé módosult: vajon a mesterség és munka választása valóban csak megélhetési kérdés volt évszázadokon keresztül, vagy a soha túl nem fizetett pedagógusi pálya más értékeket is közvetít, amelyeket az egyén munkája során megvalósít, és életmodelljével közvetít, illetve egyaránt példaként állít kortársai, valamint az utókor elé. A következőkben annak a kérdésnek járok a végére, vajon van-e, lehet-e tanulsága egy pedagógus-életpályának.

Úgy gondolom, hogy a Pázmány Péter Tudomány Egyetem mentor szakirányú képzésen folytatott tanulmányaim segítenek ennek a kérdéskörnek a kellő mélységű feltárásában és a fentebb megfogalmazott kérdés megválaszolásában. Az iskolarendszerek történeti áttekintése, az oktatásnak a történetiségbe, politikába és európai dimenzióba ágyazása komoly segítséget nyújtott számomra a különböző korok iskoláinak és pedagógusainak értékeléséről alkotott elképzeléseim megfogalmazásában. A felekezeti iskolák hálózatának fejlődése, a szerzetesrendek pedagógiájának szakavatott tudós tanáraink által bemutatott képe további támpontokat adott a pedagógusethika, a pedagógus munkája és szerepei témakörben felmerülő jelenségek helyes értelmezésében. Az új feladatok a közoktatásban mindnyájunkat személyesen érintő problémákat is jelentenek. Ezek széles körben, társadalomba ágyazott gyökereinek felfedése a mentori munka pedagógiája és pszichológiája területén szerzett új ismereteinkkel árnyaltabb kutatási munka folytatására sarkalltak. Remélem, hogy a kutatómódszertant feldolgozó kurzusok és előadások tapasztalatait beépítve tudom e dolgozatomat létrehozni.

¹ A köteleki Kádár kántortanító dinasztia tagjai:

1. Kádár Mátyás (*1794; köteleki kántortanító 1823-1849-ig, haláláig)
 2. Kádár Ágoston I. (*1824; köteleki kántortanító 1849-1890-ig, haláláig), Kádár Mátyás fia
 3. Kádár Géza (*1860; köteleki kántortanító 1878-1907-ig, haláláig), Kádár Ágoston I. fia
 4. Kádár József (*1862; köteleki kántortanító 1908-1923-ig, haláláig), Kádár Géza testvéröccse
 5. Kádár Ágoston II. (*1904; köteleki kántortanító 1923-1950-ig, áthelyezéséig, 1964-ben vonult nyugdíjba, 1978-ban bekövetkezett haláláig aktív népművelő), Kádár József fia;
- Köteleki tanítónő volt még Kádár Ágostonné és Csősz Mária is, aki Kádár Ágoston II. unokatestvére volt.

Kutatási módszereim között egyaránt megtalálható a könyvtárazás, a helyszínbemjárás és a kérdőíves² kikérdezés módszere is. A kérdőívvel felkerestem a dolgozatom témáját adó néhai Kádár Ágoston kántor-tanító mind a négy gyermekét és a még egy, felkutatható élő nebulóját. Érdekes, hogy a négy fiúgyermek közül egy tanítványként is ismerte édesapját, így két tanulói visszaemlékezést is egybe vethettem. Leghatékonyabb anyaggyűjtési formának azonban az interjú bizonyult. Az öt-öt kérdést tartalmazó eredeti kérdőív ugyanis számomra szokatlanul erős reakciót váltott ki a megkérdezettekből. Mind az öt személy megköszönte a megkeresést és hálával emlékezett Kádár Ágostonra, de egyik sem örült az információk írásbeli megosztási lehetőségének. Mind az öten határozottan ragaszkodtak a személyes beszélgetéshez, véleményük szerint ugyanis Kádár Ágoston apaként, tanítóként és mentorként is olyan élénk és sokoldalú személyiség volt, hogy nagy formátumú alakját nem tudják betűkbe önteni. Véleményüket magam is osztom. Egy-egy beszélgetés mintegy négyórányi időtartamot vett igénybe. A tapasztalatok a négy fiú és a két tanítvány esetében is egybe csengőek. A kérdőív kérdéseit közlöm dolgozatom végén, (ld. 1. sz. melléklet).

Dolgozatomat a *genius loci* köré rendezve kezdem el.

Az első fejezetben Kádár Ágoston, e néven a második, kántortanító munkásságának alapjait keresve igyekszem bemutatni a települést, a település történetét, majd annak egyházi, és iskolai vonatkozásait is. Foglalkozom a település nevének történeti alakulásával és a földrajzi háttér megfestésével és a térség ebből származó gazdasági életének megrajzolásával. Ezeknek az ismereteknek a közzétételével szeretném előkészíteni egy pedagógus valós alakjának hiteles környezetbe helyezését.

A második fejezetben a falu közművelődésének alakulását vázoltam fel, hiszen véleményem szerint ez a közeg is termékenyen hatott pályájára.

A harmadik fejezetben a családi gyökereket, a kántortanítói dinasztia munkásságát vázoló. A kántor és a tanító külön foglalkozások, összekapcsolódásuk az egyház és a község, a község és az állam általi egyidejű támogatottságot is kifejezi, de érzékelteti a pedagógus sokirányú függőségét is. Szeretném soraimmal ezt az összetett helyzetet megfelelő módon szemléltetni.

Külön fejezetet, a negyediket szánom a községi élet mindennapjainak bemutatására. Ezzel közelebb hozom és pontosítom a dolgozat tárgyául választott foglalkozás aktuális környezetét, érzékletesebbé téve a szakmai kihívások terét.

² ld. 1. sz. melléklet

Az ötödik fejezetben írok Kádár Ágoston tanulóéveiről, majd a munka világába illeszkedés nehézségeiről, a pedagógusi pályáról. Kitérek különösen annak első felére, a társadalomba ágyazódás viszonyosságaitól kezdve. Külön fejezetet, a hatodikat szentelem a mentori lét bemutatására. Teszem ezt azért is, mert a szigorú időpontokat tekintve a kántortanítói évek majd' három évtizedet ölelnek fel, és a népművelés időszaka is szintén majdnem ugyanannyi időt. A pártfogói szerep pedig végigvonul a nehézségekkel teli gyönyörű pályán. Ezért ezek után, a hetedik fejezetben rajzolom meg a pálya második szakaszát, a hangsúlyt itt a közművelődési tevékenységekre és a népművelői hivatás ábrázolására helyezem. Vázolom a munka melletti képzéseket és azokat a társadalmi változásokat, amelyek e színes életpályát jelentősen alakították. Az életpálya bemutatása mellett reményeim szerint felrémlik majd nagyapám valóságos alakja is, így hitelesen kirajzolódnak azok a tanulságok is, amelyek indokolják a szakdolgozat e témában való megírását.

Az utolsó előtti nyolcadik fejezetben a szakma pedagógiai gyökeréről és a pedagógus-szerepek alakulásáról fogalmazok meg néhány relevánsnak ítélt gondolatot, majd a záró, kilencedik fejezetben vonom le a tanulságokat.

Dolgozatom ívét tehát egy pedagóguspálya főbb pontjaira függesztem fel. Munkám néhány kérdésre alapozva, egy felszólalás és sok dokumentum felhasználásával készült. Ezeket a képekkel együtt a záradék után közlöm mellékletben.

Köszönetet mondok mindenkinek, aki elősegítette dolgozatom létrejöttét.

Külön köszönet illeti édesapámat, Kádár Józsefet, aki különös alaposággal hozta létre a családi irattárat, gondolja azt és minden érdeklődőnek rendelkezésére áll, a mai napig.

Köszönet nagybátyáimnak: Kádár Ágoston villamosmérnöknek, aki apró szösszenetekkel és személyes kiegészítésekkel hitelesítette az átfogó képet. Köszönet dr. Kádár György orvosnak, aki a gyermekei közül a legtöbb időt töltötte édesapjával, hiszen az általános iskolai osztályban még tanítványa is volt – még ha többnyire rövid időszaki helyettesítések során –, és haláláig háziorvosi szolgálattal is ellátta. Köszönet Kádár Zoltán Pál mérnöknek, aki nem csak a Tisza áradásait regulázta meg annak idején, de finom distinkciókkal a visszaemlékezések tartalmát is pontosabbá tette.

Köszönetemet fejezem ki Földes József tanár úrnak, Jóska bácsinak, aki előre haladott életkorát és gyenge egészségi állapotát meghazudtoló élénk emlékezettel idézte fel saját életének Kádár Ágostonhoz kapcsolódó szakaszait; aki őszinte hálával és nagyrabecsüléssel beszél róla, mint mentoráról, és akitől így megtudtam, hogy nagyapám igazi mentor is volt.

Külön köszönetet mondok témavezetőmnek, dr. Gombocz Jánosnak, aki óriási szak-tudásával, ugyanakkor hatalmas és példamutató emberi, valamint szakmai alázattal vezette munkámat a dolgozat megírása során.

I. Fejezet

A település

„Mit nekem te zordon Kárpátoknak

Fenyvesekkel vadregényes tája!

Tán csodállak, ámde nem szeretlek,

S képzetem hegyvölgyedet nem járja.”

(Petőfi Sándor: Az Alföld)

A hely hosszúnak tűnő bemutatását azért közlöm itt, mert Kádár Ágoston igen fontosnak tartotta, hogy mindent aprólékosan feljegyezve, történeti hűséggel mutassa be a települést, amelynek fia volt. Érdekes iratokat talált édesapja hagyatékában, és szenvedélyes falukutató, helytörténész lett. Munkájának egy vastag kötetnyi eredményét 1930-ban megjelenésre előkészítette, és bár maga az önálló kiadás nem valósult meg³, az adatok közkinccsé lettek egy másik, háború előtti szolnoki kiadványba ágyazva.⁴ Ő maga fontosnak érezte, hogy a falu lakói számára is köztudottá váljanak elődeik életének tanulságai, és kötődésük, identitásuk ezen a módon is fejlődjön. Dolgozatomban Kádár Ágoston életpályáját mutatom be. Alakjának plasztikus elképzeléséhez szükségesnek tartom tehát az ő elveinek ilyenén követését és Köteleknek, kedves falujának hiteles, tényekkel megalapozott, részletes bemutatását. Számára a múlt történelme is élő anyagként volt jelen: a régi épületek és lakói a múltat idézték fel benne, amiből nem csak önmaga tanult, de történelemtanárként tanította is.

³ A 4. számú lábjegyzetben közölt mű szerzői elkérték a Kádár Ágoston kéziratos munkájának első részét a 30'-as évek első harmada során, de azt K. Á. soha vissza nem kapta. A köteleki történeti monográfia 54. oldalának utolsó sorai szerint is, ez egy nagyobb mű első részének szánódott.

⁴ A *Szolnok megye története* c. mű azonos a jelen dolgozat Bibliográfiájában 19. sorszámmal feltüntetett: *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye múltja és jelene* szerk.: Scheftsik György, Pécs, 1935. című művel.

A gyökerek és a fejlődés: Kőtelek neve, a település földrajzi, történeti, valamint gazdasági hátterének bemutatása

„Lenn az alföld tengersík vidékin
Ott vagyok honn, ott az én világom;
Börtönéből szabadult sas lelkem,
Ha a rónák végtelenjét látom.”
(Petőfi Sándor: Az Alföld)

Kőtelek község Jász-Nagykun-Szolnok megyében, a Tisza jobb kanyarulata mentén, Szolnoktól észak-keletre, attól 33 km távolságban fekszik, 90 méter tengerszint feletti magasságban.

A mélyebb fekvésű (83 m) réti és a magasabban (90 m) elhelyezkedő mezősegi talaj jó termőföld, hiszen a gazdag élővilágú Tisza árterületén fekszik. Az ivóvíz, élelem, és közlekedés fontos minden emberi közösség számára. A napjainkban mintegy csak 8 méternyi szintkülönbséggel bíró alapvetően sík vidék, ősidők óta ideális élőhely.

A jégkorszak idején élt mamutok csontjai gyakran kerültek elő az idők folyamán éppen úgy, mint a 7000 éves neolitikus, úgynevezett „Körös-kultúra” erdélyi ágához tartozó közöségének nyomai. Ez a már élelemtermelő kultúra az újkőkorból vízparti házakat emelt, kézzel készített agyagedényeket, pattintott kőbaltákat és csiszolt kőeszközöket, csontból készített földművelő szerszámokat használt. Ősi hálónéhezékek tanúskodnak halászati tevékenységről. Folyamatos emberi életvitelt bizonyítanak a rézkor és bronzkor itt megtalált karperecei és a megbolygatott halomsírokból előkerülő kultikus edények. A bronzkor végéről az úgy nevezett „gávai kultúra” edénytöredékei maradtak ránk, és az i.e. III. században megtelepült kelták is mindegy háromszáz éven keresztül népesítették be a környező területeket. A római időkben a szarmaták lakták az akkor a birodalomhoz nem tartozó, Barbaricum ezen részét az első négy évszázadban. Későbből már Árpád-kori edénytöredékeket csodálhatunk, míg meg nem jelent a napjaikban is ismert település.⁵

Első okiratos említése 1391-ben történt, Keutelek⁶ alakban. Kiss Lajos a kő ‘stein, lapis, szilárd, éghetetlen ásvány’⁷ ősi jelentésű előtag és a minden bizonnyal ‘puszta, elhagyott hely, település’ értelemben használt telek utótag összetételét tartja valószínű etimológiának.⁸ A telek szó egyébként ‘földterület,’ vagy ‘jószág, birtok, építkezésre alkalmas kisebb földtulaj-

⁵ BOROS IMRE: *Adatok a kőteleki népoktatás 250 éves történetéhez*, Szolnok, 1986, 1-2. p.

⁶ *Zsigmondkori Oklevéltár* 1. 1951, 252. o.

⁷ *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*, Budapest, Akadémiai kiadó, 1970, 2. kötet, 600. p. 'kő' szócikk

⁸ KISS LAJOS: *Földrajzi nevek etimológiai szótára*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1. köt, 799. p.

don', avagy 'megművelt föld', de 'trágyás legelőrész, trágyázott föld', máshol 'műveletlen földterület', akár 'cserjés, bozótos hely'⁹ értelemmel is bíró szó. A most is Kőtelek elnevezésű települése nevét talán az egykori apátságról kaphatta, amely már valószínűleg a XIII. század elején is népes településen épült. A monostor és a község azonban még a tatárdúlás idején elpusztult. Romjai immár nyolc évszázada a Monostori dombon láthatóak, amelyet egykoron „Abbatia de Kew ad Tibiscum” névvel jelöltek¹⁰. A Monostor domb azonban ma Nagykőrű határában van.

A Kőtelek névalak 1446-ban már használatos volt.

Később lakói a hatvani szandzsákhöz¹¹ tartoztak¹², és 1544-től adóztak a töröknek is, a települést Kő Telek néven említi a török defter¹³ 1550-ben, amikor az összeírás szerint 10 adóköteles házban, 27 dézsma köteles családfő lakott. A paraszti gazdaságokban önellátó szem-, búzatermesztés, legeltető állattartás, juhtenyésztés és méhészet folyt.

A XV. században a települést két családé volt. Egyik felét a Kapy, a másikat a Kompolthy család birtokolta.

1522-ben kölcsönös örökösödési szerződést kötött a Kompolthy család az Országgh család, javára, melynek értelmében a férfi-ágon kihalt családi birtokrészt az utóbbi kapta. 1541-től Országgh Kristóf volt a földesúr 1567-ig. A birtokon kiskorúsága alatt gyámja, Losonczy István önkényeskedett. 1569-ben Miksa császár engedélyezte enyingi Török Ferencné sz. Országgh Borbálnak, hogy leányágon örökölje a birtokot, ez meg is történt 1570-ben. Ez a birtokjog 1606-ban átkerült Országgh Borbála vejéhez, bedegi Nyári Pálhoz, Török Zsuzsanna férjéhez.

1576-ban 32 tized-fizető jobbágy lakta a települést. A török megszállás alatt török katonák és Szécsy Tamás birtokát képezte a falu. 1593-ban 2 jobbágya volt itt Szécsynek. 1635-ben 4 portája volt a falunak, 1674-ben 25 forint adót fizetett.

A következő évszázad közepén Wesselényi Pál használta a birtokot. Miután a kincstár a Wesselényi birtokot elkobozta (1671), a német Glöckelsberg Ditrich János császári generális megvette azt, vagy amennyiben Scheftsik György¹⁴ forrásainak jobban hihetünk, 1693-ban Glöckelsberg ezredes jutalmul kapott itt 32 teleknyi birtokot. 1697-ben a falu egy része házasság során a Nyáriaktól a Hallerek birtokába került. A Haller-család őse Haller Samu

⁹ *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*, Budapest, Akadémiai kiadó, 1976, 3. kötet, 880. p. ld. „telek” szócikk

¹⁰ *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye múltja és jelene*, szerk.: SCHEFTSIK György, Pécs, 1935, 378-379. p.

¹¹ ‘szandzsák’ – tör. közigazgatási, katonai kerület

¹² Az idegen eredetű szavak jelentését a *Magyar Értelmező Kéziszótár*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992 – megfelelő szócikke alapján közlöm

¹³ ‘defter’- tör. Adókönyv, adórajstrom a török hódoltság idejében

¹⁴ *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye múltja és jelene*, szerk.: SCHEFTSIK György, Pécs, 1935, 378-379. p.

császári és királyi tábornok és Szeleczy Márton. Scheftsik¹⁵ forrása itt is jutalmazást említ a birtokváltás okaként. Ez évben 34 férfi lakost írtak össze és 105 jószágot. Az új földesúr jelentős létszámú telepest hozatott birtokára. Legrégibb jobbágyának, Peszeki Istvánnak ma is élnek azonos nevű leszármazottai Kőteleken. A XVII. század történelmi viharait megfogytakozott számban vészelte át a lakosság, telkes gazdái zsellérsorba süllyedtek, a falu a XVII. század végére kuriális település lett.

1711-ben Rákóczi csapatai valóban Kőtelek környéken táboroztak. Bizonyos három körtefa tövében. Ez a mai Besenyszög területéhez tartozik. A lakosság kollektív emlékeztében a Rákóczy-szabadságharc mint a magyar történelem jelentős eseménye, vagy tragikus sorsfordulója nyomot hagyott. Kedves, népmesei elemeket tartalmazó mondával így emlékeznek erre: Valamikor erre járt a fejedelem, aztán elfáradván megpihent a határban álló nagy körtefa árnyékában. Mivel a kurucoknak hirtelen menekülniük kell a közeledő ellenség elől, és a hadikincstárat nem tudták magukkal vinni, elásták hát a körtefa közelében. A körtefa képét, emlékét megőrizte Kőtelek XVIII. századi pecsétje, s méltán kapott helyet a mai címerben is.

1720-ban 29 jobbágyról és 7 zsellérről tesznek említést az iratok, 543 köből szántóföld, 118 kaszás rét, egy malom, 12 egész és ¼ forint jövedelem kerül említésre.

Annak ellenére, hogy Kőtelek a XVIII. század végéig kisnemesi település is maradt, 1720 körül megszűnt a kuriális állapottal járó adómentesség, ezért újból adózó jobbágyfalu lett a község. Hallerek, Szeleczyk, Nyáryk, Orczyk, Sághyk, Baldácsyk, Sztáraik, Halassyk, Hunyadyk, Almássyk és Hellebrontok voltak a falu birtokosai 1730-tól a XIX. század közepéig.

A XVIII. század második felétől Kőtelek neve már a jelenlegi alakban használatos¹⁶.

A római katolikus egyház 1735 óta vezet anyakönyvet Kőteleken, bár plébániáját viszonylag későn, 1742-ben alapították. Templomuk 1779-ben épült, Szent István király tiszteletére szentelték fel. 1779-ben épült meg az első iskola is.

Az 1730-as években újraosztásos földközösség alakult ki Kőtelken, majd amikor ez megszűnt, 1750-ben ekés-telkek jöttek létre. Egy jobbágyra általában 9 kishold szántó esett. A XVIII. században a jobbágyok által földesuraiknak nyújtott szolgáltatások megegyeztek az ország más területein érvényben lévő kötelezettségekkel.

1766-ban Mária Terézia úrbérrendezése során a település földjét III. osztályúnak minősítette. Ennek értelmében egy jobbágytelek 30 kishold szántó, 10 kaszásrét¹⁷ volt. A földesurak

¹⁵ Jász-Nagykun-Szolnok vármegye múltja és jelene, szerk.: SCHEFTSIK György, Pécs, 1935, 378-379. p.

¹⁶ PESTY Frigyes *Kézírtatos helynévtár* II. Külső-Szolnok; Közzétette: Bognár András, Kecskemét-Szolnok, 1979, 62-63. p.

¹⁷ 1 kaszásrényi az a terület, amelyet egy nap alatt egy ember lekaszált

bérbe adták a fennmaradó földeket terményért vagy pénzért. A szántókat jobbágyok használták, 1789-ig nem volt majorüzem a településen, céhek nem alakultak, kisiparosok munkálkodtak.

Az 1848-as szabadságharcban a falu lakói közül is sokan vettek részt. Kádár Ágoston (I.) kántortanító is szolgált Görgey seregében segédtsízként, de édesapja – a kőteleki Kádár kántortanító-dinasztiát megalapító – Kádár Mátyás¹⁸ betegségének hírére hallván hazatért szülőfalujába, ezért elkerülte őt a későbbi megtorlás. A szabadságharc leverését követő időkben sok üldözött talált menedéket, a település határait övező nádasokban. A halászat, vessző- és gyékényfonás egészen a század végéig jelentős volt a vidéken.

A kiegyezést megelőzően fellendülés indult a térségben. Egy 1864-ben közzétett bírói jelentés nem csak építkezésekről szól, de a település elnevezését is magyarázza: „...hogyan építések alkalmával igen sok égetett kövek, s terméskövek is találtak, melyek előbbeni épületekben voltak, gyanították, minekutánna a telek illy köves volt, nevezték el a helyet is Kőteleknek”¹⁹ Néhány, valóban régi épület gyakran jelenik meg a települést bemutató kötetekben.²⁰

A mezőgazdaság jelentette a lakosság fő tevékenységi formáját és megélhetési forrását a XIX. század folyamán.

1878-tól többen kaptak a református Baldácsy Antal-féle alapítványtól földet örökhaszonbérbe. A kiosztott föld azonban gyakran még a haszonbért sem termelte meg, így az újbirtokosok helyzete nem javult jelentősen, inkább romlott.

Annak ellenére, hogy csak egy nagybirtok maradt ezer holdon felül, mégis sok család volt föld nélkül, és a századfordulóra jellemzővé vált az agrárproletár és kubikus népesség jelentős száma Kőtelken.²¹

Kőtelek lakosságának száma napjainkban nem haladja meg az 1800 főt.

Vasútállomása ma sincs. Legközelebbi vasútállomása mindig is Szolnok volt. Ezzel egykor megyei út kötötte össze, a közösségi közlekedést ma is buszjárat oldja meg. Egykor hajóállomása is volt, 1968-ban szüntették meg.

¹⁸ Bizonyos források (www.kotelek.hu/13b.htm [legutolsó leírás 2012. április 3.] 21.08) magát, Kádár Mátyást (1794-1849) nevezik meg '48-as hősnak. A családi legendárium azonban életszerűbbnek tűnik: Kádár Mátyás feleségével élt, négy gyermeket tartott el állandó kettős állásából, kántor volt és tanító. a szabadságharc idejében pedig, 54 éves volt. Valószínűbb, hogy az események idején 24 éves, Kádár Ágoston (I.) (1824-1890) nevű gyermeke szolgált segédtsízként. 'Tanárember' fiaként jól írt, olvasott, és idős édesapja betegségének hírére tért vissza falujába, ahol Kádár Mátyás halálát követően át is vette annak megüresedett posztját, és a dinasztia második tagjaként folytatta áldásos tevékenységét élete végéig.

¹⁹ PESTY Frigyes *Kézírtos helynévtár* II. Külső-Szolnok; Közzétette: Bognár András, Kecskemét-Szolnok, 1979, 62-63. p.

²⁰ CSABAI István: *Jász-Nagykun-Szolnok megye*, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei önkormányzat, Szolnok, 2005, 63. p.

²¹ BOROS- DR. SOÓS: *Adatok Szolnok megye történetéből*, Kőtelek, 1980

Kádár Ágoston, második e néven, egy kántortanító dinasztia ötödik tagjaként működött falujában. Hírneve és eredményessége nehezen érthető meg, ha munkásságának gyökereivel nem vagyunk kellőképpen tisztában. Ezért első fejezetünkben bemutatam Kőtelek települést, szeretett faluját, amelynek népét szerette, történetét jól ismerte, kutatta. A falut, amely a mai napig fiának érzi Kádár Ágostont, és elszármazott utódait is szeretettel fogadja.

II. Fejezet

A település közművelődéséről, ismét a gyökerektől

„A játék nem csak üdít, nemcsak a gyermekben felhalmozott erőfölösleg önkéntelen kivetítésére szolgál, nemcsak az élet tevékenységére készíti elő tudattalanul a gyermeket; a játék a mindenkiben szunnyadó művészi hajlamokat is segít kifejleszteni, s a személyiség majdani egységének kockáztatása nélkül hajlíthatóvá, ösztönző benyomások iránt fogékonyá, szárnyalóvá teszi a lelket.”

*Fináczy Ernő*²²

A nevelés, oktatás, közoktatás és népművelés kérdése szorosan összekapcsolódik egy-egy kultúra, egy-egy közösség életében. Dolgozatom e fejezetében kísérletet teszek Kőtelek község szellemtörténeti fejlődésének ez irányú bemutatására. Az általános érvényű észrevételek mellett kitérek történelmi és gazdasági tényekre is, ahol az adatok felsorolásával érzékletesebbé kívánom tenni a kor ábrázolását. Úgy gondolom, ez a megközelítés elősegíti annak az életpályának az értékelését is, amely tanulságait csak a mindenkori történelmi közeg helyes ismeretével hozhatunk meg.

A tények közlését főként Boros Imre kutatásaira alapozom, de bátorítólag hatott saját munkám megírására, hogy egykori személyes beszélgetéseink és a napjainkban más kőtelekiekkel folytatott eszmecseréim a – népi emlékezet részeként –, alátámasztották a tudományos adatokat.

Történelmi tanulmányainkból tudjuk, hogy az emberi közösségek megmaradását és fejlődését, a tapasztalatok továbbadása biztosította. A történelem előtti időkben bizonyára a családi körben okították a fiatalabb generációk tagjait, a sumér időkből pedig, az iskolaházak fogalma ismert. A napjainkban nagynak tartott és méltán tisztelt görög és római idők iskolázásáról sokat tudunk. A középkorban a kolostorok voltak a tudásközpontok. Hazánkban a Szent Márton hegyén 996-ban alapított bencés kolostor, a Kazinczy óta Pannonhalma néven emlegetett iskola volt az első alapítás. Az Árpád-korban minden tíz falunak volt egy temploma, egy óra járáson belül. Minden bizonnyal működtek iskolák a plébániák mellett. Főként a papi pályára készítették fel az ifjakat a helyi plébánosok, akik olvasást, éneklést, az egyházi szertartásokban való jártasságot, alapvető latin egyházi szókincset, a kötelező

²² DIDAKTIKA: FINÁ CZY Ernő: *Egyetemi előadásai*; A „Studium” kiadása, Budapest, 1935, 21. p.

liturgikus szövegeket és énekeket tanulták.²³ Az előző fejezetben jeleztem, hogy Kőtelek, az 1391-ben először említett település, feltehetően a tatárkorban lerombolt monostora nyoma után kapta nevét. Ahogy az a régiségben megszokott volt, a még felhasználható köveket új házakba építették be. Valószínűleg Kőteleken is épült valamiféle új imahely vagy templom, önálló plébánia csak évszázadokkal később jött létre.

A reformáció elterjedésével már a lakosság nyelvén kellett prédikálni a szent lecke, vagy más szentírási szövegek alapján.²⁴ Így a XVI. században feladatként jelent meg a prédikáció oktatása. Egyházilag önálló közösség volt Kőtelek az 1500-as években, temploma és plébánosa volt, és valószínűleg az egyházi utánpótlás valamiféle formája jelen lehetett a községben, mint ahogy arra az 1550-es török adólajstromról következtethetünk: A török defter Balázs pap mellett megemlíti Lukács és Petre „díják” nevét is. A ‘díják’ írástudó embert jelent, s nevezettek minden valószínűség szerint a plébániai iskola hallgatói lehettek.²⁵

A Kőteleken folyó évszázados iskolaszervezési munkálatokat Boros Imre rendkívül pontosan adatolva, mégis érzékletesen mutatja be az *Adatok a kőteleki népoktatás 250 éves történetéhez* című, Szolnokon, 1986-ban kiadott könyvében.²⁶ Mivel volt szerencsém Imre bácsit személyesen is ismerni, most az ő írása alapján foglalom össze ezt a rendkívül érdekes időszakot.

Feltehetőleg formális iskola a török időkben nem működött Kőteleken. A törökök kiűzése után azonban az egész országban megkezdődött az újjászervezés. Az egyházi jogállás rendezése, a plébános beállítása, az önálló egyház kialakítása és az anyakönyv vezetése szükségesen egybeesett az iskola megalapításával, hiszen a XVI.-XVII. században Kőtelek, mint nagykőrüi egyházi filia működött. 1697-től 1735. júliusáig a kőteleki újszülöttek, házasulók és elhunytak nevei is Nagykörűn lettek bejegyezve.

A kőteleki oktatás első hivatalos bizonyítéka 1736-ból származik. Gulyás Ferenc neve először szülőként jelentkezik a megkereszteltek anyakönyvében. Az akkor kb. 39 éves, csak magyarul tudó férfi neve mellett 1738-ban pedig, szerepel már foglalkozása is: ludimagiszter, azaz tanító. 1746-ban a canonica visitatio jegyzőkönyve rögzíti, hogy ő a község tanítója, aki az iskolamester is, a kántor és a községi jegyző teendőit is ellátja. Felesége, Muharai Anna olykor helyettesíti őt az iskolai teendőkben, gyakran tanítgatja a helyi gyermekeket – kezdetben a saját lakásukon, hiszen az első iskola csak 1799-ben épült fel. Szombatonként a katekizmust tanította a tanító²⁷, aki gazdasági kényszerből kifolyólag kénytelen volt egyéb

²³ MÉSZÁROS István: *Az iskolaiügy története Magyarországon 996-1777 között*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981, 174. p.

²⁴ uo. 175. p.

²⁵ FEKETE Lajos: *A hatvani szandzsák 1550. évi adóösszeírása*, Jászberény, 1968, 89. p.

²⁶ BOROS Imre: *Adatok a kőteleki népoktatás 250 éves történetéhez*, Szolnok, 1986, 6-8 p.

²⁷ BOROS I. hivatkozásával: *Visitacio Canonica Kőtelek, 1746, 126-127, 28. p.* Főegyházmegyei Levéltár, Eger

fizetős munka után nézni. Az iskolamester ezért lett kántor is, és fő feladata a kántorság lett, majd a közjegyzőség is, ezért írásmunkák készítésével, törvények kihirdetésével, számadás készítésével, átvizsgálásával egyaránt foglalkozott a községházán, vagy más távoli helyen. Így történhetett, hogy a tanítóknak nem mindig, vagy inkább csak ritkán volt alkalmuk a tanítói munka végzésére a korai időkben.

Gulyás Ferenc teendőihez jól értett, a hitbéli alapelemeket jól ismerte, jó magaviseletű, józan ember volt, aki nem hódolt szenvedélyeknek, nem veszekedett, feleségével jól élt. Tisztelte a plébánost és a község vezetőit, és engedelmeskedett is nekik.

A tanító lakása az iskolaházban volt, jó állapotban. A lakás egy szobából, konyhából és kamrából állt, pince is tartozott hozzá. Az iskolaház fenntartásáról és a bútorokról a község gondoskodott, bár az iskola maga egyházi volt. A tanítót a község, a kántort pedig a plébános, a helyileg illetékes alesperes fogadhatta fel, de a község vezetői és a földesúr vagy annak megbízottja is véleményt mondtak. Ez a kettősség az alkalmazáskor és az elbocsátáskor is megvolt.²⁸

A kántortanító járandósága²⁹ ekkor a következőkből állt össze:

„hat gyermek tanításáért gyermekenként egy-egy forintot kapott.

Kántorságért:

2 köből szántó búzaföld
minden házaspártól egy mérő gabona
minden házaspártól 12 krajcár
50 font só
fél sertés
10 kis icce vaj
4 szekér széna
5 szekér tűzifa [sic]
stóla

a kántori járandóság összesen: 71 forint volt.”³⁰

Dr. Szántó Imre kutatásaira hivatkozva kiderül, hogy ez idő tájt minden módszert nélkülözve, az iskolamester felkészültségén és képzettségén múlt, hogy a gyermek hit és erkölcsi oktatásban miként részesült a „patriarchális” tanítási folyamat során.

Az 1766-os *visitatio* alkalmával kiderült, hogy a kántor „hitvallást tett”³¹, és az ének-könyveket az iskola és a község bocsátja rendelkezésre. Az iskolába járó tanulói létszámról

²⁸ BOROS Imre: *Adatok a köteleki népoktatás 250 éves történetéhez*, Szolnok 1986, 7. p

Dr. SZÁNTÓ Imre: *A katolikus népoktatás helyzete heves megyében a Visitatio Canonica tükrében 1750-1850*, Az Egri Pedagógiai főiskola Évkönyve III. 1957, Eger, 162. p.

²⁹ BOROS Imre: *Adatok a köteleki népoktatás 250 éves történetéhez*, Szolnok 1986, 6. p

Dr. SZÁNTÓ Imre: *A katolikus népoktatás helyzete heves megyében a Visitatio Canonica tükrében 1750-1850*, Az Egri Pedagógiai főiskola Évkönyve III. 1957, Eger, 162. p.

³⁰ BOROS Imre: *Adatok a köteleki népoktatás 250 éves történetéhez*, Szolnok, 1986, 6. p.

Visitatio Canonica Kötelek, 1746, 126-127, 28. p. Főegyházmegyei Levéltár, Eger

³¹ u.o. 7. p.

biztosat nem említenek: változó, 5-10 fő után kap járandóságot a tanító. Az azonban kiderül, hogy önálló tantárgyként hittan, olvasás és írás is van, míg a matematika nem kerül említésre. Az iskolai szorgalmi időszak a késő őszi, a téli és a kora tavaszi időszakra terjed ki. Ez a tény tükrözi az életformát. Kőtelek lakossága a XVIII. században is mezőgazdaságból élt, és a gyermekek is kivették részüket a mindennapi munkából.³² Az 1771-1772-es szolgabírói összeírások a Helytartótanács rendeletére készültek. Kőteleken – mint a környéken általában –, katolikus népiskola működését rögzítették.³³

A Ratio Educationis³⁴ életbelépésével megindult Kőteleken is a szabályozott népoktatás. Az anyanyelvi, avagy népnyelvi iskolát nemzeti vagy népiskolának is nevezték. Ez három évfolyammal, egy tanítóval működött, olvasást, írást, számtant, erkölctant és állampolgári ismereteket oktattak.

Az iskolák létesítése és fenntartása a megyék és a plébános kötelessége lett, a gyermekek 6-12 éves korig voltak kötelezve az említett három év elvégzésére. Nem csak télen, hanem nyáron is kellett volna iskolába járni, de bizonyos mezőgazdasági munkákat már rábíztak a hat éves gyermekekre, így inkább a délelőtti két óra és a délutáni két óra időtartamnyi iskolalátogatás lett az elfogadott szokás.

A Ratio Educationis részletesen foglalkozott a tantervnek, az oktatás és nevelés elveinek, a megfelelő módszereknek és utasításoknak, a jutalmazás és büntetésnek, valamint a szabadidő helyes eltöltésének kidolgozásával. Fontosnak tartotta a családi és iskolai élet megfelelő kapcsolatát, az ünnepeken való együttes részvételt, ahol a gyermekek és szüleik is megjelentek. A nevelés és oktatás tárgyává tette a családi és házi ügyek kezelését – ami a 2008-as világválság fényében figyelemre méltó tény. Álljon itt tehát egy rövid részlet, mely összefoglalja a következő évszázadok oktatási és nevelési filozófiáját, amely áthatotta a kőteleki kántortanítók munkásságát. Ezzel a néhány gondolattal többnyire egyet is érthetünk, amikor előszónk mottójának okát keressük: Miért is van válságban a közoktatás, miért is van válságban a társadalom?: „... az anyanyelvi iskolákkal főként amiatt kell a legnagyobb lelkiismeretességgel törődni, mert a benne elkövetett legkisebb hanyagság is megingatja az oktatás, nevelés egész épületének az alapját, megakasztja, sőt egészen megakadályozza, hogy később a közre áradjon a magasabb tudományok haszna...”³⁵

Kőteleken ennek szellemében folyt a közoktatás. A közoktatás minőségi megvalósulása még mindig az iskolamester személyén múlt, hiszen a tanítóképzés nem volt még intézmé-

³² u.o.

³³ u.o. 8. p

³⁴ Ratio Educationis 88§ MÉSZÁROS István: *Ratio Educationis 1777-i és 1806-i kiadás magyar nyelvű fordítása*, Akadémiai Kiadó Budapest, 1981, 43, 67-68. p.

³⁵ u.o. 43. p

nyileg kiépítve.³⁶ A tanítójelöltek a grammatikai gimnáziumi végzettség után négy-öt hónap alatt szereztek gyakorlatot a tankerületi székhelyen létrehozott norma iskolákban, ahol leendő tantárgyukat és annak leghatékonyabb oktatási módszereit sajátították el. Országsszerte nem volt egységes a személyi állomány minősége. Kötelek tanítói azonban mindig közmegebecsülésnek örvendtek, az iskolaházról pedig, kezdettől jó véleménnyel volt a lakosság.

1799-ben emeltek új épületet az iskolának, ekkor égetett agyagból. A tégláépület tanterme 100 tanulónak készült.³⁷

Majd' kilencven éve folyt már Köteleken szervezett közoktatás, amikor új kántortanító került a községbe. A 16 kilométerre fekvő, Tisza-parti Pélyről érkezett és ma már tudjuk, hogy ekkor vette kezdetét a köteleki Kádár kántortanító-dinasztia 127 éven keresztül szakadatlan tevékenysége a faluban. 1823-ban megkezdte működését Kádár Mátyás.

A család munkásságát egy másik fejezetben szándékozom bemutatni.

Az 1830-as években mintegy kétszáz gyermek volt iskolaköteles. A tanulók fele valóban járt iskolába, ruhátlanság miatt azonban mintegy ötven százalékos volt a távolmaradás. Ez a környező falvak arányaival összehasonlításban igen jó eredménynek számított.³⁸

Sok évtizeddel később, az Eötvös-féle népoktatási törvény bevezetése és kedvező hatása ellenére sem sokat javult az iskolába járók aránya, ugyanabból az okból kifolyólag.

Még az 1848-as elemi oktatásról szóló törvényjavaslat szellemében rendelkezett az 1868-as törvény a népoktatásról: minden településen létre kell hozni egy elemi népiskolát, amennyiben legalább 30 tanköteles korú, (6-12 éves) gyermek lakik és nincs még felekezeti iskola. Ekkor már minden bizonnyal legalább 132 éve működött Köteleken iskola, így a törvénynek megfelelően 1869-ben népgyűlés választotta meg az iskolaszéket és létrejött egy ismétlődő iskola is a településen.

Már „1871-ben az iskolaszéki ülésen felmerült a kérés, hogy a kántori és tanítói tevékenység különíttessék el.” Főként azért, mert a tanító a tanítási időről vitt át a gyermekeket a templomi orgona fűjtására. A tanulók így nem tanultak és még meg is fáztak. Végül a lelkeszt arra kérték, hogy rendeljen erre a munkára egy községi koldust.³⁹ „Nem tudjuk pontosan, hogy ez az elkülönítés megvalósult-e”, valószínűleg nem, mert édesapám az írta kéziratában, hogy „az 1940-es évek táján főként az iskolás gyerekek jártak a templomi orgonát fűjtatni, míg a nyári iskolai szünetben mi, a kántor gyerekek jártunk a kórusra.”

³⁶ Hajdú Erzsébet pontos évszámokban jelöli meg, a leendő pedagógusok tudatos nevelésére, a pályakövetelményeknek megfelelő személyiség formálására hangsúlyt fektető tanárképzés időszakát. Az 1873-as kezdettől 1947-ig.

Id. HAJDÚ ERZSÉBET: *A harmadik évezred első nevelői lesznek*, Új Pedagógiai Szemle, 2009. június 19. <http://www.ofi.hu/tudastar/hajdu-erzsebet-harmadik> [utolsó lehvívás: 2012. május 2.]

³⁷ BOROS Imre: *Adatok a köteleki népoktatás 250 éves történetéhez*, Szolnok, 1986, 10. p.

³⁸ u.o. 11. p.

³⁹ u. o.: 14. p.

A tankötelesek magas száma miatt már ekkor indokoltá vált egy új iskola építése.⁴⁰ Ezt azonban csak évekkel későbbre, 1878-ra tudta létre hozni a község.⁴¹

Az egyházi iskola mellett tehát községi iskola is működött, amely „párhuzamosság” az 1940-es évek elejétől tervezett, de csak 1948-ban, a nyolc osztályos iskola bevezetésével szűnt meg. Ekkor az oktatók száma is nőtt.⁴²

Az 1876-77-es jelentésben jelentős fejlődésről olvashatunk⁴³ Több, mint 210 iskolaköteles korú gyermek és további több, mint kilencven ismétlő tanulóból, mindössze 6,3 %-a nem tud iskolába járni.

A hivatalos katolikus iskola mellett Kőteleken zsidó „zug-iskola” is működött 1878-ba, a tanulók a zsidó tanító jelenlétében vizsgáztak le az iskolaszék tagjai előtt, miután a megyei tanfelügyelőség erről rendelkezett. Később legalizálódott ez az iskola is és 1903-ig működött a faluban.⁴⁴ Ekkor az önálló zsidó iskola támogatása megszűnt, a zsidó felekezetű tanító pedig, az újonnan létrehozott községi iskola alkalmazásába került.

A közoktatás lassú fejlődése mellett a közművelődés terén is kedvező változások mutatkoztak a kiegyezés után. 1878-ban megalapították a községi népkönyvtárat és 1880-ban az Epreskert nevű dűlőben 3600 négyszögöl szántóföldet is kapott az iskola a gyakorlati oktatáshoz. A konyhakerti veteményes és a faiskola a gazdasági ismeretek oktatását tette eredményesebbé a faluban.⁴⁵

1882-ben igen nagy szárazság és aszály miatt a falu közpénztára kiürült és megszűnt a segélyezés. A szűk esztendőkből a ruhátlanság és bizonyos időszakokban a nagy sár miatt iskolába nem járó tanulók hiányzását igazoltnak tekintették.⁴⁶

1883. tavaszán fejezte be fél éves vizsgálódásait Bárdossy Gyula királyi tanfelügyelő az iskolában. Részt vett az iskolaszék ülésén, ahol „...kijelentette: szívesen van jelen oly körben, ahol a nép nevelés előmozdítását oly dicséretes sikerrel előmozdítani látja, mint ezt a mai napon végighallgatott félévi vizsgálat eredményében tapasztalni szerencsés volt, s ezen dicséretre méltó eredmény arra indítja őt, hogy a kőtelki iskolának még hiányzó tanszereit a vallás és közoktatásügy minisztériumtól közbenjárása által megszerezni segítse...”⁴⁷

⁴⁰ u. o.: 13. p.

⁴¹ u. o.: 14. p.

⁴² Kőtelek iskolájának az egyik termében berendezett Iskolatörténeti kiállítás látható. Ez és a Helytörténeti Gyűjtemény jól mutatja be a település oktatásügyének fejlődését a kezdetektől mostanáig. (Napjainkban már évenkénti képzőművészeti alkotótábort és kiállítást is gazdagítja a palettát.)

⁴³ Boros Imre: Adatok a kőteleki népoktatás 250 éves történetéhez, Szolnok, 1986. 16. p

⁴⁴ u. o.: 17. p

⁴⁵ u. o.: 17-18. p

⁴⁶ u. o.: 18. p.

⁴⁷ u. o.: 18. p.

részletesen: *Iskolaszéki jegyzőkönyvek 1880-1891.* Rk. plébánia Kőtelek, 1882. május 13.

Ez jól is jött a majdnem kétezer fős, teljes egészében magyar anyanyelvű községnek, mert az iskolaépület fenntartása a tanítói lakással jelentős költség volt. A ‘kezdő és haladó’ római katolikus iskola, ‘elemi vegyes hat tanfolyamú fokozattal’ működött; ‘folyt ismétlő iskolai’ oktatás is a községben. A tanítók javadalmazása is gondot okozott, a tanítók nem tudtak megélni fizetésükből. 1885-ben például,⁴⁸ a rossz termés miatt Kádár Géza kántortanító állami segélyért volt kénytelen folyamodni a miniszterhez.

A helyzet jobban érthető, amennyiben figyelembe vesszük, hogy a kántortanító fizetése 1892-ben 849 forint 22 krajcárt tett ki. Lakbérre 80 forintot kellett fizetnie, segéd tartásra és annak élelmezésére kötelezve volt, az otthoni élelmezést pedig, 150 forintra taksálták.⁴⁹

1898-ban a jól működő katolikus iskolaszék mellett megalakult a községi iskolaszék is. A főjegyző, a plébános és az érseki iskola tanítója is helyet kapott benne.⁵⁰

Ugyancsak 1898-ban hozták létre Kőteleken a „gazdasági ismétlő iskolát”, ahol már megfelelő szakismeretekkel és képesítéssel is rendelkező tanító vezette az intézményt. Timpfel Ferenc tanító Jászberényben végezte a szükséges tanfolyamot.

A tankötelesek száma jelentősen növekedett a század utolsó évtizedére, 412 tanulót kellett nevelni. A legnagyobb törvényes létszám iskolánként, azaz osztálytermenként 80 fő volt, így az elhelyezés sem volt megoldható, nem hogy az oktatás, hiszen olykor 131 tanuló volt összezsúfolva. Előfordult tehát, hogy egész osztályokat küldtek haza, hogy bizonyos foglalkozásokat mégis meg lehessen tartani.⁵¹ A gyermekek magaviseletére is egyre több panasz volt. Végül a vékony fűzfavessző lett engedélyezve, a fenyítés az iskolaszéki elnök és egy iskolaszéki tag jelenlétében történt. A községi terhek miatt a falu az egri érsekhez fordult újabb tanterem, avagy iskola létesítése végett. A millennium évében némi fizetésemelést is kilátásba helyezett a község, amennyiben az egyház együttműködik a fejlesztésben. A község egy olyan tanítónő foglalkoztatását tervezte, aki félállásban óvónőként is dolgozik majd. A vallás-erkölcsi okokra hivatkozva a plébános felekezeti iskolát kívánt volna létrehozni, a tanfelügyelő pedig, állami illetve községi iskola építését szorgalmazta. Végül egy belterületi állami és egy külterületi katolikus iskola létrehozásának tervét fogadták el. Az érseki iskola terve 1901-re valósult meg.⁵² A III. katolikus iskola tanítójának fizetését a vallás és közoktatási miniszter államsegély formájában biztosította. 1904-ben a vallás és közoktatási miniszter az új iskolák számára felszereléseket, oktatási és bemutató segédeszközöket ajándékozott.⁵³

⁴⁸ BOROS Imre: *Adatok a kőteleki népoktatás 250 éves történetéhez*, Szolnok 1986. 19. p

u. o.: az 1995 főnyi lakosság vallási megoszlása: 1854 katolikus, 37 helvét, 20 ágostai és 84 Mózes követő;

⁴⁹ BOROS Imre: *Adatok a kőteleki népoktatás 250 éves történetéhez*, Szolnok, 1986. 21. p

⁵⁰ u. o.: 22. p

⁵¹ u. o.: 23. p

⁵² u. o.: 22-23. p

⁵³ u. o.: 24. p

A köz- és népoktatás szemléletbeli fejlődéséhez hozzá járultak olyan események is, mint például az 1906-ban először elrendelt „Madarak napja, Fák napja” elnevezésű ünnep.⁵⁴

1903 óta tanított a katolikus iskolában a korábban már említett „zug-iskola” oktatója, Gönczi Ignác. Nem csak tanítványai tartották jó tanítónak, de elismeréssel szóltak a mai szabadegyetemekhez hasonló szabadelőadásairól és könyvtárfejlesztő tevékenységéről is. Timpfel Ferencsel igen sokat tettek a községben a helyes gazdálkodási formák meghonosítása érdekében. Az alföld adottságainak megfelelően buzdított a növénytermelésre, a gyógynövénytermesztésre és begyűjtésre, tenyésztett selyemhernyókat valamint méhészkedett, hogy példamutatásával is támogassa a helyi lakosság általános gazdálkodási gyakorlatát.

A századforduló éveiben az őszi vásárt követően kezdődött az iskolai év, szeptember 17. és 30. között. Március első felében zajlottak a félévi vizsgák: a tanítás júniusvégén, július elején ért véget általában.⁵⁵

Új tantárgyak is jelentkeztek. Elsőben például testgyakorlás is volt a beszéd- és értelemgyakorlat, számtan és rajzolás mellett, míg hagyományos tárgynak számított a hit- és erkölcstan, a magyar írás és olvasás, és éneklés is. A másodikban a magyar nyelvtan, a szépírás és a kézimunka is tananyaggá vált. Harmadikban tárgyalták a földrajzi és a gazdasági ismereteket az alaptárgyak mellett. Ötödikben jelent meg a történelem, a polgári jogok és kötelességek, valamint a természetrajz, míg a hatodikban a természettan és a vegytan jelentkezett új tantárgyként.⁵⁶

Karácsonykor és húsvétkor a népiskola minden évfolyamán minősítették a magatartást és a szorgalmat, háromfokozatú értékeléssel. A tantárgyi előmeneteli osztályzat ötfokozatú, összevont, általános jegy volt, ahol az egyes volt a legjobb.⁵⁷

A köteleki iskolában, az 1912-13-as tanévben kísérleteztek a munkarend megváltoztatásával. Több évszázados hagyomány után az egy műszakos, délelőtti tanítási renddel működtek. Így csak egyszer kellett megtennie a gyermekeknek az iskolába vezető utat, és az oktatásra is tömbben, hasznosabban, több és tartalmasabban eltöltött idő jutott. Télen 8-2-ig jártak iskolába a gyermekek, így nem kellett a korai sötétedés miatt elmaradniuk a délutáni órákról, a nyári időben olykor 6-11-ig folyt a tanítás.

A szülők is jobban felügyelheték volna a gyermekek iskolába járását, de a mulasztások száma, ahelyett hogy csökkent volna, jelentősen megnövekedett. Ezért az „egyhuzamban” való tanítás egy kísérleti évének elteltével a régi, kétműszakos oktatási rendet tartották meg reggel 8-12-ig és délután 2-4-ig.⁵⁸

⁵⁴ u. o.

⁵⁵ BOROS Imre: *260 éves a kötelki iskola*, Kötelek, 1996, 16. p.

⁵⁶ BOROS Imre: *Adatok a köteleki népoktatás 250 éves történetéhez*, Szolnok, 1986. 25. p

⁵⁷ u. o.

⁵⁸ u. o.: (valamint részletesen: Községi iskolaszéki jegyzőkönyv, 1912. szeptember 12.)

Ebben, az 1913-as évben a település anyagi helyzete olyan nehézé vált, hogy a községi iskola államosítását kérték. Hiába.

A következő évben pedig, kitört az első világháború. A vallás és közoktatásügyi miniszter iskolalátogatási felmentést adott azoknak, akik a háborúba vonult családtagok helyett otthon voltak kénytelen a gazdasági életben tevékenyen részt venni. Így a gazdasági ismétlő iskolák működése is szünetelt, és 1925-ben nyári napközit is létrehoztak a községben „gyermek-menedék” elnevezéssel. Szükség is volt arra, hogy a tanítók által felügyelt dajkák vigyázzanak a gyermekekre, hiszen a nők a munkában egyre nagyobb szerepet voltak kénytelenek vállalni.⁵⁹

Ezekben az években nagy hasznát vette a falu lakossága a Gönczi Ignác által korábban oly nagyon szorgalmazott gyógynövénygyűjtésnek: akciókat hirdettek az iskolában, teapótló gyógynövények szedésére buzdítottak. Ekkor már a nagyobb tanulóknak a gazdasági munkában való fokozottabb részvételét is erősen szorgalmazták.

Korábban megemlékeztünk már arról, hogy a köteleki iskola úgynevezett együttműködő iskolarendszert valósított meg. Ez azt jelentette, hogy a tanítókat és a tanulókat felekezeti hovatartozásra való tekintet nélkül osztották be. Az 1910-es évekből adataink vannak arról, hogy a gyermekek korosztályi és nemi elkülönítésben tanultak 1.-3., illetve 4.-6. osztályokban⁶⁰. Míg visszaemlékezések és fényképek bizonyítják, hogy egyes osztályokban, koedukált csoportban folyt az oktatás a két háború között. Az alsó három évfolyamot a községi tanítók oktatták, míg a felső évfolyamokat a katolikus tanítók vezették.⁶¹

A forradalom és a Tanácsköztársaság idején a faluban és iskolában nem történtek említésre méltó események. Az adminisztráció ment a maga útján. Bizonyos tanítói továbbképzést is elvártak, ami általában önképzésben, politikai tartalmú könyvek olvasásában jelentkezett.

Erre az időszakra esett azonban az alap- és középfokú oktatási reform bevezetése, így a tankötelezettség 14 évre emelkedett; megtörtént az ingyenes és egységes általános iskola kialakítása, és államosítása, megszűntették a hittan oktatását és eltávolították a vallási jelképeket.⁶²

Klebelsberg Kunó munkássága során ismét kötelező lett a vásár- és ünnepnapok istentiszteleteinek látogatása. A hiányzás mulasztásnak minősült. Eltöröltetett minden a Tanácsköztársaság oktatással kapcsolatos intézkedés is, és bár Klebelsberg is a nyolc osztályos népiskolát tartotta célszerűnek, annak újbóli bevezetése 1948-ig váratott magára.

⁵⁹ u. o.: 27. p

⁶⁰ u. o.

⁶¹ BOROS Imre: *260 éves a kötelki iskola*, Kőtelek, 1996, 18. p.

⁶² BOROS Imre: *Adatok a köteleki népoktatás 250 éves történetéhez*, Szolnok, 1986. 28. p

Kőteleken az egykori felekezeti iskola visszakerült a katolikus egyház kezére, a tanítók maradtak a helyükön, és mindenkinek igazolnia kellett a kömmün ideje alatt tanúsított magatartását.

A megüresedő, vagy újonnan létrehozott tanítói állások betöltését a kormányzat főként a frissen elcsatolt területekről érkező jelentkezők betöltésével képzelte el.

Az 1921-es országgyűlés testnevelési törvénye értelmében, megalakult Kőteleken is a Levente Egyesület. Itt a 12-23 éves fiatal férfiak nevelésével foglalkoztak; a hiányzás, mulasztásnak minősült.⁶³

A Kőtelek község közoktatásának történelmi alakulását, fejlődését bemutató fejezetünkben igen színes, egyre gazdagodó, a népművelés területeinek gyökerét jelentő intézmények megjelenését kísérhettük figyelemmel. Elérkeztünk az 1923-as évhez, amikor az édesapja halála miatt megüresedett kántortanítói állásra pályázat útján felvették Kádár Ágostont. A katolikus iskolaszék döntése után kezdett munkához a mindenkori nevelőtestület legkarakteresebb egyénisége, akinek közéleti munkássága mindenre kiterjedt. Bár elsődlegesen pedagógusi és kántori hivatása volt, szintén elkötelezetten végezte népművelői tevékenységét, melyek nem csak kiegészítették, de olykor – úgy tűnt –, akadályozták is egymást. Ezt azonban csak az utókor fogalmazhatja meg ilyen sommásan, attól függően, hogy Kádár Ágostonnak melyik szerepvállalását kívánja hangsúlyozni. Kádár Ágoston neve és személyisége azonban minden területen megjelent. Változatos szerepvállalását és annak tanulságait önálló fejezetekben kívánom bemutatni.

⁶³ u. o.: 29. p

III. Fejezet

Családi gyökerek – a Kádár kántortanító-dinasztia Kőteleken

„Szereped van, mely csak a tiéd, s ez a szerződésed Istennel.”

Márai Sándor: Füveskönyv, 133

A családi irattár tanúsága szerint a ma Heves megyében található Pély községben élt Kádár család tagjai az 1700-as években jobbágyok, később földművelők voltak. (Az iratok 1733-ig mennek vissza, de több felé emlegetnek a családban egy eddig teljesen még fel nem tárt erdélyi származást is.) Kádár József felesége Sinkó Klára. Gyermeük, **Kádár Mátyás** (1794-1849) elszármazott a faluból és a Tisza partján lejjebb települt. A még 1799-ben Kőteleken égetett agyagból épített iskolaházba ekkor, 1823-ban nevezték ki őt kántortanítónak. A visitatio canonoca idején 36 éves volt, a pedagógiai tudományokban jártas. Javadalmazása a következő volt:

60 hold javadalmi föld, legelővel együtt
házasulandóktól 12 forint
vegyes házasságok esetén ennek fele
a községtől 3 forint
tüzelőfa 6 kocsival, amit a község köteles volt beszállítani
4 kocsi széna
100 kéve nád
40 kg só
stóla 15 forint

1831-ben 107 fiú és 83 lány volt iskolaköteles korú Kőteleken, a fele rendszeresen járt iskolába. Az 50 % elmaradás igen nagy aránynak tűnik, de az adott kor általános számait ismerve, ez igen jó eredménynek számít. A hiányzások legfőbb oka az elégtelen ruházat – a szegények nem tudták iskolába járatni gyermekeiket.⁶⁴

A pedagógiai tudományokban jártas Kádár Mátyás tudott orgonálni, az általa felfogadott segédtanító azonban nem. Feleségével, Vöröss Apollóniával négy gyermeket neveltek.

Egyikük Kőteleken született 1824. december 31-én, **Kádár Ágostonnak** (I.) hívták. A családi hagyomány szerint Ágoston az 1848-49-es szabadságharcban részt vett, Görgey seregében szolgált, főhadnagyként a tábornok szárnysegédje volt, de az isaszegi csata (1849. április 6.) előtt üzenetet kapott otthonról, hogy édesapja, Mátyás beteg, haldoklik, és ezért

⁶⁴ u. o.: 10. p

családfenntartóként számítottak rá ezután. Görgey engedélyével távozott, és édesapja nem sokkal későbbi, 1849. július 27-i halála után ő lett a második kántortanító ugyanabban a faluban. 42 éven át. Kunhegyesen nősült 1851. március 3-án. Feleségül vette az 1830. február 23-án Egerben született Perkinkó Veronikát, akivel nyolc gyermeket neveltek fel. Halála fölötti részvétét az iskolaszék jegyzőkönyvben fejezte ki, hiszen nem csak 42 éve tanított az iskolában, de az iskolaszéknek megalakulása óta jegyzője is volt. „Életét példaként állították a község tanítói elé.”⁶⁵

Ötödik gyermekük, **Kádár Géza** (sz.: 1860) az apja mellett tanítóként dolgozott 1878-tól. Dicséretes képesítésű tanítói oklevele mellett gyakorlati működéséről szóló bizonyítványa is volt Tiszapüspökiből, így pályázat során felvették. Kilenc kérvényező közül neki voltak a legjobb minősítései és ő kapta a legtöbb szavazatot az iskolaszékben.

Édesapjának halála után volt kántortanító Kőteleken. 1890. október 28-tól haláláig, 1907-ig. (Feleségével, Lurz Irénnel négy gyermekük volt; fiaik az Alföld különböző településein dolgoztak: Béla kántortanítóként Újfehértón, József az egri egyházmegyében plébánosként, László zenetanárként. Harmadik gyermekük, Erzsike a tanító feleségeként élt Nagykörűben).

A harmadik Kádár kántortanítót, Gézát, öccse, József követte a tanítói dinasztiában. **Kádár József** 1862-ben született Kőteleken. 1885-ben végzett az Egri Érseki róm. Katol. Fittanító – Képzőintézet Értesítője szerint. „Erkölcsei viselete: Dicséretes. Szorgalma: kielégítő. Általános sorozata: Első rendű.” Balmazújvárosban volt kántortanító, de Kőtelekről nősült. A helyi patikárius és Kosteletzky Paula második leányát, az 1869-ben született Pekker Paulát vette feleségül. Számos gyermekük született, de csak kettő élte meg a felnőtt kort. A második leány és a legkisebb, a hatodik, **Kádár Ágoston** Mátyás Elemér. Kádár József a világháború éveiben az 1-3. fiú osztály vezetője volt. Fia úgy vélte, hogy az asztalosságához is értett. Eredményes kántortanítói munkájának elismeréseként 1921. augusztus 25-én igazgató-tanítónak nevezték ki az iskola élére.⁶⁶

⁶⁵ u. o.

⁶⁶ Hajdú Erzsébet pontos évszámokban jelöli meg, a leendő pedagógusok tudatos nevelésére, a pályakövetelményeknek megfelelő személyiség formálására hangsúlyt fektető tanárképzés időszakát. Az 1873-as kezdetektől 1947-ig.

ld. i.m.: Hajdú Erzsébet: A harmadik évezred első nevelői lesznek, Új Pedagógiai Szemle, 2009. június 19. <http://www.ofi.hu/tudastar/hajdu-erzsebet-harmadik> [utolsó leírás: 2012. május 2.]

IV. Fejezet

A falu élete Kádár Ágoston idejében

„Szép vagy, alföld, legalább nekem szép!

Itt ringatták bölcsőm, itt születtem.

Itt borúljon rám a szemfödél, itt

Domborodjék a sir is fölöttem.”

(Petőfi Sándor: Az Alföld)

Kőtelek belterülete 1-3 méterrel fekszik mélyebben, mint egész területe⁶⁷, amely sík. A folyó északi nagy kanyarulatát a szabályozások folyamán átvágták. A Tisza védgátját 1910-ben építették.

A lakosság számára a legfőbb közlekedési útvonalat Szolnokra, egy 30 kilométeres szekérút, valamint a szőke Tisza biztosította. Hivatalos hajójárat működött Kőtelek és Szolnok között 1925 és 1968 között. A közúti forgalmat magán autóbuszjáratok bonyolították le 1945-ig. Lehet, hogy a járatok napjában csak egyszer fordultak, de az egyébként elszigeteltté váló településnek így mégiscsak közvetlen összeköttetése volt a megyeszékhellyel. (Napjainkban, az állandó vonat- és buszjárat csökkentések és megszüntetések korában, valószínűleg, megfelelő módon tudjuk értékelni a ritka, de száz évvel ez előtt már létező közlekedési viszonylatot.)

Az I. világháború idején a községnek több száz lakója harcolt, 104 katonája halt hősi halált. Emlékművük a főtéren áll.

A forradalom, avagy Magyar Tanácsköztársaság nyújtotta lehetőséggel élve, mintegy nyolcvan ember jelentkezett a Vörös Hadsereg soraiba. Főként a tiszai hadműveletekben, a Tiszán átkelő román királyi csapatok ellen küzdöttek. Később mindnyájan a csendőrség felügyelete alá kerültek, a Tanácsköztársaság bukása után, a megtorlások a során –, hárman haltak meg. Az ingó és ingatlan vagyonokban hatalmas kár keletkezett a forradalom és a román megszállás következtében.⁶⁸

Az úgynevezett Nagyatádi-földreformban⁶⁹ részesültek helyzete nem sokat javult: 95 fő helyi lakos között összesen 191 k. hold földet osztottak fel a '20-as évek elején és 106 család részére 22 k. holdnyi területen hoztak létre házhelyeket. A termőföld-területek mérete azonban oly kicsi volt, hogy gyakran a tartozást sem fedezte a termés.

⁶⁷ Jász-Nagykun-Szolnok vármegye múltja és jelene, szerk.: SCHEFTSIK György, Pécs, 1935, 378. p.

⁶⁸ u. o.: 378-379. p.

⁶⁹ Nagyatádi Szabó Gábor földművelésügyi miniszter

Már Kádár Ágoston tevékenysége idején (1921-től) is, a kanyarulat felett egy hosszúkás morotva-tó helyezkedett el, amely akkor a rég elvesztette élő kapcsolatát a folyóval és ezért eliszaposodott. A folyó magas vízállásakor napjainkban is előnti az út egy részét az ár. (Ez, és a tiszavirágzás kedvelt témája a településről fotókat megjelentetőknél.⁷⁰) Így a XX. században is gyakran előtörték a hullámok a szabad területeket, amelyek ezért általában rétekként funkcionáltak.

A község összesen 8782 kataszteri holdnyi területe túlnyomó rész, 6735 k. hold, szántó volt. További 1130 k. hold legelő, 38 k. hold erdő, 35 k. hold rét, 10 k. hold kert, és 6 k. hold szőlő művelése adta a faluban dolgozók munkáját. 1865 k. hold terméketlen és 3 k. hold mocsaras vidék is fellelhető volt a környéken.

A birtokszerkezet egy 1454 k. holdnyi nagybirtokra, 8 középbirtokra, 87 darab 15-100 k. holdnyi és 36 kisebb kisbirtokra, valamint 363 törpebirtokra oszlott; a lakosság gazdálkodó része három közös legelőt is használt.

Az állatállományt ⁷¹ mintegy 220 ló, 830 szarvasmarha, 790 sertés és 1740 juh alkotta.

Nagyobb ipartelepéből kettő is üzemelt Kőtelken. Egy nyersolajmotoros malom és egy cement áru gyár.

Harminc iparos dolgozott a faluban: 8 kovács, 6-6 cipész és ács, 3 borbély, 2-2 szabó és hentes, 1-1 kerékgyártó, asztalos és kéményseprő.

A birtokkal nem rendelkező lakosság hagyományosan kubikus munkával tartotta fenn magát. Létszámuk a XX. sz. elején hozzávetőlegesen 400 fő volt.

Kőtelek a század első felében 3500 fős nagyközség volt. Posta- és távíróállomás, valamint helyi Hitelszövetkezet szolgált ki a lakosság igényeit. Saját orvosa és körállatorvosa valamint gyógyszertára helyben, míg a királyi járásbírószék és a királyi adóhivatal Szolnokon működött.

Az egykor körülbelül 3500 lakos 698 házban élt, negyede külterületen lakott, az összes népesség fele férfi, fele nő; a népességnövekedési ráta 1.77 % volt.

Népesebb pusztái Hunyadfalva, Dodaszög, Ravasz, Kígyóshát, Nagyhát, Laposhalmi tanya, Nagyögre és Újtelek voltak. (Csatatszög Nagykörű községhez tartozott.)

Képviselőtestületét 10 virilista és 10 választott tag alkotta.

Közművelődési intézményei jól működtek: Községi Könyvtár, Római katolikus gazdakör, és Munkáskör és Polgári olvasóköri adott teret a közéletnek.

⁷⁰ CSABAI István: *Jász-Nagykun-Szolnok megye, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Önkormányzat*, Szolnok, 2005, 63. p.

⁷¹ *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye múltja és jelene*, szerk.: SCHEFTSIK György, Pécs, 1935, 378-379. p.

Vallási megosztottság nem jellemezte a települést. 95-99 %-a római katolikusként az egri érsekséghez tartozott, 1-5 %-a volt református vallású. Idővel 2-4 zsidó család is letelepedett Kőteleken.

A Római Katolikus Elemi Iskola, három külön épületben, három tanteremmel, három tanerővel működött: Timpfel Ferenc iskolaigazgató további két tanító, Kádár Ágoston kántortanító és Timpfel Mária tanítónő segítségével 170 növendéket oktatott.

Kőtelek közoktatásügyi intézményei szépen fejlődtek. Még a Bethlen-kormány egyik legnépszerűbb programjával, az iskolaépítéssel Kőteleken egy újabb (itt harmadik) tanítói állás létesítése is járt. Ez magával hozta az igazgató-tanítói kinevezést is. Kádár József lett a katolikus iskola első igazgató-tanítója, amely beosztást jó munkájának elismeréseként kapott. A római katolikus elemi népiskola 3 tanteremmel és 3 tanítóval, míg a községi elemi népiskola további 1 tanteremmel és tanítóval működött. A 6 évnél idősebb analfabéták száma 10 százalék körül mozgott, a XX. század első évtizedében.

Jelezttem korábban, hogy a községi iskola igazgatója a községi iskolaszék elnökével együtt dolgozott, a felekezeti iskola igazgatója a mindenkor plébános volt. Az intézményt a község, a katolikus egyház, továbbá a település lakosainak vallási hovatartozása szerinti további felekezetek, a református és zsidó felekezet tagjai tartották fent. A falu hat osztályos iskolája úgy nevezett „együttműködő” rendszerű iskola volt. Lényege, hogy a tanulók a korábbi községi vagy felekezeti iskolához való tartozásra való tekintet nélkül kerültek beosztásra. Három osztálya egyházi, három községi fenntartású lett. Az együttműködés nem mindig volt zavartalan. Egyes osztályok tankönyveiben ugyanis nem volt olyan választék, mint majd’ száz évvel később. A községi iskola pedig nem mindig a katolikus iskolák számára készült tankönyveket használta. Amennyiben vitára került a sor, végül a katolikus elemi népiskolai tankönyvek kerültek bevezetésre végül. Általában véve volt tehát ‘A Tankönyv’ – az őszirózsás forradalom előtt.

A kor viszonyaira jellemző, hogy Scheftsik György az 1935-ös idézett munkájában nem csak a bemutatott település földrajzi, gazdasági és történeti áttekintését adja, hanem a falu jeles embereit is számba veszi. Alfabetikus sorrendben közli 19 „nadrágos ember” vagy nagygazdálkodó személyes és üzleti adatait, valamint a közért végzett jeles cselekedeteiket és adományait, családtagjaik felsorolásával egyetemben. Megnevezi a községi orvost, a malomtulajdonost, a gabonakereskedőt, öt gazdálkodót, és egy földbérlet; helyet kap a felsorolásban a csendőrszakszolgálat parancsnoka, a törvénybíró, a községi főbíró, és a községi főjegyző; a kántortanító, az Római Katolikus Elemi Iskola igazgatója és még két tanítója, egy immáron

gazdálkodó hajdani vitéz, valamint a községi szülésznő, de az iskola és a plébánia sem marad ki a hírességek csarnokából.

A történeti hűség kedvéért közlöm a dolgozatom főszereplőjéről írtakat: „Kádár Ágoston rk. el. isk. kántortanító * 1904. Balmazújváros. Oklevelét 1921-ben, Jászberényben szerezte. Tanított Tiszaroffon, Ujszászon, 1923 óta Kőteleken. A Kath. kör. Jzője s vezetője. – Felesége: L ó r e n c z É v a, gyermekei Ágoston és József.”⁷² (József ekkor még csak két esztendő sincs, máris híres ember és további mintegy három évtized elteltével lesz az édesapám).

⁷² u. o.: m. 2.

V. Fejezet

A pedagógus

„Felmerülhet itt mindjárt az a kérdés, vajon lehet-e egyáltalán valakit megtanítani a tanításra s szükséges-e ezt megtenni.”⁷³

Fináczy Ernő

Kádár Ágoston, (aki második e néven és ötödik tagja a dinasztiának), kőteleki kántor-tanító életpályájának bemutatását azért választottuk dolgozatunk témájául, mert életműve korainak érzett halálával immár befejezett, áttekinthető, egész; munkásságának eredményeit használjuk, tanulságait levonjuk.

Jól ismert azonban a mondás: minden nagy ember mögött ott áll egy még nagyobb, egy asszony. Méltó lenne tehát külön fejezetet szentelnünk Kádár Ágostonné, Lorencz Éva életének is, aki feleségként és pályatársként kísérte mindenki Guszti bácsiját a rögs mindennapok nehézségei, a háború borzalmai és az élet vidám percein át. Gazdag életrajzának részletes bemutatása azonban egy külön dolgozat tárgyát képezhetné. E fejezetünkben, amelyben férje életét vizsgáljuk, a női társ életútjából csak néhány, el nem hagyható vonulatot villantok fel.

Felesége Lorencz Éva a Vajdasághoz tartozó Újvidék melletti vegyes lakosságú, háromnyelvű faluban, Ófutakon született 1904. május 31-én. „Nekünk, gyerekeknek nem voltak nemzetiségi problémáink. A felnőttektől sem hallottunk ilyent.” Írta visszaemlékezéseiben a sváb származású tanítónő, aki édesapja korai halála után Kalocsára költözött két fivérével 1911-ben. Tehetségesen zongorázott és ügyesen rajzolt, hímezett.

A kalocsai érseki rk. elemi népiskolai tanítónőképző-intézet rendes tanulójaként végzett 1923-ban. Magyar és német tannyelvű elemi népiskolákban való tanításra szerzett képesítést és hosszas próbálkozások után 1927. augusztus 2-án lett kinevezett állami tanítónői állásba. A Nagykörűben működő anya-iskolától mintegy 8 kilométerre feküdt a csataszögi puszta-iskola, a Szolnoktól Kőtelek felé vezető úton. Munkahelyére olykor az állami iskola igazgatója, Szathmári Lajos vitte ki szánon.

Az idegennyelvi és zenei jártassága, a német nyelv és zongora tudása már fiatalon kiemelte őt tanítótársai közül, a történelem viharaiiban elszegényedett bácskai családjának anyagi helyzete azonban őt is a tanítói pályára sodorta.

⁷³ DIDAKTIKA: FINÁCZY Ernő: *Egyetemi előadásai*;
A „Studium” kiadása, Budapest, 1935. 2. p.;

Itt ismerkedett meg férjével. Tanítóként ismerte a szakma fáradtságát, segített férjét a tanári munka tanórán kívüli feladataiban, a korrepetálásokban és e tehetséggondozásban egyaránt. A falu közösségi életében is részt vett. Az ötödikes kislányokat a háztartási ismeretek, a főzés alapjaira tanítgatta alkalmanként, majd mikor azok asszonysorba kerültek, azok a még gyermekkorukban megízlelt ételek receptjeiért keresték fel a kántortanítóné konyháját. Saját háztartása és főzési szokásai ismertetésével hozzájárult a falu konyhakultúrájának színesebbé válásához, fejlődéséhez. A férje számára jelentőséggel bíró szférákat maga számára is fontossá tette. Elfogadta, támogatta, segítette őt tevékenyen. Aranylakodalmuk ünneplését követően még egy hónapot örülhettek közös életüknek. Személyét a majd húsz évvel később bekövetkezett haláláig nagy társadalmi elismerés övezte.

Generációból Kádár Ágostont nem csak én ismertem személyesen az együtt töltött ritka ünnepeknek és nyári szüneteknek köszönhetően, de élnek még rokonok és tanítványok is, akik 'élő emlékműként' hirdetik személyiségének nagyszerű vonásait. „Kultúr és népművelő tevékenységéről legendákat mesélnek hajdani tanítványai.”⁷⁴

Egy pedagógus életpályája

„Ami szép és hasznos, azt munkával adják”

(közmondás)

Különleges személyiségek, politikusok, hadvezérek, művészek és államférfiak életútját általában haláluk után írják meg az őt ismerő, vagy nem ismerő emberek. Alkalmanként regények is születnek évszázadok vagy évezredek múltán, és ezek segítik hozzá az utókort, hogy tanulságokat leszűrve, olykor élethelyzeteket újraértelmezve, kapaszkodót találjanak problémáik megoldásakor, és sikeresen befuthassák saját pályájukat.

Kádár Ágostonnal kapcsolatban kicsit más a helyzet. Törekedett a múlt foszlányait is megörökíteni és felkutatni az ezek mögött meghúzódó ismeretlent. Rengeteg feljegyzést készített, de a kézirat a háború során elveszett. Később is igyekezett a dokumentumokat megőrizni, nyugdíjasként visszaemlékezéseit rendezte, családfáját összeállította, a nagy családot összetartotta.

Dolgozatomban tehát támaszkodhatom saját önreflexióira és alakja megformálásához az én emlékeim mellett mások visszaemlékezéseit is betűkbe önthetem.

⁷⁴ BOROS Imre: *260 éves a kőteleki iskola*, Kötelek, 1996. 18. p.

A gyermekkor és a felkészülés évei

Kádár Ágoston így emlékezett meg: „Balmazújvárosban születtem 1904. február 24-én, ahol Édesapám, Kádár József 1892-től 1908-ig volt kántortanító, mialatt Kőteleken bátyja, Géza töltötte be a családból harmadikként ugyanezt a tisztséget. Nagybátyám korai halála (47 éves volt!) után a családból negyedikként apámat választották meg kőteleki kántortanítónak 1908-ban.” Kádár Ágoston úgy vélte, hogy édesapja, aki a fennmaradt iratok szerint az I. világháború ideje alatt az 1.-3. fiú osztályt vezette, az asztalossághoz is értett. A polgári demokratikus forradalom és a Tanácsköztársaság idejéről nincsenek feljegyzések, de 1921. augusztus 25-én az erre az időszakra vonatkozó megfelelő igazolással, az eredményes munkájának elismeréseként, igazgató-tanítóvá nevezték ki Kádár József kántortanítót. Ő lett Kőtelek első iskolaigazgatója.

A négyéves kora óta itt cseperedő fia, Ágoston kőtelekinek vallotta magát, élete első 7-9 évét viszonylagos jólétben töltötte. Gyümölcsösükben a korai és késői cseresznye, meggy, sárgabarack, alma, körte, őszibarack, mogyoró, dió és naspolya is termett. Felesben műveltetett szántójukon búzát, kukoricát, köztesként takarmánytököt, sárga- és görögdinnyét termesztettek. A kőteleki kertet „tündérkert”-ként emlegette később családja körében.

Alig öt és fél évesen kezdte meg tanulmányait. Az első négy évfolyamot árván maradt unokatestvérével együtt Kőteleken járta ki, akivel együtt nevelkedtek, jóízűeket verekedtek. Bár még hetven évvel költözésük után is megemlékezett balmazújvárosi lakásukról, és az ott elhunyt testvérei adatait is rögzítette, mégis érezhető, hogy nagyobb benyomást tett rá más családtagok kőteleki újratemetése: „Igen nagy hatással volt rám, amikor 1912 nyarán... a kiásott sírgödörből koporsódarabok, csontok kerültek elő, amikről azt a felvilágosítást kaptam, hogy itt vannak eltemetve családunk eddig elhunyt tagjai!”

1913-tól 1917-ig Nagyváradon járt gimnáziumba a premontreiekhez. Megismerkedett nagybátyjaival és azok családtagjaival. Képzett feltaláló, vállalkozó, kereskedő emberek voltak ezek a rokonok. Még 1941-ben is tett látogatásokat náluk, és élete végig szoros kapcsolatot tartott fenn ottani unokatestvéreivel. Ők idős korukban még engem is örömmel fogadtak, szállásoltak el és láttak vendégül, a roppant távoli rokonsági kapcsolatok felelevenítésének öröme.

Az I. világháború és az azt követő időszak eseményei, a hátországi élet, a román áttörés, – amikor az iskola-lakás épülete is belövéseket kapott, maradandó élmény volt az akkor 15 éves gyermek számára. A sorsa is ezért, az akkori szándékaihoz képest fordulatot vett. Interjúalanyaim egytől egyik megerősítették, amit visszaemlékezéseiben is rögzített Kádár Ágoston, hogy akkor még építész akart lenni. A család nem volt vagyonos, taníttatására, nem

tudjuk, hogy miből tellett volna. A kántortanítóság esetünkben apáról fiúra szállt. A szakma évszázados családi hagyománya és a család falubeli rendkívül magas erkölcsi elismertsége, valamint a munkaerőpiacon való megjelenés viszonylagos sürgető kényszere valószínűleg befolyásolt a pályaválasztását. Édesapja is idősödött, minél előbb kereső emberré kellett hát válnia. Talán reménykedhetett a faluban való elhelyezkedésben is. Mindent összevetve: adódott is a pálya, és egyetlen kézenfekvő lehetőségként is az volt, hogy a frissen, 1917-ben alapított „jászberényi magy. Kir. Állami elemi a tanítóképző intézetben” folytatta tanulmányait. Félévi és év végi osztályzatai ötjegyű skálán helyezkedtek el. Általában jeles (2), jó (3), és elégséges (4) érdemjegyeket kapott, néhány kitűnővel megtűzdelve. Itt külön, kántori képesítést is szerzett.

Édesanyjáról, a Pekker nagymamáról családunk tagjai úgy tudják, hogy melankolikus, depresszióra hajló lelki alkatú volt. Nem csodálkozhatunk, az idők során négy gyermekét vesztette el. Legkisebb fiához nagyon erősen ragaszkodott. Kádár Ágoston otthonához fűződő kapcsolatáról elmeséljük minden kollégiumban tanuló ifjú családtagunknak, hogy a vékonypénzű diák mennyire várta a hazuról csak ritkán érkező csomagot. Egyszer nem tudott hazautazni a közelgő karácsonyi ünnepekre. A magányos napok után megérkezett a csomag egy nagyobbacska cipő volt benne. Megnézte, de kissé fájlalta, hogy sem édesség, sem más figyelmesség nem volt mellé csomagolva. A soros étkezés idejét megvárva nyitotta fel a parasztkenyeret, amely belsejében jóféle, sült sonka gömbölyödött. A szegény diák természetesen visszanyerte hangulatát az gondoskodó anyai szeretet e megnyilvánulását tapasztalva. Amennyiben hosszabb ideig nem találkoztak, mély depresszióba esett az édesanya. Utolsó éves korában is megtörtént, hogy a rendkívüli időjárás és az igen rossz útviszonyok miatt Ágoston nem tudott hazautazni a megbeszélte időben és Jászberényben maradt. Szülőanyja ilyen alkalmakkor igen súlyos betegségbe esett, halálát is egy hasonló lelki mélypont okozta. (Az ilyen esetekre való visszatekintés, azt hiszem, körültekintőbbé teszi az embert.)

Édesanyja halálát azonban nagyon nehezen viselte a fiú. Intenzív társasági életet kezdett élni.⁷⁵

1921-ben az ő évfolyamuk volt az első végzős évfolyam. Az „ELEMİ NÉPISKOLAI TANÍTÓI OKLEVÉL” 1921. június 28-i keltezésű. Igen fiatalon, 17 évesen lett képesített tanító. Az évfolyam legfiatalabb tagja volt. Társai akár tíz évvel idősebb, általában 24-28 éves, katonaviselt emberek voltak.⁷⁶ Saját magáról csak igen szűkszavúan, munkásságáról

⁷⁵ Az igazsághoz hozzátartozik, hogy ha nem is duhajkodott, de kártyázott. Hét évig. 2000 pengő adóságot halmozott fel, amit házasságkötésük után feleségének ügyes gazdálkodása révén 4 év alatt visszafizetett.

⁷⁶ Kádár Gyurka adta közre a következő, a korra jellemző történetet: Egyik társa 1915-ben vonult be katonának, orosz fogságba esett. A távol-keletre került, de megszökött Vlagyivosztokból. Amerikába jutott teherhajón, majd átutazta az USA-t. A keleti partról Trieszt felé hajózott fűtőként. Bécsbe érkezve betegségei miatt már nem helyezték aktív állományba, hanem leszerelték.

pedig szinte semmit sem írt a családdal kapcsolatos visszaemlékezéseiben. A következőket mégis lejegyezte. „Mivel édesanyám (akinek apja, Pekker István 1870-ben nyitotta meg patikáját Kőteleken 3 falu részére) már 1921-ben meghalt, nővéremmel, Ellussal egy háztartásban éltem legényéletemet.”

Társadalmi beágyazódás

A kérdőíven kiemelték Kádár Ágoston kántortanító úr jó kapcsolatteremtő képességét, hogy jól tudott bánni az emberekkel. Igen hamar mindenki csak úgy szólította és úgy beszélt róla: „Gusztai bácsi”. Kiemelkedő volt szociális érzékenysége, igazságszeretet és humora. Könnyedén és szívesen beszélgetett az emberekkel.

Még pályája kezdete előtt, megválasztásakor történt, hogy bemutatkozó látogatásra ment az igazgatóhoz. A reggelihez nem volt cukor készítve. A beszélgetés végén a kávé fel-szolgálták. Az udvarias új tanító szó nélkül megitta a feketét. Alig végeztek a reggelivel, amikor az igazgatóné észrevette, hogy nincs cukor az asztalon és jajongva kért bocsánatot, majd szaladt a cukortartóért. A fiatal tanító ismét udvarias akart lenni, és szabadkozott:

– „Nem baj, én így szeretem!” Az esetnek híre ment. Az elkövetkező majd hatvan évben soha, sehol, senki nem kínált cukrot a kávéjához. „Azóta úgy szerette” – kényszerűségből.

Kádár Ágoston a „nadrágosok” közé tartozott, a nagygazdák és feleségeik lenézték, „senkiházi nincstelennek” tartották. Ugyanakkor a helyi intelligencia és a környékbeli nagybirtokosok, mint például a Lovász família is kiszemelték lányuk, női rokonságuk férjének a jó kiállású, jóképű, tehetséges, művelt fiatalembert.

1928. november 27-én megnősült. Egyrészt a már említett nagykörűi iskola igazgatójának felesége egy rokon, a fentebb is említett Kádár Géának a leánya, Erzsike volt, másrészt a búcsúk, bálók és más jelesebb események, összejövetelek természetes alkalmak voltak a szomszédos falvak tanítói, értelmiségiek számára. Így találkoztak nagyszüleim. 1978-ban ünnepeltük házasságkötésük 50. évfordulóját. Öt gyermekük született, négy nőtt fel; Gusztai bácsi egész életében arra volt a legbüszkébb, hogy minden nehézség ellenére, mind a négy fiát kitaníttatta. Mind a négy gyermeke diplomás, kiváló és megbecsült, köztisztvisletnek örvendő (ma városi) polgár. Pályaválasztásukban szabadságot adott nekik. Nem kívánta saját, vagy más korábbi terveit rájuk erőltetni. Érdeklődésük és képességeik mentén terelgette őket. Saját, rendkívül kiterjedt érdeklődési körének köszönhetően másokat sem kívánt egy csapáson vezetni. Arra ügyelt, hogy akinek valamiből nehézségei vannak, elég támogatást kapjon és, ha többszöri próbálkozásra is, de sikerrel vegye az akadályokat.

Apró vonulat, hogy amint azt korábban jeleztem, saját iskolaigazgató édesapját ügyes asztalosnak tartotta. Nem meglepő tehát, hogy József nevű gyermekének ez irányú törekvéseit is elfogadta. Engedte, hogy kötelező vizsgáinak eredményes letétele után asztalos-inasként dolgozzon egy évig, majd a faipari középiskolába járhatott Budapesten. Jóska boldog lett volna, ha végre fához nyúlhatott volna, de adódott a továbbtanulás lehetősége és így belső-építész tervező lett. A számára oly kedves faipari munkák, ahol az alkotás közvetlen élménye a boldogság forrása, már csak az otthoni bútorok készítésére korlátozódott.⁷⁷ Gyermekai közül egy sem lett pedagógus, de fiaik, lányaik közül néhányan ismét e pálya felé fordultak. Sőt, már a következő nemzedék is a tanítóképző padjaiban ül. (Erre a később még kitérek.)

Felmerül a kérdés, vajon kell-e, lehet-e ezt a hivatást tanítani, hagyományozni, örökíteni. A pedagógusra és szülőre bízott gyermek személyiségének ilyen magas fokú tisztelete nyilván egy igen jó emberismereten alapul.

Az erős jellemismerete a következő történetben is kulcsfontosságú. A két háború között esett meg. Ez is a kávéval és Guszti bácsival esett meg: Egy alkalommal a „nadrágosok” szokásos, értelmiségi összejövetelüket ülték. A kávé még ritka és ezért drága volt. A csemegék és sütemények kóstolgatása közepén, általában saját pörkölésű és örlésű készítményt szolgáltak fel. Az esemény fénypontját jelentette az illatos, zamatos ital. A kóstolók, családi ünnepek során mindenki maga rakta bele a cukrot. Guszti bácsit is noszogatták, tegyen bele cukrot, mert keserű. Ő ellenállt: „Így szeretem”. Így ment egy darabig, ugratták: „Nem keserű?” – „Nem keserű”. Végül az orvos is beszállt a társalgásba: „‘hogy neki nem keserű?! Teszünk róla’” – mormolta. A következő csészényi fekete lébe belecsempészett egy kinin-tablettát. Abban az időben ez még nem volt filmbevonatú, vagy folyékony. A jó vastag, körülbelül egy centiméter magas gyógyszer megült az edény alján. A kántortanító, mivel soha nem cukrozta, nem is kavargatta kávéját. Belehörpintett italába, talán leitta a tiszta kávé felső felét. Tovább incselkedtek a mit sem sejtővel. Vagy háromszor kérdezték: „Nem keserű?! Az nem lehet, hogy nem keserű!” Az orvos felhajtotta, talán megszokásból meg is keverte előtte a kávé megmaradt másik felét. „Neki tényleg keserű volt”.

Katolikus kántortanító létére a falu különböző felekezeteihez tartozókkal is szokatlanul jó viszonyt ápolt. A kis számú zsidóság tagjaival nem csak a kártyaasztalnál talált életre szóló barátokat. A helyi igényeket kiszolgáló, általában kereskedő családokkal megfelelő kapcsolatot tartott fent. Szükség esetén tehát a község összes lakóépületének tetőzetét borító cement-cserepeket gyártó, 4-6-8 főt alkalmazó manufaktúrális kisüzem tulajdonosával is jó viszony-

⁷⁷ Évekkel ez előtt egy egészen érdekes megjegyzést tett egy, a fiatal koráig Pélyen, a Kádár család elszármazási helyén, élő ismerősöm. Emlékezete szerint a falu minden Kádár nevű lakosa asztalos. Ezt az információt nem ellenőriztem.

ban volt. A szellemi nagyságot, a tudás hordozóját, így például a már említett Gönczi Ignác tanító tudását is elismerte, előadásait és a gazdálkodásra felkészítő tevékenységét nagyra becsülte.

Kötelekre is betelepült egy-két református család. A katolikus iskola igazgatójaként azonban a korosztályokra bontott oktatási rendszerben az ő hatáskörébe került azok iskoláskorú gyermekének hitbéli oktatása is. A szülők kéréssel fordultak hozzá, ő pedig felelősnek érezte magát a gyermek képzését illetően, ezért több falura kiterjedő egyeztetés során biztosította a gyermek heti református hitoktatóval való találkozását.

Vallási elfogulatlansága, toleranciája később igen komoly konfliktusok forrásává vált, alkalmanként konfliktusban állt Radványi Béla plébánossal. A plébános az iskolaszék elnökeként is a falu vezetői közé tartozott, feudális, ezen a téren igen merev nézeteket vallott, ugyanakkor az egyházi fenntartású iskolában és a kántori állásban is főnöke volt Kádár Ágostonnak. Láttuk, hogy a mindenki Guszti Bácsija emberi kapcsolataiban közvetlen és következetes volt, és amikor szükség volt rá, szakmai vezetőként állt keményen a sarkára. Amit kellett, azt fejből tudta.

A főjegyzővel is nézeteltérései akadtak. Ő az állami és közösségi iskolafenntartó képviselőjében járhatott el. A zsidóellenes hangulat hivatalossá válásakor szólította fel Medgyesy István a kántortanítót, hogy tagadja meg évtizedes barátait. Amikor Guszti bácsi ezt visszautasította, nem érkezett meg a fizetésének az a részei, amit egyházi adóból szedett be a főjegyző és osztott volna vissza az egyházi iskola tanítójának. „Fizetés vagy barátság” – szolt az ultimátum. A barátság maradt. Két évig nem kapta meg fizetésének jelentős hányadát. Igen nehéz helyzetbe kerültek. Ezután a főjegyző és főjegyzőné szóba sem állt a kántortanítóval és annak családjával. Az ügy a közigazgatósági bíróságra került. A pert Kádár Ágoston megnyerte, a főjegyzőt áthelyezték, de az elmaradt fizetés nem került a családhoz. A falu elköltötte. Az új főjegyző próbálta rendezni a helyzetet, az elmaradt fizetés mintegy húsz százalékát kifizették, a nyolcvan százalékról pedig, lemondott a kántortanító úr, mint behajthatatlan adóságról, hiszen a falu igen rossz gazdasági, pénzügyi körülmények között tengődött.

A háború viszontagságai után a faluban is újjászervezték az életet, a közoktatásban dolgozóknak is igazolást kellett kapniuk, hogy munkát vállalhassanak. Az igazolást a fent említett, meg nem tagadott barátok, a lakosság biztosította.

A munka világa

Fejezetünk elején néhány szót ejtettem már Kádár Ágoston pályakezdéséről. Ott élethelyzetét igyekszem megvilágítani, most a szakmai kihívásait próbálom hangsúlyozni.

Trianon után Magyarországon hirtelen megugrott az állástalan diplomások számaránya, nehéz volt elhelyezkedni. Oklevele megszerzése után az álláskeresés Kádár Ágoston számára is megkezdődött, két évig tartott.

Először az „üresedésben lévő fegyvernek-örvényespusztai községi iskolához” kérte felvételét már 1921. július 10-én. Két hónappal később házitanítói szerződést írt alá Csontos Lajos tiszabói illetőségű földbirtokossal 1921. szeptember 19. Ez a munkakapcsolat azonban nem valósult meg, mert még tíz napon belül, szeptember 29-én a „fegyverneki IX. róm. kath. tanítói állásra” kérte megválasztását. Bizonyára nem kapta meg ezt az állást sem, bár „1921. júli hó 1-től 1922. február hó 2-áig a kántori teendőkből ... magát állandóan gyakorolta, ...és édes atyját ... sikeresen és szorgalmasan helyettesítette is.” Ezt 1922. április 11-én a köteleki „Rkath. pleb. Hivatal” igazolta. Erre bizonyára a „Jászberény, 1922. június hó 27.” kiállítású „Egyházi Ének és Zene-képesítésről szóló BIZONYÍTVÁNY” megszerzéséhez volt szükség. Az egyidejűleg több felé álláskereső fiatal 1922. augusztus 4-én két, bélyeggel ellátott, hivatalos másolatot is készíttetett okleveléről. Két héten belül még egy igazolvánnyal gazdagodott a beadható okmányok sora: „Országos Testnevelési Tanács oktatóképző tanfolyama Jászberény. IGAZOLVÁNY Kádár Ágoston r. k. tanító Úr az Országos Testnevelési Tanács oktatóképző tanfolyamát Jászberényben eredményesen végezte, 1922. aug. 14-én.”

Egy szűk hónap elteltével „Újszász, 1922. IX. 12.”-én N, Kálmán ujszászi kántortanító levélben értesítette, hogy „közbenjárásomra a báró úr hajlandó Önt a göbolyjárasi tanítói állásra alkalmazni,” ezért sürgősen jelenjen meg, lehetőleg „kedves apja” kíséretében. Ez az alkalmazás megvalósult. Br. Orczy Andor aláírásával és az „Újszász-Rózsási Bérgazdaság Fleischl és Wolfinger” pecsétjével 1922. szeptember 24-én egy újszászi díjlevél rögzíti, hogy mi is a javadalma készpénzben, természetbeni illetményekben, és a III. pontban foglaltak szerint: „Kötelessége., a VI. osztályú osztatlan vegyes iskola vezetése és a III. vegyes osztályú gazdasági ismétlő iskola tanítása”. A Trianon utáni Magyarországon általános gond volt az állások betöltésekor a „honosság” igazolása, amit egy erre vonatkozó bizonyítvány beszerzése tett lehetővé. „Kádár Ágoston ... miután úgy születése, mint állandó tartózkodás és illetősége Csonka Magyarországon van, magyar honossága és magyar állampolgársága kétségtelen. Kötelek, 1922. október 11-én Goór László főjegyző, Márkus István h. főbíró”. Másnap, 1922. október 12-én „Hanauer István váci püspök” nagyapámat „a nagygöbolyjárasi rk. tanítói állásra véglegesen” kinevezte. Sajnos azonban ezt az állást sem tölthette be sokáig. 1923. február 3-án még letette a hivatali esküt, de már 10-én megvált beosztásától: „Működési bizonyítvány: Kádár Ágoston... 1922. év szeptember 21-től az Újszász-nagynagyórsási bérgazdaságnál – a mai napig mint megválasztott tanító működik. A mai napon – a minap elhunyt édes atyjának helyettesítése végett – szabályszerű – az egyházmegyei Hatóságtól

nyert szabadság birtokában – Kőtelekre távozott. Ujszász 1923. február hó 10-én.” Kádár József kőteleki kántortanító 61 éves korában halt meg. Szülei haláláról általában nem beszélt, de édesapja személyiségéről, hitéről, munkájához és hazájához való viszonyát a fiának és utódjának a saját 60. születésnapja alkalmából írt Elmélkedések című kéziratában olvashatunk. Kinevezésének körülményeiről Kádár Ágoston így emlékezett meg: „Édesapám betegsége (súlyosan asztmás volt) miatt tanítóképzőt végeztem Jászberényben 1917-21 között, s mivel végzésem után mindössze másfél évet élt, – az első Kádár után 100 évre – 1923-ban engem választottak meg – ötödikként a családból – kőteleki kántortanítónak.” Néhány havi kőteleki helyettesítés után „1923. év május hó 15-én a róm. Kath. iskolaszéknek kántortanító választó gyűléséből” készült jegyzőkönyv szerint 13 fővel, névszerinti szavazást tartottak. „A szavazás megejtése után az elnök Kádár Ágostont egyhangúlag megválasztott kántor-tanítónak jelenti ki.” Megválasztását 1923. augusztus 3-án az Egri Főegyház Érseke, Szmrecsányi Lajos megerősítette.

Az 1848-as elemi oktatásról szóló törvényjavaslatra épülő, 1868-as Eötvös-féle XXXVIII. Népoktatási törvény idő közben nagy hatást gyakorolt az iskolaügyre, és Kőteleken is újabb iskolát építettek a tankötelesek magasabb száma miatt. A régi, 1919-ben megrongálódott kántor-tanítói iskola-lakást 1925-26-ban lebontották. Az új kántor-tanító lakásában egy előszoba, két szoba, konyha, kamra volt és a nyitott veranda a kertre nyílt. A Klebelsberg-féle, két tantermes iskola építése 1930-ra jelentős változást hozott, nem csak a tanulók körülményeit figyelembe véve. Az épületben az iskolateremhez az udvarról nyíló nyitott előtér, zárt előtér és egy tüzelőkamra is tartozott. A Bethlen-kormány egyik legnépszerűbb, az iskolaépítési programjához Kőteleken egy újabb (itt harmadik) tanítói állás létesítése is járt. Ez magával hozta az igazgató-tanítói kinevezést is. A községi iskola igazgatója a községi iskolaszék elnökével is együtt dolgozott, míg a felekezeti iskola igazgatója a mindenkor plébános volt. Guszti bácsi igényességben következetes volt és ez, mint tudjuk, nem mindenkinek tetszett.

Tevékenységének alapját a pedagógiájában szeretnénk megragadni, azonban kántor-tanítóként néhány feladatkörét nem választhatjuk el a személyiségének hatását tápláló forrásoktól. Kántorsága közéleti tevékenységének talán népművelői ágához állhatna közelebb egyes felfogások szerint, de mivel a történelem viharai úgy hozták, hogy kántorsága és tanítóság munkakörében elválaszthatatlan, és élete első felére esnek, annak főbb jellemzőit itt tárgyaljuk.

Kádár Ágoston, a falu kántor-tanítóinak a sorában, igen összetett munkát végzett. Kántorként főként a szertartásokon, litániákon és körmeneteken való részvétel, a hétköznapi

reggeli és vasárnapi kétszeri misén a népének orgonával való vezetése volt a feladata. A húsvéti felkészülésnek azonban része volt a parasztemberekből álló, csak ez alkalomból szereplő énekkar és alkalmi színtársaság betanítása, a Passió előadása.

Ez idő tájt, amikor még háztól temettek, Kőteleken évente 30-35 alkalommal a kántor, Kádár Ágoston a gyászoló család külön kérésére, egy az általuk kiválasztott dallamra megírta a „búcsúztatót”, amelyben méltatta a halottat és a családot. 1923-1944 között mintegy hétszáz ilyen szöveg keletkezett, de a háború alatt ezek a szövegek elpusztultak. (Néhány éve, 2007-ben még tanúja voltam hasonló ceremóniának Erdélyben, a Csíki-medence déli részén.)

A hit- és erkölcstant a tananyag természetes részeként a tanító oktatta. Kántori munkájából csak akkor kapott szabadságot, ha többnyire népművelői feladataiból kifolyólag távoli helyen kellett megjelenie.

Gusztai bácsi állandóan az V. osztályt tanította, aminek megvoltak a maga előnyei. Sokoldalú érdeklődése, jó előadói képesség, a tanításhoz szükséges hangereje lekötötte a gyerekek figyelmét.

Nagyon szerette az irodalmat. Úgy tűnik, tisztában volt azzal, amit nekem, a kis unokának személyesen ugyan soha sem mondott, de Dr. Gombocz János tanár úr kiválóan megfogalmazott a Pázmány Péter Pedagógus Klubban 2011. november 16-án este tartott, A vers és a pedagógikum című előadásában. Nevezetesen, hogy a versnek és a pedagógia tudományának egy és ugyanaz a tárgya, a lélek. Ezért sokszor a fejlődő gyermek esetében a kívánt nevelő hatást az irodalom eszközeivel lehet elérni. Nem mindig tudjuk ugyan pontosan, hogy miképpen érjük el a célt, de értékteremtő nevelési módszer a költészet oktatása.

Interjúalanyaim közül ketten voltak Kádár kántortanító úr diákjai: harmadik fia Gyurka és Földes Jóska.

Nem csak az irodalom óra anyagát vezette fel szívesen hangos olvasással. A tanmenet sürgetésével nem törődve, olykor 3-4 órán keresztül is elidőzött a tanító egy-egy számára pedagógiai szempontból jelentős résznél. Székét a katedráról az osztály tanulóihoz közel, az első pad mellé húzta, az ablaknak háttal, oldalról az osztály felé fordulva ült keresztbe tett lábbal. Bal könyökét térdén nyugtatva, zengő orgánummal olvasta fel az általa választott művet. Szinte belefeledkezett az olvasásba. Jól hallhatóan, hangosan olvasott, átéléssel, hogy a hallgatóság is beleélhesse magát a hallottakba és élvezhesse a hangzó irodalmat. A visszaemlékezések szerint a magyarórákon a tanító úr kivételes hangulatba került. Nem volt ajánlatos ilyenkor piszenni sem. A varázslat elkezdődött óráján: az irodalom demokratikus kódrendszere a hivatott közvetítő által működésbe lépett. Kiemelték tanítványai, hogy Gusztai bácsi megszerettette velük az irodalmat azzal, hogy elszavalta maga is a költeményeket és lelkes volt. Tanítási órái élmény számba mentek. Földes Jóska bácsi lelkesülten emlékezett

vissza az órákra és jól emlékezett néhány kedves költőre, költeményre. Itt említette meg Arany János Családi kör című versét és Jókai Mór, Gárdonyi Géza, Herczeg Ferenc, Mikszáth Kálmán, Petőfi Sándor, Arany János, Juhász Gyula, Reményik Sándor, Sík Sándor, József Attila, Kosztolányi Dezső és Szabó Lőrinc nevét is úgy hozta szóba, mint Guszti bácsi kedves költőit, íróit.

A történelmet is kedvelt tárgya lett a legtöbb tanulónak. A szemléltetéshez királyablókat, történelmi tárgyú festmények reprodukcióit mutatott. Minden tanítványa jól emlékszik, hogy nem múzeumból, képtárból ismeri „A budai vár visszavétele”, „Az egri nők”, „Rákóczi a tömlöcben”, vagy a Csele patakban halálát lelt II. Lajos király képét.

A számtan tanítási módszerek közül kiemelte Földes Jóska bácsi a versikékkel való összeadás és szorzás gyakorlatát, amely élvezetesebbé tette az órákat. Emlékezett az „A2+B2 az, Kis angyalom!...” kezdetű rigmusra, és a Pitagorasz-tételre is próbált valami megfelelő dallamot előhúzni emlékei közül. Guszti bácsi mindent a táblán mutatott, és ha kellett, mindent fel is írt a táblára. Másik emlékezetes módszere volt a: „Helyettem is mondjátok az 1x1-et! Mondd újra. Karban!”, vagy az inverz, ami biztos sikert hozott a nebulónak: „7x6?... Nem megy?... 6x7?... – Na, ugye az megy!” A papírra kézzel írt számolás elemi követelményekből rendszeres feladattípus volt óráin.

Az empirikus kutatási kérdőívek kitöltésekor minden megkérdezett emlékezett bizonyos esetekre. Híre is ment az iskolai történéseknek és módszerei is emlékezetesek maradtak egyik diákja, az édesapám számára is: „Szívesen végzett kísérleteket a tananyag jobb megértéséhez. A hideg-meleg levegő súlyának, áramlásának bemutatására – hiszen akkor még villany sem volt, – kézenfekvő volt a gyertyaláng elhajlásának bemutatása a kinyitott ajtónál alul és felül. A termótalaj összetevőinek a szemléltetésére minden évben állt egy nagy befőttes üveg a szekrény tetején, benne a vízben felkavart, majd különváltan leülepedett anyagokkal.” – írta kéziratában édesapám.

Szintén Földes Jóska bácsi említette, hogy a közlekedőedények elvét okítva Guszti bácsi a tábla alatt két padon „szivornyát” készített.

A hivatalos iskolai felszerelések mellett folyamatosan fejlesztette, bővítette a tananyaghoz kapcsolódó szemléltető anyagokat, eszközöket. Az 5. osztályban álló, szigorúan zárt nagy szekrény tele volt kísérleti eszközökkel, kőzetmintákkal (az alföld közepén!), ásványgyűjteménnyel, volt benne a magyarországi szénbányák mintáitól kezdve mindenféle különös dologig. Amikor unokatestvérei Olaszországban jártak, a Vezúvról származó, különböző kő-, kén és lávadarabkákat hozatott velük az ásványgyűjtemény számára.

Földes Jóska bácsi arra is emlékezett, hogy a balesetvédelmi szabályokat is igyekezett Guszti bácsi mindenkivel elsajátíttatni. Olvasható figyelmeztetések voltak a falakon, a gépeken. Nevetve emlékezett: „Zsebbe csavarhúzó nem való”, „A sima tengely is elkaphatja a hozzá lógó ruhát”, „A baleset ellen védekezz!”

Egy alkalommal a tanév vége felé, a tanterem nyitott ablakán át Guszti bácsi meglátta, hogy az iskolával szemben lévő kis bolt előtt megállt az akkoriban még igen ritkán előforduló reklámautók egyike. A Hutter és Lever szappangyártótól érkezett. A tanító behívta az ügynököt, és vele adatta elő a szappan- és hasonló termékek gyártásának módjait. Kapott is egy kis mintakollekciót – a nyersanyagoktól a kész termékekig. Hasonlóan volt mintakészlete a különféle szenekből a kokszon át a brikettig. Rövid megbeszélés után a reklámautóban a szappangyártás folyamatát bemutató kicsi kiállítást is megnézte. Körülbelül egy hét múlva érkezett egy postai küldemény. A csomagból minden tanulónak jutott egy-egy reklámszappan.

Guszti bácsi a gyakorlati oktatás embere volt. A tanterem és a lakása egy épületben volt. A tanév folyamán az ötödikes lányok mindegyikét beküldte párosával a konyhába, hogy tanuljanak főzni. És bár cselédlány nem volt, nem segítségnek mentek be: ennek a gyakorlatnak a hatására az évek során a falu étkezési szokásai jelentősen bővültek. Az idő múlásával, évek elteltével többen mentek vissza valamikor tapasztalt étel receptjéért. Ő maga nem szerette a „pocsolya ízű”, tavi halat. Megvoltak a maga vásárlási szokásai, és mindennek megadta a módját. A hajósoktól vette a tiszai halat, a faluban közkedvelté tette a folyami ponty, csuka, keszeg mellett a menyhalat és a tokhalat is.

Kádár Ágoston halála után történt, hogy fia, Gyurka egy idős halással beszélgetett a faluban. Az öreg így nyilatkozott: „Azóta is átkozom, hogy jó tanító volt, de nem taposta ki belőlem, azóta sem tudok írni.” Az orvosdoktor Gyurka barátsággal jegyezte meg előttem, hogy „diszgrafiások bizonyos mindig is voltak, csak nem így neveztük őket.”

Magam is évtizedek óta tanítok. Mindenkinek van valamilyen híre a szakmában, személyiségének jelentős vonásai gyakran híressé vagy hírhedtté teszik. Sokszor ezek a tulajdonságok már-már legendásakká válnak és bizonyos értelemben népmesei módon változnak. Történetek és rémtörténetek születnek, amelyek közül nem biztos, hogy minden igaz. A jó és rossz szokásait is változtathatja az ember, amennyiben tud róluk. Ezért rendkívül érdekes volt számomra azt megtudni, hogy milyen híre előzte meg az egyébként életében és halálában is igen megbecsült Kádár Ágostont. Örömmel összegezhetem, hogy rossz hírét senki nem keltette. „Szigorú és következetes” volt, mondták a visszaemlékezők. Olykor nagyon hirtelen csattant fel és a tisztességtelen tanulót egyszer-egyszer felpofozta. Ez nem sokszor történt meg, mert híre ment és igyekeztek elkerülni, igyekeztek nem alkalmat adni rá. Bizonyára

voltak abban az időben is feljelentések, hiszen a modern időkben a fenyítés nem tartozott az engedélyezett eljárások közé, de miután a diákok maguk úgy ítélték meg, hogy a tanító úr soha nem volt igazságtalan, ezért sem botrány, sem gyakori tanulói ellenszegülés vagy megtorlandó magatartás nem fordult elő jelenlétében. Ezt hangsúlyozta Földes Jóska bácsi is. Kiemelte, hogy Guszti bácsi személyes tekintélye tartotta vissza a nebulókat a helytelen viselkedéstől. Nem pusztán a fenyítést akarták elkerülni, hozzá szoktak, az volt mindenkinek otthon elég. A közéletben tanúsított általános helytállása, a különböző nevelési helyzetekben való kiállása, olyan helyzetet teremtett, hogy a gyermekek nem érezték illendőnek az elítélendő magatartást.

Gyurka visszaemlékezése szerint Guszti bácsi szigorú apa volt, nevelésével a későbbi kenyérkereső munkára következetességével is felkészítette fiait. Önerejéből csak egy, talán két gyermekét taníttathatta volna, így leginkább arra volt büszke, hogy mind a négy fiát diplomához juttatta. Tanárként nem tartották olyan szigorúnak. Műveltségében magasabban állt, mint egy „átlagpolgár”, magatartásában azonban nem vált el a falu népétől, hiszen ő maga is abba az iskolába járt, ahova akkori diákjai. Ismerte életüket, küszködésüket, megértette helyzetüket, megértette őket, és ezt éreztette is velük.

Ez az iskolai és közéleti jelenlét alakíthatta úgy a falu lakosságában kialakuló képet, hogy a különböző generációk tagjai, a faluközösség hálójában valóban oda-vissza hatott annak különböző korú képviselőire. Bizonyára Guszti bácsinak a faluban betöltött pozíciója is motiválóan hatott a gyerekekre. A „nadrágos emberek” közé nem sokan tartoztak. A tanító, a kántor, az orvos, az állatorvos, a gyógyszerész és a pap igen.

A Kádár kántortanító-dinasztia tagjainak és a falu akkor már két évszázados szervezett oktatásának mindenkor magas színvonala eredményezhette, hogy a településen az erkölcsi közállapotok, az oktatás színvonala, az iskolalátogatási mulasztások viszonylag alacsony aránya pregnánsan jelentkezik Boros Imre Kőteleket bemutató könyveiben. A kutatások alapját adó *Visitatio canonica*, a katolikus és a községi iskolaszék jegyzőkönyvei mind arról tanúskodnak, hogy Kőtelek kiemelkedett környezetéből sok, e dolgozat tárgyát képező fontos szempontból.

Az eddig írottakból is kiderül, hogy Kádár Ágoston pedagógusi munkájában, szakmájában egyaránt megtestesítette a mester és az atya archetípusát. Jelen dolgozatom terjedelme nem teszi lehetővé, hogy rendkívül széles körű munkásságának összes elemét részletesen bemutassam.

Tudjuk ugyan, hogy trianoni békediktátum értelmében a hadsereg létszámát a következő évtizedekben korlátozták. Az 1920-as években esedékes korosztályokat már nem sorozták be.

Az „elmaradt korosztályok”-at csak később, a háborús készülődések idején hívták be. Az egyértelműen jóindulatú sorozó bizottság azonban „Megnövekedett testsúlya következtében csökkent munkaképességű”-nek, s így katonai szolgálatra alkalmatlannak minősítette. Ez őt rendkívül bántotta, mert nem a valóban nagy súlyát restellte, hanem a munkaképességének lebecsülése sértette, hiszen mint mondta, akkor éppen tizenhét különböző feladatkört töltött be. Utalok arra, hogy a háború idején felbomlott a rend. A bizonytalan időkben sokan menekültek az alföld közepéről nyugatabbra. A család 1944. október első harmadában, a Horthy proklamációját megelőző hétfőn indult az akkor védettebbnek tűnő Nyugat-Magyarországra. Tatán laktak rokonoknál. Mint állandó beosztását elhagyó tanítónak, a helyi, Komárom megyei tanfelügyelőségen kellett jelentkeznie hetente kétszer. Egyik ilyen útjáról éppen hazafelé gyalogolt – amikor már maga sem látta jól az utat-, egy, az általános elsötétítés miatt kivilágítatlan német katonai szállítóautó áttért a másik oldalra és elsodorta. Politraumás állapotba került: csukló-, kéz- és kartörés, bordarepedések, agyrázkódás. Szerencsére, nem volt egyedül, és társai egy baktert találtak a sínek mentén, akinek lámpája volt. Azzal megtudtak állítani egy autót, és bevitték Komáromba. A baleset idején, sötétben azonban tapintás útján próbálták azonosítani hovatartozását, és a katonai szövetből készült ruha miatt, a katonai kórházba vették fel. Tényként kezelhető Dr. Kádár György azon emléke is, hogy az idő tájt csak a komáromi állomáson tartózkodó magyar honvédségi kórházvonat volt az egyetlen elérhető működő egészségügyi intézmény. Annak parancsnoka a beteget annak súlyos állapotára való tekintettel vette fel és vonta kezelésbe. Ellátták és két nap múlva került kihallgatható állapotba. itt ketté válnak az emlékek. Fény derült arra, hogy soha nem is volt katona, ezért átvitték volna a civilkórházba.⁷⁸ Ott már kötszer sem volt, de ekkorra Guszti bácsi már túljutott az életveszélyen. Felesége és négy gyermeke még a balesetet követő nap bement Komáromba szállást keresni, és ami időt lehetett, a beteggel töltötték. Napok múlva a kórházvonat parancsnoka tájékoztatta a Kádár Ágostonnét arról, hogy a szerelvény kitelepül Bécsbe. Néhány nap múltán, bár a beteg még mozgásképtelenül és súlyos állapotú volt, haza bocsátották. A feleség kérésére megengedte a parancsnok, hogy a család a csomag-kocsiban utazzon, amíg a vonat mozgásban volt, de amikor a vonat megállt, a gyermekek anyjukkal együtt kötelesek voltak 10 m-re eltávolodni a szerelvénytől. „Az élethez szerencse is kell.” – szokta volt mondani Guszti bácsi: felesége gondosan ápolta és nagyjából felépült. Bécs alá kerültek menekülttáborba, ahol tábori ágyon fekvé gyógyult tovább. Hetek múlva, amíg a gyerekek édesanyjukkal menekülttáborba kerültek, apjuk egy civil kórházba. A 120 kg súlyú ember 80-ra fogyott, (bár korábban semmilyen kúrával nem sikerült 100 kg alá fogynia). Mintegy két hónap elteltével a családfő csont-bőr soványan, de szintén a táborba került. Az

⁷⁸ Feleségét a szállásadó rokon, Szendrey Laci bácsi kocsin vitte be a kórházi látogatásra.

osztrák kormányzat a menekülteket a táborból Ausztria belsejébe helyezte el. A család Nussdorftól 5 km-re került, az Attersee partjainál, egy jó néhány lakásból álló, nyaralóházban, bérvillában kapott elhelyezést, más menekültekkel együtt. 2 szobát lakhattak. A család különböző bútordarabjait és egyéb holmiját az unokatestvérek teherautón hozták a család után. Kádár Ágostonné német nyelvtudása segített az élet intézésében, és a nagyobb gyerekek is megtanultak németül kommunikálni. Jóska 78 éves korában is az itt megszerzett nyelvi tudással boldogul az életben. A német megszállás pusztításai után az oroszok zabrálása sem kímélte Kőteleket. A faluban „a köves út” jobb oldaláról vitték el az oroszok a 15-61 éves férfiakat. Eltérő adatok vannak, hogy 94, 92, vagy 87 embert vittek-e el. 1950-ig csak négyen jöttek vissza a málenkij robotról. Guszti bácsit ekkor mint katonaszökevényt vagy hadifoglyot is elvihették volna, bár a fentiekben vázoltak szerint egyik sem volt. De tudjuk, hogy „az élethez szerencse is kell”. A család ebben az időszakban nem volt otthon. Az út másik végén, az Atterseenél mit sem sejtve „vendégeskedett”.

De nem volt maradásuk, itthonról nem sok kaptak hírt, de amint úgy informálódtak, hogy lehet, hazajöttek. Nyitott marhavagonokban indultak útnak. 1945. októberében, vagy két hét alatt értek haza Ausztriából, néhány napot még Szolnokon töltöttek, és a kőteleki fuvar megszervezése után értek haza falujukba, október 31-én. Én ismét csak azt idézhetem: „Az élethez szerencse is kell.” Aki ugyanis november 1-jén nem volt otthon, annak szolgálati viszonya megszűnt. Kádár Ágostonnak csak az igazolást kellett megszerezni, amit az előjárók nem készségesen adtak volna, de a falu népe kiállt a kántortanítójáért, a barátok, az órás, a tanítványok tanúskodtak mellette, igazolták feddhetetlenségét, ahogyan azt már fentebb jeleztük. Lett minden. A falu visszahordott bútort, könyvet, edényt, ételt – mindent, ami az újrakezdéshez kellett.

Guszti bácsiék pedig tanítottak. Az iskolás gyermekeket délelőtt, az analfabéta felnőtteket pedig esti tanfolyamokon.

A háború előtti gazdag népművelődési lehetőségeket és önképző köröket a hetedik fejezetben mutatom be. Itt azonban meg kell jegyeznem, hogy a '45 utáni békeidőben a falu közösségi életében kiéleződtek az ellentétek. Mind a Gazdakör, mind az egykori polgári olvasóköri, majd az abból átalakult Munkáskör beszélgetéseinek évtizedek óta részt vett a kántortanító. Ő maga azonban a Gazdakör tagja volt. Oktató, tanácsadó szerepe elvitathatatlan volt, személyes kapcsolatokat és jó barátságokat ápolt mindkét körben. Ezek a közösségek és a plébános azonban kenyértörésre akarta vinni a dolgot. A plébános hivatalból a még gazdálkodó parasztok mellett, míg az „új rend” a már nem a földekből élő, inkább munkás réteg köreiben látta volna szívesen a tanítót.

1945. szeptemberétől lépett életbe az Ideiglenes Nemzeti Kormány rendelete a nyolcosztályos, kötelező általános iskolák megszervezéséről. Kötelezően meg kellett nyitni az általános iskolák 5. évfolyamát, és fokozatosan meg kellett szüntetni a polgári iskolákat és a gimnáziumok 1.-4. évfolyamait.⁷⁹

1948-ban Guszti bácsi a kántortanító, igazgató és a vezetőtanító. Az ő feladata, hogy az államosítást hajtsa végre. A fentebb már több ízben említett áldatlan anyagi feltételek, a fenntartó község mérhetetlen szegénysége és az egyház új, szintén nem kedvező helyzete, valamint a másutt szintén bemutatott konfliktusokat generáló, merev oktatáspolitikai álláspontot képviselő plébános miatt, Kádár Ágoston, a nyolc osztályos iskola igazgatója a helyi viszonyok alapos ismeretében, a tervvel egyet értett. Az államosítás akadálymentesen zajlott. Radványi Béla, a többször említett plébános, a katolikus iskolaszék elnöke, kijelentette, hogy a korábbi folyamatok ismeretében nem tartja meglepőnek az államosítás bekövetkeztét. A továbbiakban nem avatkozik be az iskola ügyeibe, és az igazgató saját hatáskörben intézheti az átszervezést.⁸⁰ Kádár Ágoston az államosítást sikerrel végrehajtotta.

Guszti bácsi, mint mondani szokták: „furcsa korban élt”. Az 1948. március 15-én a nemzeti ünnepet a templom előtt tábori misével ünnepelték meg, fehér lepedők voltak kiterítve, azokon rózsák díszeltek. Innen átmentek a községháza elé, a pártházhoz, ahol ünnepi beszédeket mondtak.

Ekkor tájt történt az is, hogy az első, vagy a második osztályban verekedés tört ki. Az egyik tanuló rendezetlen kezén a körmöket rövidre vágta, a verekedés után a tanító, mert veszélyes hosszúságúak voltak. A szülőanya ott zokogott hangosan, hogy” véresre vágta”, miközben mások inkább gondosnak tartották. Természetesen nem vágta véresre, de a fiú a párttitkár fia volt.

1950-ben a falu kántor nélkül maradt, a falut kántor nélkül hagyni hanyagság, de adott körülmények között a kántor éhen halt volna. Gerince mindig egyenes maradt, mindig arra törekedett és arra mutatott példát, hogy ne kelljen megtörni. A váltást, az újrakezdést látta megoldásnak. Mindig megtalálta, mit kell csinálni, és az ilyen változást nem tartotta tragédiának, mert ő maga lépett. Úgy tartotta, hogy muszáj szeretni azt, amit csinál. Jó kedvvel, nem kényszerből dolgozott. A dolog lényegét megragadva, teljes hozzáállással végezte feladatát. Az új feladatát tanulta, hogy értsen hozzá.

1950-ben tehát 8 évfolyamos, állami általános iskola működött Kőteleken. Guszti bácsi a kor állampártjának a parasztságot érintő ideológiával azonban nem kívánt azonosulni. Ekkor a Veres Péter-féle parasztpárt tagja volt. A már említett, állandó, két tábor közötti ellenséges-

⁷⁹ u.o.:19. p.

⁸⁰ u. o.: 19. p.

(részletesen még: *Általános Iskola iratai 1948. 253/1948 és 307/1948; Általános iskola irattára, Kőtelek*

kedésből sem kívánta kivenni a részét. Mindenkit tanított, ismert az élete elmúlt több, mint négy évtizedében. Mint ahogyan korábban, most sem kívánta megtagadni egyiket sem. Fájdó szívvel, de áthelyezését kérte. Ezzel véget ért a Kádár kántortanító-dinasztia 127 éves változatos, de áldásos köteleki tevékenysége.

Gusztai bácsi Szolnokra került, először az Abonyi úti iskolát igazgatta. Cserével szolgálati lakást is kapott. „H. Dezsőné, özvegységében megbolondult satrafa” azonban helyben feljelentette sosem titkolt klerikális múltjáért. És bár a feljelentő a 1951-ben meghalt, az igazgatói beosztásból felmentették Gusztai bácsit. Egy évig beosztott tanárként működött, majd az Újszászi úti / újavárosi általános iskolában tanított két évet. Itt feleségével együtt dolgozott. Két kisebbik fia is mindig követte új munkahelyére, így nem csak az étkeztetés gondja volt megoldva – hiszen most már az iskola és a tanítói lakás nem egy épületben volt, és az ebédkészítésre nem volt módjuk a tanítónőknek munka közben –, hanem, szemmel tudta tartani gyermekeit és azok tanulmányaikat nem hanyagolták el. Egy évet még a Beloianisz úton, majd a Rákóczi úti iskolában dolgozott.

Korábban felismerték már kitűnő kapcsolatépítő és szervezőképességét, és ezek után már egészen más jellegű munkákkal bízták meg.

Szándékom szerint folytatnám pályájának követését váratlan haláláig. Míg e munkám során több, írásban fennmaradt visszaemlékezésből idéztem, személyiségének plasztikusabb bemutatása szóbeli visszaemlékezéseket is gyűjtöttem, hogy azok felhasználásával teljesebb képet kaphassunk, hiszen tudjuk, hogy a nagy néptanítók tevékenysége nem szorult az iskola osztálytermeinek fala közé. A hivatalnoki feladatkör a későbbiekben teljesedett ki. Kádár Ágoston népművelői, falukutatói, családfa- és családtörténet-kutatói érdeklődése a politika viharaiban és a megélhetés küzdelmeiben is megmaradtak. Láttuk, hogy a faluban törzskönyvezett is, de iskolaszéki, majd egyházközségi jegyző, az iskolán kívüli népművelési bizottság ügyvezető elnöke, ifjúsági- és tanítói-, a népművelési- és a katolikus köri könyvtárak vezetője is volt. Részt vett az újjáépítés és újjászervezés munkálataiban. Továbbképzésekben, író-olvasó találkozók megszervezésében is visszaköszönt a népi írók iránt már korábban érzett szimpátiája. Olvasókört és könyvtárat is vezetett, mint ahogyan a tejszarnok vezetése is rá hárult egy időben kántor-tanítói állásának betöltése mellett. A második világháború tragédiái, a hazatérés és igazolások után, az iskolai élet újjászervezése következett, majd a nyolc osztályos általános iskola megszervezése 1948-ban. Az iskolák államosítása és az új rend kiépülése Kádár Ágoston életében áthelyezést eredményezett.

Szolnokra került iskolaigazgatónak 1950-ben. A 27 éven át, mindennapi kántorizálás elmaradása érzelmileg mélyen érintette. Személyes tragédiának élte meg. Mi is.

Még ma, 60 évvel a történetek után is megrázó élmény a visszaemlékezéseket olvasni, holott ennek következtében a pályafutásának új, igen gazdag szálai szövődtek bele az ekkor már így is színes képbe. Tanár, megyei népművészeti felelős, kultúrotthon-igazgató, művelődési osztály vezetője, számadó-igazgató, gazdasági felügyelő és mind e mellett a Megyei Pedagógus Szakszervezet gazdasági felelőse is volt. „Mint megyei, majd járási és mint szakszervezeti funkcionárius sokat utaztam és megismertem nemcsak a járást, a megyét, de az országot is!” – írta emlékirataiban.

A család minden korábban élt⁸¹ és ez után valaha életre születő tagjainak szóló megtiszteltetés érte a Kádár családot. A 600 éves Kőtelek községe, Kádár Ágoston szeretett faluja, az Új-iskolával szemben induló utcát 1991-ben – KÁDÁR TANÍTÓK útjának nevezte el.

⁸¹ A nagyszámú Kádár rokonságban számon tartjuk az oldalági családtagokat is: Kádár Ágoston elsőfokú unokatestvérei, a Csősz lányok közül kettő, Mária és Klára is tanítóként dolgozott. Sógornőjük, Csősz Józsefné is a falu egyik tanítónője volt. A család elismertsége tehát, nekik is köszönhető.

VI. Fejezet

A mentor

„Gyümölcséről ismerszik meg a fa”

Máté 12, 33.

Szakedolgozatom írása a mentorpedagógusi szakvizsga megszerzésére irányuló tanulmányaimnak része. Illő tehát, hogy kiemeltem Kádár Ágoston kántortanító életpályájának azt a vonulatát, amely a mentorálási⁸² tevékenységét hűen bemutatja.

Sokszor említettem már, hogy Kádár Ágoston személyét milyen nagy tisztelet övezte. Tanítványai legendákat mesélnek róla. Tanári munkájáért valószínűleg ezrek hálásak. Oktató tevékenysége minden bizonnyal sokakat indított kellő felkészültséggel az élet későbbi kihívásai elé. Népművelőként és számadó-igazgatói feladat köre betöltése során is bizonyára többek útját egyengette. Emberi példamutatásának következtében is valószínűleg jó néhányan választották a pedagógusi hivatást is. Van azonban egy olyan rendkívüli példa, amely kétségtelenül egyszerre magában hordozza a jó mentori kapcsolat több ismervét is.

Gusztai bácsi már egy évtizede dolgozott tanítóként, amikor iskolás lett a hat éves Földes József, aki Kőteleken született 1927. november 26-án, egy igazán nagyon szegény törpebirtokos⁸³, zsellér sorsú családba. Édesapja, Imre bácsi derék parasztember volt⁸⁴, bizonyos tartózkodás jellemezte magatartását. Felesége, Mari néni nagyon jó kedélyű, vidám paraszt-asszonyként gyakran meghívta akkor még gyermek édesapámat is ebédre. Első fiuk, Feri⁸⁵, később műszaki jellegű vonalon dolgozott a fővárosban, ahol még egyszer-egyszer találkozott édesapámmal. Ilon férjhez ment, családja lett, elkerült hazulról. Földes Jóska magas, vékony, jó kiállítású termetével és visszafogott kedélyével édesapjára ütött, míg legkisebb testvéröccse, Laci inkább vidám gyermek volt.

Gusztai bácsi bizonyára már ismerte a faluból, de amikor tanította, felfigyelt a rendkívül értelmes gyermekre. Földes Jóska könnyen és szívesen tanult és gyakran segített az osztályban a tanító úrnak is. Saját elmondása szerint segített a nehezebb felfogásúaknak az olvasásban és a számtanban is. Tartott attól, hogy amikor a kántorúr a tanításról temetésre

⁸² ‘mentor’: atyai barát, pártfogó, nevelő; Odüsszeusz barátjának gör. Mentór nevéből

⁸³ Visszaemlékezések szerint mintegy 2000 m²-es termő gyümölcsösük és két tehenük volt.

⁸⁴ Ezeket a családi vonatkozású megjegyzéseket szüleim osztották meg velem, a szakedolgozat megírását előkészítő beszélgetéseink során.

⁸⁵ Egy visszaemlékező szerint Imre nevezetű, de nem sikerült tisztázni, hogy kettős nevet használt-e, vagy két személyről van-e szó – bár ez nem igazán jelentős történetünk fonalában.

ment és zajra, rendetlenkedésre tért vissza, pofont kap, de egy alkalom kivételével soha nem tett olyat, amiért járt volna a csitt-csatt. Az ötödik végeztével még egy saját készítésű fénykép-képeslapot is kapott osztályvezetőjétől:

„Földes Jóskának!

Az osztály legjobb
tanulójának.

1939. május 26.

Kádár Ágoston”

A gyermek szépen folytatta tanulmányait. A tanító úr felesége, Kádár Ágostonné (aki szintén a faluban tanított), németre okította. Kölcsönkönyveket is kapott, majd korrepetáláson egyéni továbbtanulási segítséget vett igénybe, ma úgy neveznék: tehetséggondozásra is járt Guszti bácsihoz. Templomba csak azért ment, mert muszáj volt, a levante-oktató pedig, egyszer felpofozta, amitől meglehetősen korán kialakult azóta is stabilnak mondható politikai és világnézete. Ez utóbbira a mai napig büszke. Az elemi népiskola hatodik osztályát 1940-ben végezte el. Továbbtanulási esélyei nem nagyon voltak a családja rendkívüli szegénysége miatt. Kapás, markos és törekes volt, feles részben dolgozott és olykor cséplőgép mellett is.

Gusztai bácsi azonban felkarolta.⁸⁶ Minden lehetőséget megragadott, hogy segítse a fiút: 1943, november 7-én a Reggeli Magyarország című lap L évfolyamának 252. száma 7. oldalán egy cikket, felhívást olvasott: „Tanulási segélyt kapnak a szegénysorsú tehetséges ifjak”. Minden követ megmozgatott, hogy a 16 éves fiatalember ne kallódjon el. Beszért a fiúval, megkereste a szülőket, ajánlásokat írt és hivatalokban kilincsel. A cikk a kétkezi szakipari hiányszakmák és a kereskedelem területén mutatkozó képzett munkaerőhiány pótlására íródott, de Földes Jóska bácsi a tanítóképzőbe szeretett volna menni. (A cikket a mai napig őrzi.) Azt is elképzelhetőnek tartom, hogy Kádár Ágoston ekkor a falu oktatásügyét is figyelembe vette és szeretett volna egy helyi utódot is biztosítani majd a község iskolája számára. Az ösztöndíjat elnyerték.⁸⁷

⁸⁶ Földes József első találkozásunk alkalmával az is mondta, hogy mivel jól számolt, a helyi gazdasági iskolába is járt és a jegyzőnél is volt munka. Használhatta jól matematikai képességeit: mivel jól tudott összeadni, adófülkönyvet írt, a béradót és a földösszeírást számolta, valamint földadókkal foglalkozott a jegyzői irodán, ahol 15 pengőt kapott havonta. Ezt azonban következő két beszélgetésünk során már nem említette.

⁸⁷ 1944. június hó 16-án meg is érkezett Jász-Nagykun-Szolnok vármegye alispánjától a M. Kir. Belügy-minisztérium alá rendelt Vármegyei Számvevőségnek utalványa Szolnokról:
„Tanítási költség, gyermeknevelési segély
Kötelek község előljáróságának 87.226 számú csekkszámháta javára
Földes József köteleki lakos részére ösztöndíj címen 300 P. azaz háromszáz pengő, elszámolandó a ... napló 15. hasábjában is.”
Az aláírás a „szám. főnök” és az alispán részéről történt.

Földes Jóska tehát a szolnoki állami polgári iskolában folytatta tanulmányait. Az 1943/44-es évfolyam első és második osztályába nem járt, Guszti bácsi segített a felkészülésben és Jóska bácsi 1944 tavaszán a szolnoki polgári iskolában különbözeti vizsgát tett az 1. és 2. év anyagából, egyben. '44 őszén a tanító és a tanítónő gyermekektől elkerültek a faluból, így az 1945 márciusában szervezett kétnapos különbözeti vizsgára már egyedül készült fel Jóska bácsi, könyveket kért kölcsön innen-onnan. Első nap csak írásbeli volt, a második nap került sor a szóbeli vizsgára a 3. évfolyam anyagából. A 4. évfolyam vizsgáját júniusban szervezték meg.

Állandó, mindennapos iskolajárásra nem volt lehetősége, de vizsgáira szépen felkészült. Az 1944/45-ös tanévben sikeresen befejezte a harmadik és negyedik tanulmányi évet is. Jóska bácsi érzékletesen mesélte el, hogyan gyalogolt be a 32 kilométer távolságban fekvő megyeszékhelyre vizsgázni, mi módon vitte botra akasztva hátán a lisztet, hogy egyedül kellett szállást keresnie a messzi, ismeretlen, nagy városban. Elmondta, a szállásért liszttel, vajjal fizetett, és hogy a felszabadulás napjai után milyen élénk oda-vissza forgalom volt az úton, hiszen az emberek cserekereskedelmet folytatni jártak a faluból a városba.

A kántortanító és családja a háborús időkben számos hányattatáson ment keresztül. Amíg nem laktak a faluban, a pincébe elrejtett könyveket tűz-, majd vízkár érte. Földes Jóska állítólag előzetes felhatalmazással, vagy csak a betű és kultúra értékének biztos tudatában, de megmentette a teljes Jókai centenáriumi sorozatot, Gárdonyi Géza összes kiadott művét és még pár tucat könyvet, amit az egy évvel később visszatérő kántortanítónak, amint lehetett, átadott.

A negyedik évfolyam elvégzése után „Felvettem a líceum első osztályába” bejegyzés került a bizonyítványába.⁸⁸ A nyár végén érdeklődött is Jászberényben, hogy lehet-e képzésben részt venni a tanítóképzőben, ami akkor egyben volt a bizonyítvány záró bejegyzésében említett líceummal. 1945 őszén sikeres felvételi vizsga után két hónapig albérletben lakott, de nem bírta anyagilag és hazament, de jeleskedett gyors tanulásával: a következő évben, 1946. februárjában az 1. évet, júniusban a 2. évet is sikeres zárta vizsgáival. Ezek után úgynevezett rendes tanuló lett, az igazgató jóvoltából ingyen maradhatott a kollégiumban. 1947-től évente végzett egy-egy évfolyamot. '47-ben a harmadikat, '48-ban a negyediket, '49-ben az ötödiket. Szeretett volna falujában elhelyezkedni. Annak ellenére, hogy volt éppen üresedés, mégis a közeli Hunyadfalvára helyezték. Két hétig dolgozott itt, amikor a békekölcsön jegyzésére érkező bizonyos Benkő Péter úgy ítélte meg, hogy abban az iskolában már úgyis van elég

⁸⁸ A dokumentumokat szívesen megmutatta Jóska bácsi. Még fényképeket is készített, de azok minősége erős kívánni valót hagy maga után. Élességük és megvilágításuk korán sem tökéletes, de az évszámok és az itt hivatkozott adatok még így is kellőképpen jól olvashatóak és megerősítik Földes József visszaemlékezéseinek hitelességét.

tanító, ezért áthelyezték a térség egy másik kicsiny településének, egy népesebb pusztájába, Daru-hát egy tantermes, osztatlan iskolájába. 1950-ig dolgozott itt, rendkívül nehéz körülmények között.

Ekkor Szegedre jelentkezett a főiskolára, ahol matematika-fizika-kémia szakon hathetes képzésben vett részt. Ezután Besenyszögön tanított egy évet. 1951-ben további két hét budapesti képzés után még egy éven át tanulta szakjait. Idő közben Budapestre települt a szegedi főiskola, így megkezdett tanulmányait már a fővárosi Cukor utcában letett vizsgáival fejezte be, 1953-ban.

Földes Jóska ezután több munkahelyen is vállalt feladatokat. A Szolnokhoz közeli Szajolba kinevezték igazgatónak, de az igazgatóságot visszaadta, csak a tanári áthelyezést fogadta el. Így, Kőtelek külterülete és Besenyszög vonzásából bekerült a nagyvárosba. Novemberben már a megyei tanács továbbképzési felügyelőjeként dolgozott.

Albérletben lakott a városban, az idő közben 1950 óta családjával Szolnokon élő mentoránál. Kádár Ágoston két idősebb fia ekkor már Budapesten folytatta főiskolai, illetve egyetemi tanulmányait, így a szomszédos iskola igazgatóságát is ellátó Guszti bácsi szolgálati lakásába fogadta be régi tanítványát. Földes Jóska bácsi ekkor, 1956 augusztusában már a szolnoki Kilián Repülőiskolán is tanított, ahol „A közoktatás kiváló dolgozója” kitüntetésben részesült, amit az akkor minisztertől vehetett át. Ősztől már a szolnoki Varga Katalin Gimnáziumban is tanított, 1962-ig. Az akkor érettségiző osztályával idén lesz az 50. érettségi találkozója. Már megbeszélték annak időpontját is. A most már valóban idős, 85. életévében járó Jóska bácsi nagy megbecsülésként és figyelmességgként értékelte, hogy már meg van hívva az egykori osztálya részéről, és mivel hangoztatja, hogy nem hisz a túlvilágban, örömmel készül a még várhatóan az életében beköszöntő jeles eseményre.

1956-ban jelentkezett az ELTE ábrázoló-geometria szakára, amit a következő év februárjában, „váltott féléves”, ma inkább keresztfélévesnek nevezett, öt éves egyetemi képzésben indult. Jóska bácsi már korábban végzett három főiskolai évét itt egynek beszámították, így négy év alatt diplomázhatott. Államvizsgája a január-februári időszakra esett, 1961-ben, 34 évesen „vörös diploma” került a kezébe. Jóska bácsi minden beszélgetésünk alkalmával kitért életének erre az epizódjára. Jelentőségét tehát mi sem becsülhetjük le. Nem csak a kiváló eredményt kell szemünk előtt tartani, hanem azt a tényt is, hogy nem iskolázott családból, munka mellett érte el ezt a valóban rendkívüli eredményt. A mostanában olyan nagyon sokat emlegetett Life Long Learning nyilván valóan jelen volt az élet számos területén. A felnőttképzésnek hagyománya és továbbfejlesztése, valamint intézményesülése elengedhetetlen nemzetünk számára.

A Földes szülők nem mindig értették fiúk helyzetét. A megyeszékhelytől távolabb fekvő falu majdnem zsellérsorsából nehéz volt belelátni a többnyire maga erejéből és az akkori pártpolitika népnevelési lehetőségét ügyesen felhasználó, hamarosan többdiplomás fiú helyzetébe, új, immár városi polgári köreibbe. A magasabb társadalmi rétegbe való beágyazódás nem ment minden nehézség nélkül. Ezt bizonyítja, hogy a már említett tartózkodó magatartás tovább erősödött (a faluból jól ismert Kádár Jóskával és feleségével kapcsolatban is), és kiegészült a gyermekkorban gyökerező elkülönülés motívumával. Ez inkább egy önbecsülést takar véleményem szerint, hiszen a befutott életpálya valóban jóval magasabbra szárnyalt, mint amit a gyermek bölcsőjénél bárki is gondolt volna és napjainkban gyakorlatával összevetve is párját ritkító.

Földes Jóska elbeszélése szerint otthon időnként ellentmondásosan, többnyire pedig, ellenségesen fogadták gyermekük életének alakulását, különösen a menyasszony személyét. Eleinte azt gondolták, hogy egy kicsit többre vágyó asszonyt is választhatott volna magának a fiú, de később az édesanya nagyon megbánta, hogy hagyta magát félrevezetni a rosszindulatú suttogások által. Menyét szívből szerette, amikor az megbetegedett és később kórházba került, rendszeresen látogatta és főzött neki. Amikor a kórházban megkérdezték, miféle rokona ez az asszony neki, akkor az anyós kislánynomnak nevezte, és amikor a beteg meny ezt helyesbítette volna, Marika néni hevesen megismételte. „... de a lányom vagy.” A két generáció kapcsolata később sem szűnt meg. Mivel azonban a házasságkötés idején Jóska bácsi menyasszonyának nem volt nagy rokonsága, csak az édesanyja, az esküvőjére csak Kádár Ágostont és feleségét hívták meg. A mentorok természetes részt vettek a kis ünnepségen. Kölcsönösen nagy megtiszteltetésnek érezték, hogy együtt lehetnek az élet egy ilyen különleges eseményén. Az esküvőt tehát a Kádár család védő szárnyai alatt tartották meg. A mentor és mentoráltja kapcsolatát jól jellemzi az a két mondat, amit Guszti bácsi örömeiben mondott a vőlegénynek: „Ha már Jóska férjhez ment...”, illetve: „Szeretni kell a lakót.” Ezeket a mondásokat én is ismertem, de csak Jóska bácsi visszaemlékezésekor értettem meg: a Guszti bácsi-féle albrét idején ismerkedett meg későbbi feleségével.

Földes Jóska bácsi, felesége Icu és annak idős édesanyja alkottak egy igen kicsi életközösséget. Ehhez, az új, városi életben mindkét oldalról szűk rokonsághoz képest, Guszti bácsi valóban a gondoskodó atya és a jó tanító szerepét testesítette meg.

Jóska bácsi hamar az átlag jövedelem ötszörösét kereste meg. Mindennel felszerelt otthonukra büszke volt. Amikor mentora pénzügyi nehézségekbe került, mert Pestre került fiainak szeretett volna életkezdési támogatást nyújtani, akkor a régóta féltve őrzött zongora is Jóska bácsiékhöz került.

Jóska bácsi 1962-ben került át a Tisza-parti iskolába. 1967-ben a „Kiváló tanár” cím birtokosa lett. 1975-ben Debrecenben ismét részt vett egy három időszakból álló matematikai, pedagógiai továbbképzésben. Ez még az 1974-75-ös tanév téli szünetében, két hetes kollégiumi, bennalvásos rendszerben kezdődött, amikor előadásokat hallgattak többek között Daróczi Zoltántól, az egyetem akkori dékánjától, majd a nyár folyamán szakdolgozatot kellett készíteniük a hallgatóknak. A következő téli szünetben egy ismét két hetes, debreceni, kollégiumi szállással megoldott, további két héten keresztül hallgattak előadásokat. A képzésen a hallgatók is közreműködtek. Jóska bácsi nem kevés büszkeséggel számolt be arról, hogy minden bizonnyal jelentősen közreműködhetett, hiszen még évekkel később is emlékezett rá a dékán úr: a munkahelyét jelentő Varga Katalin középiskolában Szegő Gábor-féle⁸⁹ ünnepélyes iskolai alkalomra érkezett a dékán Debrecenből Szolnokra, és az intézmény falai között megpillantva régi hallgatóját, azt nevén szólítva köszöntötte.

1985. április 4-én, az akkori idők egyik állami ünnepén a Megyei Tanács „Pedagógia Díj”-át vehette át. 25 évig tanított közmegebecsülésnek örvendő abban az intézményben, aminek neve, azóta sem változott Szolnokon. 1987-ben, nyugdíjba vonulásának alkalmával a „Pedagógusi Szolgálati Emlékérem” tulajdonosa lett.

A pártfogó és pártfogoltja folyamatosan tartották a kapcsolatot. Egymás szakmai pályáját figyelemmel követték. Guszti bácsi többször egyengette egykori tanítványának előbbre jutását, egyre jobb tanári állásba jutását. Ha kellett ajánlólevelekkel, baráti beszélgetésekkel készítette elő az újabb és újabb lehetséges munkahelyeket.

A két család, később is kapcsolatban állt. Éva napon Jóska bácsi és felesége, Ica néni meglátogatták támogatóikat, Guszti bácsi halála után is levelezésben álltak az elhunyt kántortanító feleségével. Éva néni nem feledkezett meg a névnap és születésnap levlapok írásáról. Ilyenkor a kedves köszöntő sorok után beszámolt az egészségi állapotát kedvezően vagy kedvezőtlenül befolyásoló időjárásról, az öregedés és szükségszerű elmagányosodás fájdalomról és mindig megemlítette, hogy éppen mivel töltötte szabadidejét. Egy ilyen lapot ma is őriz Jóska bácsi.

Kölcsönösen tájékoztatták egymást családtagjaik viselt dolgairól. Megdöbbenett engem, hogy az éppen 84 éves öregúr két fényképet őriz féltve a családi albumában. Mentorainak képét és azok második gyermekének, az én szüleimnek esküvői felvételét. Nem adta okát, miért pont ezeket, hiszen minden másról is kapott annak idején beszámolót. Apámat azonban csak az otthon, gyerekkorában használt becenevén, következetesen Mukinak nevezte.

⁸⁹ Szegő Gábor (1895, Kunhegyes -1985, San Paulo) matematikus, gimnázium tanulmányait 1912-ben Szolnokon végezte; 1960-ban nyugdíjba vonult. Ezután gyakran látogatott hazánkba, Szolnokra is.

Jóska bácsinak két gyermeke született. Az idősebb leány, Éva három gyermekkel ajándékozta meg: Gyuszi sajnos húszévesen meghalt, de Panni és a ma 23 éves András tanul. Szolnokon élnek. Jóska bácsi fia, Jóska részéről két unoka és három fiú dédunokája született, akiknek nagyon örül. Marci (Márton) és Vince után, néhány napja, péntek 13-án született Levente. Most már szerencsés napnak tartja, mert nem csak fia jött meglátogatni és főzni, hogy a dédpapa pihenhessen, hanem kettese lett a Lottón is. A nyereményhez hozzá van szokva, mert évente néhányszor, általában kétszer, van kettese.

Házassága boldog volt, 56. házassági évfordulójuk után, 80 éves korában halt meg idős felesége. Az utolsó negyven évben sokat betegeskedett, ezért a gondoskodó, szerető férj megtanult főzni, az asszony „elméleti igazgatása” mellett. Az idős néni végül 2008. december 30-án került ismét kórházba, ahol a 2009. február 28-án bekövetkezett haláláig, minden nap frissen főzött ebéddel látogatta meg feleségét Jóska bácsi. Azóta nem jár ki a városba. Vásárol és főz magára, sokat pihen. Az utóbbi időben ugyan sok, a korából adódó betegségtünettel kezelnék az orvosok, de ő nem érzi magát betegnek. Várja családja látogatásait és a már említett 50. érettségi találkozót. Elméje világos – emlékezete, mint a káptalan.

Nagyon mélyről jött és a ma is különlegesen éles eszének megfelelő közeget az oktatás-ügy különböző típusú iskoláiban találta meg. Beosztott tanárként és vezetőként is sikereket könyvelhetett el magának. Örömmel mutatta a különböző tantestületeiről készült képeket és a nyugdíjba vonulásának megünnepléséről megőrzött felvételeket. Szíves állt rendelkezésemre bármikor kerestem. Földes Jóska bácsi magas ívű pályát futott be, de soha nem feledkezik meg mentorának dicséretéről. Beszélgetéseinket mindig úgy irányította, hogy a mentora által végzett szolgálata, annak emberi nagysága kellőképpen kidomborodjon személyes jó tulajdonságait, erőfeszítéseit mindig megemlítette, de nem tolta előtérbe.

A fentiekben vázolt módon Guszti bácsi és Jóska bácsi végigkísérték egymás, a mentor és a mentorálnak egyéni és közösségi pályáját 54 éven keresztül. Hálával tartozom mindkettőjüknek azért, hogy élő példát mutattak a felelősségteljes kísérés és az alázatos elfogadás által kiteljesedett mentori viszonyról. Kapcsolatukból is kiderült, hogy Kádár Ágoston jó pedagógusként elfogadta a rábízott tanuló személyiségének minden oldalát és észrevételeit a jobbítás szándékával tette meg. Rendkívüli szociális érzékenysége és az emberekkel való bánásmód magas szintű képessége itt teljesedett ki valóban példaértékűen. Nem pusztán az önmaga tökéletesítése törekedett, de segített kibontakozni egy következő teljessé váló életpályát, ami magában is követendő példaként áll előttünk.

VII. fejezet

A népművelő pedagógus

A tanítókról:

*„Azok ne csak a nép gyermekeinek,
hanem magának a népnek is legyenek nevelői,
a közegészségügy őrei,
a hiányzó orvosok megbízható helyettesítői,
legyenek egyes mezei gazdák,
pomológusok⁹⁰, méhészek, selyemhernyótenyésztők,
értsenek mindenféle háziiparhoz,
legyenek a zenét alaposan értő kántorok,
akik nem csak a templomban kötelességüket teljesíteni,
hanem tudjanak dalköröket is szervezni és vezetni,
tudjanak legalább valamit a süketnémák s a hülyék tanításához,
legyenek képesek működésük helyén tűzoltást szervezni,
a tanítónő esetleg lehessen gouvernante,
azért tudjon jól franciául, zongorázni,...”*

Radó Vilmos⁹¹

Dolgozatom egyik alapgondolata egy régen felmerült, de valószínűleg soha el nem dönthető kérdés: vajon tanítható-e a pedagógusszakma, vagy ez egy hivatás, amire születni kell. Fő kérdésként pedig, arra keresem a választ, hogy vannak-e és ha igen, milyen tanulságok vonhatók-le egy pedagóguspályából.

Egy hosszan ismertett falutörténettel és egy családtörténet vázlatával vezetem be dolgozatomat az előző fejezetekben. Kádár Ágoston – e néven a második-, életpályájának bemutatását választottam témául. Választásomat igazolja, hogy Kőtelek nyugalmazott iskolaigazgatója, helytörténész, számos könyv szerzője, Boros Imre így ír Guszti bácsi 1923-as kőteleki munkába állásáról 1986-ban: „Ez időtől Kádár Ágoston a legmarkánsabb egyénisége a kőteleki nevelőtestületnek. Nagyszerű népművelő, jó pedagógus, igazi közéleti személyisége. Kántori beosztása ugyan korlátozta tevékenységét, mégis, közösségi életének szinte minden területén találkozunk nevével. Vezetőségi tagja volt a Katolikus Gazdakörnek, mindennapos vendég volt a Polgári Olvasóköri, és a Munkáskörben, színdarabokat tanított be, több napos kerékpártúrát szervezett a község fiataljainak Budapestre, a Balatonhoz, stb.”⁹²

⁹⁰ ‘pomológus’ jelentése: gyümölcskertész

⁹¹ RADÓ Vilmos: *Tanítóképzésünkről*. Magyar Paedagogia 1892, 21, 187-188. p.

http://www.iskolakultura.hu/ikultura-folyoirat/documents/books/a_tanito_a_tortenelem_sodraban.pdf

[Utolsó leírás: 2012. május 2.]

⁹² BOROS Imre: *Adatok a kőteleki népoktatás 250 éves történetéhez*, Szolnok 1986. 29. p.

A kántor-tanító úr Jóska fia, édesapám, a szakmája szerint nem „pedagógus generáció” második tagja is emlékezik erre az 1938-as budapesti túrára. Amikor a kötelekiek számára még a nem távoli szolnoki utazás is eseményszámba ment, az Eucharisztikus Kongresszusra indultak a levante-fiatalok. Nem Kádár Ágoston volt a levante-vezető, de a kirándulásukat főként az inspirálta, hogy a falubeliek ne csak katonaság idején lássanak a világból egy keveset.

Mint állami hivatalt betöltő személy, Kádár Ágoston egyébként sem kapott túl magas illetményt, de a fizetésének fent említett megrövidítésével igen nehéz helyzetbe került az egész családja.

Jellegzetes köteleki szemlélet volt, hogy „elég egy családban egy tanító, kell az állás másnak” is. Ezért nem akarták kinevezni még 1878-ban Kádár Gézát, 1921-ben Timpfel Máriát és a '20-as években Kádár Ágostonnét, aki csak 1927. augusztus 2-án lett kinevezett állami tanítónő, holott ő is képesített tanító volt.

Szervező képessége, tettvágya, érdeklődéséből és elhivatottságából eredő tanulmányai, személyiségének varázsa kiteljesítette iskolai tanítóként működő őseinek a pedagógusi pályán tanúsított hűségét, akiknek „életét példaként állították a község tanítói elé.”⁹³

Gyermekként ezt igazoltnak éreztem. Amikor nagyapámmal végigsétáltam egy-egy szolnoki utcán, mindenki előre köszönt nekünk és „Gusztai bácsi”-nak szólították.

Mint mondta, Köteleken már 1921. augusztus 25-én eredményes munkája elismeréseként édesapját, Kádár József kántortanítót nevezték ki igazgatótanítóvá, ő volt a település első iskolaigazgatója és csak: „Háromféle ember van a faluban. Vagy Apám tanította, vagy vele jártam, vagy én tanítottam.” Mindenkit ismert és mindenki ismerte.

Gusztai bácsi pályájának kezdetét részletesen bemutattam az ötödik fejezetben. Emlékezünk arra, hogy Édesapja halála után került Kötelekre. Édesanyja elvesztését nagyon nehezen viselte. Édesapja halála után pedig, csak Ella (Gizella) testvérével maradtak egymás számára a „család”. Kiváló adottságai ellenére is csak sokára, mindegy hat év után tudott megbirkózni a korán rászakadt magánnyal. Addig a falu előkelőségeivel és a többi „nadrágos ember”-rel múlatta az időt kártyázással, szórakozással. Sokan kinézték maguknak a derék, jó tanító urat. Egy szomszéd földbirtokos, a Tiszalökről odakerült Lovász család, akik a legtöbb földbirtokkal rendelkeztek, a birtokos lányt szánták neki, és a faluban is megvolt minden tábornak a menyasszonyjelöltje. Az értelmiség, a nadrágos emberek szerették volna, ha egy kolleganőjét veszi el a faluból. Mindenki tudni vélte, kit is kellene elvennie. A vagyon és a

⁹³ u. o.: 20 p.

rang dominált volna. A választása azonban az egyik szomszédos község, a Szolnok és Kőtelek között félúton fekvő Csataszög tanítónőjére esett. Az első találkozásról nem szól s fáma, de a megismerkedésüket egy bizonyos bálhoz kötik, ahol Kádár Ágoston azon nyomban meg is kérte Lorencz Éva kezét. A házasságkötésre közel három évet kellett várni, hogy a menyasszony elérje az akkor 24. életév betöltésével járó nagykorúság idejét. A házasságkötéssel sokak ellenszenvét vívták ki. Nem értették, hogyan veheti el egy szegény, föld nélküli özvegyasszony állami iskolában tanító leányát. Nem volt közismert a tény, hogy a bácskai Ófutról származó tanítónő családja a trianoni tragédia során vesztette el férfitagjait, birtokainak papírjait, szülőföldjét, de kiváló nevelésben részesült, elit iskolában, intézetben nevelkedett, zenei pályára készült mivel kiválóan zongorázott, és tehetségesen is festett. A sok elégedetlenkedő nemtetszésének hangot is adott: „Kántor úr, olyan kicsi, hogy még iskolába kéne járnia!”; „Különbet is kaphatott volna, Kántor Úr!” Később azonban, hosszú évek elteltével tudomásul vette mindenki a tényt, bár a sértettség nem merült feledésbe.

Kádár Ágoston kapcsolatrendszerének alapját a kántortanítói állása határozta meg. Igazgatóvá való kinevezése tovább szélesítette érdeklődéséből származóan amúgy is kiterjedt ismeretségi körét.

Bármely társadalmi körben szívesen fogadták nem csak humora, hanem remek adomázó képessége miatt is. Olvasottsága, a világ dolgaiban való jártasága és emberismerete megóvták attól, hogy bárkit is megsértett volna. Mesélőképessége feltehetően pedagógusi gyakorlatával összefüggött. Narrációs képessége személyiségének meghatározó jegye volt.

Kádár Ágostonnak sok, a korban szokatlannak tűnő elfoglaltsága egész életét végig kísérte. Felesége, többször is csak így említette: „férjemnek három hobbija volt: a falu, az iskola és a népművelés.”

Kádár Ágostonné visszaemlékezése szerint: „... férjem... (az édesapja) Kádár József halála után, annak hagyatékában igen érdekes anyagot talált a falu régi hagyományai, szokásai, a falu népéről, a Kádár család múltjáról, hagyományairól. Elhatározta, hogy ezt az anyagot kibővítve a falu történetét, alakulását, fejlődését, az akkori szociális helyzetét, gazdasági megosztottságát, kulturális fejlődését felkutatja, és könyv alakjában megörökíti. A kutatás első része a falu történetének monográfiája 1930-ban készült. (Sajnos ez a kézirat elveszett, ahogy azt korábban már említettük.)

Népművelődési⁹⁴ és közművelődési tevékenységei az iskola falain túlra is kiterjedtek.⁹⁵ Emlékezetes tanulságos eset az, amelyik a szappanreklámos utóval történt, hiszen annak tanulságait már az egész falu lakosságával megosztott: A különböző családokból megjelenő

⁹⁴ Elsőként, már 1830-ban népművelési cézzal létrehozták a Nógrád megyei Nemzeti Intézetet.

⁹⁵ 1834-ben Balassagyarmaton létrehozzák a Felnőttoktató Iskolát.

asszonyok új mosási folyamatokat sajátítottak el és korszerű tisztítószerket kaptak. Ez jelentős momentum volt az egyébként többnyire kubikos falu higiéniai felfogásának alakulásában. Ismeretes, hogy felmérések kutatták és igazolták, hogy a legstabilabb oktatási és nevelési tényező mégis csak a pedagógus.⁹⁶ Ő ugyanis beviszi személyiségét a pedagógiai folyamatokba, erős és ezért nélkülözhetetlen tényező, amely a szélsőségesen eltérő tanítási feltételek között is stabil állandó.⁹⁷

Kőteleken, mint ahogyan sehol az országban, nem lehetett megélni csak a tanítói állásból. Ezért a tehetségesebbje kántorizálást is tanult, hogy a két állás biztos fizetéssel járjon.

Kántorként főként a szertartásokon, litániákon és körmeneteken való részvétel, a szertartási énekek éneklése, a hétköznapi reggeli és vasárnapi kétszeri misén a népének orgonával való vezetése volt a feladata.

Ez idő tájt, amikor még háztól temettek, Kőteleken évente 30-35 alkalommal a kántor, Kádár Ágoston a gyászoló család külön kérésére, egy az általuk kiválasztott dallamra megírta a „búcsúztatót”, amelyben méltatta a halottat és a családot.⁹⁸ 1923-1944 között mintegy hétszáz ilyen szöveg keletkezett, de a háború alatt ezek a szövegek elpusztultak.

Megmaradt azonban az a két, egybekötött temetési szertartáskönyv 1931-ből, amelyet Kádár Ágoston maga állított össze Zsasskovszky: Temetőkönyv c kiadványa után. Az egyik címe: Kisdedek temetési szertartása, a másik a Felnőttek temetési szertartása címet viseli. Az A/5-ös méretnél valamivel kisebb, jó két centiméter vastag gyűjteményeket a kántortanító gépelt és kötötte be. A szakszerű nyomdász feladathoz annak idején szabályos prést is készített és a szakma fortélyait megtanulta. Minden unokáját, így engem is tanítgatott erre az egyébként igen fontos mesterségre. (Bölcsész, vagy tudós szerintem nehezen van meg könyvei állandó forgatása közben azok kénytelen javítása vagy javíttatása nélkül.) Édesapám és nagybátyáim, valamint két testvérem és jómagam is képesek vagyunk szükség esetén javítási munkák elvégzésére és alkalmi kiadványok kézi elkészítésére. Mi ez, ha nem egy hasznos örökség az egyre távolodó múltból? (Hagyományainkat és képességeinket, egy ősi tudást hordozó kismesterség ez. A Mária Terézia alapította 234 éves Képző – és Iparművészeti Szakközépiskolában eddig Európában egyedülálló módon oktattak fiatalokat a 105 éves könyvműves szakon. A „Kisképző”-ről azonban döntés született, bezárják, mert nem gazdaságos ez a manufaktúris tevékenység.) A kézi prés legidősebb nagybátyám tulajdonában van, de minden fentebb említett háztartásban megtalálható egy ahhoz hasonló alkalmatosság.

⁹⁶ MCKENZIE jelentés: *A hatékony pedagógusok pályára vonzása, fejlesztése és a pályán való megtartása*; Az OECD pedagóguspolitikai programjának zárójelentés-tervezete 2004. október 22., 5. p.

⁹⁷ ZRINSZKY László: *Pedagógiai szerepek és változásaik*, Pedagógiai Közlemények, ELTE, Budapest, 1994, 66. p.

⁹⁸ 2007 nyarán magam is szemtanúja voltam egy ilyen szertartásnak a Csíki medence egyik déli falvában.

A húsvéti felkészülésnek része volt a parasztemberekből álló, csak ez alkalomból szereplő énekkar és alkalmi színtársaság betanítása, a Passió előadása.

Mint ahogy azt fentebb jeleztük, a mindenkori nehéz időkben a kántortanító úr egyéb pénzkereseti források után is nézett. Számos tevékenysége közül néhányat megemlít egy 1941-es „Működési bizonyítvány, mellyel alulírott hivatalosan igazolom, hogy Kádár Ágoston köteleki okleveles rom. kath. kántortanító 1923. évi május hó 15-től kezdve a mai napig ezen állásban működik és fegyelmi eljárás hatálya alatt nem áll. Tanítói működését az iskolafelügyelői jegyzőkönyvek elismerésre méltónak minősítették, mint törzskönyvvezető. Iskolaszéki, majd egyházközségi jegyző, az iskolán kívüli népművelési bizottság ügyvezető elnöke, mint az iskolai ifjúsági- és tanítói- a népművelési- s a kath. Köri könyvtárak vezetője, mint a kath. kör ügyvezetője, társadalmi működése által a lakosság rokonszenvét, megbecsülését megszerezte. Kötelek, 1941. évi május hó 12. Radványi Béla plébános, iskolaszéki elnök.”

(Nem pontosan tudjuk, milyen célból állították ki ezt az igazolást. Talán két idősebb gyermekének iskoláztatásához volt szükség rá. Házon kívüli tanulói elhelyezésük ekkor, csak a falusi tanítók gyermekei számára létrehozott új intézményben, a szegedi Tanító Internátusban volt lehetséges.) Másnap, május 13-án is kelteztek egy hasonló tartalmú iratot, amelyben igazolták, hogy „köteleki illetőségű”. Május 15-én a Szolnok megyei Népművelési Bizottság Működési Bizonyítványa tanúsítja, hogy „Működése a köteleki iskolán kívüli népművelési munka újjászervezésének lendületet adott, a népkönyvtárakat önzetlen, odaadó és szorgalmas munkájával rendezte, és mint önmagát továbbképző népművelő a község lakosságát a jó könyv megszerettetésére neveli.”

Az akkor 36 éves Kádár Ágoston rengeteg munkát végzett. Mint ahogy azt már az életrajzi fejezetünkben és a mostani, inkább a népművelői feladatkört kiteljesítő tevékenységeket áttekintő fejezetünkben is jeleztük: ő maga tizenhét feladatkörét sorolta fel, amikor a katonai sorozásnál 120 kilogrammos testsúlyára hivatkozva csökkent fizikai képességűnek, és így a haza védelmére, katonai szolgálatra alkalmatlannak minősítették az újrászerveződő hadseregbe. Ez ugyan akkor mélységesen sértette, főként, hogy még papírt is adtak ki erről a véleményről, de a későbbiekben ez még jól jött: nem vonult katonának a háborúban, nem került ki a frontra.

Kádár Ágoston lelkiismeretesen tevékenykedett, és a falu a hétköznapi áldozatos munkáját elismerte. A Polgári Olvasókör 1942. január hó 6-án tartotta évi rendes közgyűlését. A jegyzőkönyvből kiderül: „Ember István, (főjegyző), Fazekas Ferenc (adójegyző), Kádár Ágoston urakat a kör mint az egész község egyetemét felölelő, 270 taggal működő társadalmi egyesülés, a kör részéről mutatkozó hála, nagy tisztelet jegyében választja meg a kör

díszelnökévé.” A jegyzőkönyv vezetője azt is „megállapítja, hogy Kádár Ágoston kántor úr már a község iránt tanúsított jó akaratával már több ízben tanújelét adta, hogy szerető gondoskodásával a községet támogatta.”

Ekkortájt már három-négy gyermeket nevelt családjában Rendszeres népművelői tevékenységének egyik helyszíne a Katolikus Gazdakör volt, a Hangya-szövetkezettel szemben A Gazdakör tagságát inkább a falu földműves rétege, a gazdagabbja, a későbbi „kulákok” adták, míg a Polgári Olvasóköribe inkább a „nadrágos emberek” jártak. A Munkáskörbe a szegényebbek, „nincstelenek”.⁹⁹

A gazdakörben, mint a kényszerűségből is gazdálkodó, földművelési készségekkel nem rendelkező tanító, a termesztési és gazdasági témájú előadásokra felkészült szakembereket, szakelőadókat hívott meg. A '30-as években művelődési és népművelési továbbképzéseket szervezett, és maga is járt a 2-3-4 hetes kurzusokra. A 36 holdnyi egyházi föld felének használata a plébános javadalma, harmada a kántor jövedelemrésze, szántója volt, egy hatoda pedig a harangozó művelésében állt. Már az előző évszázadok során egy holdnyi termő gyümölcsöst telepítettek a Kádár kántor-tanítók a kántori földre, amelyet meg is kellett művelni – Guszti bácsi felesben műveltette.

A korábban jelzett egyházi bizonyítvány „csak” tizenegy feladatkört említ, de ismertek a kántortanító más, községi vonatkozású tevékenységei is. Minden bizonnyal nem csak jó matematikai és szervezésbeli képességei, érdeklődése, de a gazdasági kényszer is rávitte, hogy némi plusz jövedelemért a Tejcarnokot is vezesse. Napi munkája volt ez, éveken keresztül. Napi több száz liter tejet vett át az asszonyoktól a kora reggeli órákban A néhány literes adagokban beérkező tejet lehűtötte, majd megfelelő kézi centrifugáló felszereléssel szeparálta, azonnal. A hajnali begyűjtő autó ugyanis csak a tejszint szállította el. A munkakör összetett volt. A tej átvétele, főlözés utáni visszaszolgáltatása, az elszámolás és a tej zsírtartalmának alkalmi ellenőrzése is beletartozott az adminisztrációs feladatokat is magában foglaló megbízatásba A beérkező tej és a szeparátumok bizonyos adatait mérte, lejegyezte. A vaj nem lehetett túl zsíros és a gazdag legelőkön képződött tejszín többlettel is nehéz volt mit kezdeni. A színét és a tejet külön tárolta, az előírt százalékos termékek beszállításáról Guszti bácsi gondoskodott. A többletet is be akarták küldeni, de szóltak, hogy ne adják le, maradjon a faluban. Ígérték, hogy jönnek érte, de mégsem érkeztek meg, egyszer sem. A végső megoldásként a helyi direkt értékesítés megszervezése is a kántortanítóra maradt. A termelői adatokat vezette, a beszállítóknak járó összegeket vezette, a termelőket és a

⁹⁹ 1900-ban megalakult az Országos Szakszervezeti Tanács – politikai felhangoktól sem mindig mentesen, de a felnőttképzésben a szabadoktatás meghonosítója. Előképzettség, képesítés, végzettség és vizsgakötelezettség nélkül lehetett részt venni az előadásokon, úgy, mint napjainkban a szabadegyetemeken.

Az iskolán kívüli népművelés elterjedt tárgyai voltak: a szép-, gép- és gyorsírás; az idegennyelv-tanulás;

közreműködő (például takarító) személyeket kifizette. Ez az üzemvezetési feladat minden előképzetség nélkül, nyilván valóan nem bízható akárkire. Az összetett feladatot átlátni és ezért elvégezni sem tudná mindenki, a közegészségügyi szempontból bizalmi állás a sok személlyel való együttműködés miatt különös felelősséget hordozott magában. Természetese abban is biztosak lehetünk, hogy a nehéz gazdasági helyzetben, amikor a tanító egyébként állattartással nem foglalkozott, legalább megteremtette annak legális módját, hogy a családja a mindennapokban tejtermékekkel el legyen látva.

„A nemzet napszámossai”-t minden időben igénybe lehetett venni alkalmi feladatok elvégzésére. Ilyen jellemző megbízatás volt például a népszámlálás, vagy egy alkalommal, a mákgubó-gyűjtés. Ez nyári tevékenység volt, amivel Kádár Ágostonné csak egy alkalommal foglalkozott. A vasvári alkaloida gyár egyedülálló magyar technológiát dolgozott ki, a hogy morfint termelhessenek az érett mák száraz-testanyagából. A termés átvételét Guszti bácsi szervezte meg, akinek itt „az öreg” megszólítás járt. Feleségét, akiről már megjegyeztük, hogy tanítónő volt a faluban, társadalmi szinten jelölték ki a termés begyűjtésére. A gubókat a tanteremben gyűjtötték, a termés azonban nem szállította el és le kellett darálni térfogatcsökkentés céljából. A közelgő tanévkezdés előkészítéséhez még meszelni is kellett, így sürgős volt a munka. A darálás erős porszenyezéssel járt, és a nyolc órán át dolgozó asszonyok néhány napig szédülten közlekedtek a faluban. Guszti bácsi felesége jött rá arra, hogy ő maga is morfin-, helyesebben, ópium-mérgezést szenvedett. Azok után már kendővel a szájuk előtt dolgoztak, és ez a védőfelszerelés elégnak bizonyult. A tanító úrnak a faluban élő fiai is cipekedtek. Büszkeség töltötte el a legfiatalabbat is, hogy hat évesen egy egész zsák gubót képes volt vinni.

Kőteleken fásítási akciót is lebonyolított a kántortanító. A tantermek elé és egyéb helyekre fasorokat, galériákat telepítettek. Nem kis kajánsággal mesélték a most már hetven éves, akkori nebulók, hogy a nagyobb osztályok ügyesen átfestették a környezetet lakhatóbbá tévő társadalmi munkára felhívó táblát. Ezen a későbbiekben az volt olvasható: „ÁSÍTSUNK AZ ALFÖLDÖN”.

Az 1930-as évek elején az országban megalakult a falukutató mozgalom¹⁰⁰. Guszti bácsi felesége így emlékezett vissza az alkalommal: „Egyszer, egy délutáni busszal Szabó Zoltán érkezett a faluba. Buszérkezéstől hajnali buszindulásig a mi vendégünk volt. Sokáig beszélgettek. Az itt tartózkodásról, egy hosszú cikk jelent meg a mozgalom folyóiratában, (fiatal Magyarság), amit az író el is küldött. ... Szabó Zoltán azután elküldte A tardi helyzet című könyvét.” A könyv 1935-ben jelent meg a Cserépfalvi Kiadónál, ajánlása: „Kádár Ágoston-

¹⁰⁰ A falukutató mozgalom tagjai voltak Erdei Ferenc, Boldizsár Iván, Illyés Gyula, Németh László, Szabó Zoltán és még sokan mások.

nak, kedves barátomnak és munkatársamnak ajánlom szeretetébe Szabó Zoltán” Az említett cikk a Kőteleken végzett irodalmi kísérletről szólt. Ezt egy később Ortutay Gyulához intézett levélben részletesebben is említi. Munkájával Kádár Ágoston nagy sikert aratott 1933-ban a Kőteleken rendezett vándortanítói gyűlésen, 800 pengő jutalomban is részesült, ami az akkori, 160 pengős átlagfizetést figyelembe véve, igen jelentős összegnek számított. A kutatás folytatódott, és bár a kutatómunkáról mindenki tudott, mégis politikailag gyanússá vált. A nagy álom, a könyv megjelenése nem valósult meg. A ‘30-as évek elején ugyan elkérték tőle a monográfiát a „Szolnok megye története” című kiadvány szerkesztői, de az adatok felhasználása után azt nem juttatták vissza jogos tulajdonosához. A későbbi levéltári kutatások során sem bukkant fel a monográfia; az addig összegyűjtött adatok, feljegyzések és források pedig, később, a háború alatt, 1945-ben elpusztultak. A felhalmozott tudás és sok-sok munka nyomtalanul eltűnt.¹⁰¹

A gazdaköri nagyteremben gyakoriak voltak a különböző előadások, tanfolyamok¹⁰². Egyik végéhez többszárnyú ajtóval kapcsolódott a színpad. Ezen az összetett helyszínen mindig találni valami tenni valót. Nem csak alkalmi énekkarok munkáját vezette év közben jeles ünnepekre felkészülendő, de színházi-, felolvasó és költészeti esteket is szervezett. Irányította a népszínművek létrejöttének folyamatát, előadásait rendezte, próbáikat vezette. A „Csicsónének három lánya” olyan alakításokban bővelkedett, hogy több mint fél évszázaddal későbbi emlegetése is közderűtséget okoz, úgy beszélnek róla a faluban, mintha maguk is részt vettek volna az előadáson.

„Megélénkült a kulturális élet is. Ez a levente mozgalom aktivizálódásában és a leány egyesület megalakulásával jelentkezett. A leventék a nem is titkolt katonai képzés mellett gyakran rendeztek sportversenyeket. Az egyleti leányok teadélutánok, táncos összejövetelek rendezésével, népszínművek bemutatásával, előadásával tették mozgalmassá életüket. Főleg a téli időben különféle tanfolyamokat indítottak az egyleti lányok és leventék számára. A lányok varrni tanultak, míg a fiúk a kosárfonás mesterségével ismerkedtek. ... A különféle tanfolyamok nem csak a mesterségbeli fogások elsajátítását szolgálták, hanem a társas érintkezésnek, összejöveteleknek is sajátos formái voltak. Egy-egy tanfolyamot a résztvevők műkedvelő színi-előadással zártak. A rendezői munkát többnyire Kádár Ágoston kántortanító végezte.”¹⁰³

¹⁰¹ Id. jelen művű: *I. Fejezet A település*

¹⁰² 1830-as évektől sorra jöttek létre a népműveléssel foglalkozó intézmények országszerte: Országos Magyar Gazdasági Egyesület, Országos Ipartestület, Királyi Magyar Természettudományi Társulat, Magyar Tudományos Akadémia, Természettudományos Ismeretterjesztő Társulat; A XIX. sz. vége felé: A munkásság számára szakegyletek, szabadoktatási formák; Vasárnapi Munkásképző Bizottság; 1911: Országos Szabadoktatási Tanács; Magyar Gazdaszövetség; mezőgazdasági tanfolyamok, olvasóköri, gazdaköri; Országos Közművelődési Tanács

¹⁰³ BOROS Imre: *260 éves a kőteleki iskola*, Kőtelek 1996. 19. p.

Az 1940-es években komoly kezdeményezések indultak, hogy a falusi embereket olvasásra szoktassák. Szorgalmazták saját könyvtár kialakítását is. Két, füzet jellegű kiadványsorozat is jó szolgálatot tett ebben, melyeket nagy számban terjesztettek a faluban. Az egyik sorozat a Magyar Népművelők Társasága kiadásában jelent meg, Röptében a világ körül címmel, 1940 és 1944 között, kis füzet formájában, heti majd kétheti rendszerességgel, mintegy 110 számmal. Ez többnyire magyar szerzők tollából származó kisregényeket, keresztrejtvényeket, vicceket, vegyes tartalmú ismereteket közölt száz oldalon, 10 filléres áron. Kádár Ágoston ezeket a példányokat belépti díjas rendezvényeken, a jegy mellé osztotta ki, annak mintegy mellékleteként. Szintén a Magyar Népművelők Társaságnak kiadványa volt a másik sorozat. Nagyobb formátumban, de szintén száz oldalas kötetek voltak ezek, 24 filléres áron a magyar Klasszikusok műveit ajánlották megismerésre.

Tevékeny egyénisége jól ismert volt faluszerte. Tanítóként és igazgatóként ő is tudta, hogy az iskolában folyó minőségi munkához, szemléltető eszközök szükségesek. Ezeket gyakran önmaga készítette, de szükség esetén készíttetésre és gyártásra is megtalálta a megfelelő helybeli embereket. A modern pedagógiai követelményei gyűjtemények létrehozását szorgalmazta, a tanító úr szívesen bízta meg a feladattal egykori növendékeit.

A gazdakör¹⁰⁴ nagytermének másik végéhez kapcsolódó kisteremben voltak a lapok és a könyvtár. Ide estefelé sok parasztember járt be elolvasni az újságokat és megbeszélni a világ dolgait.¹⁰⁵ A körülbelül 200 kötetet is ő kezelte.¹⁰⁶ Az akkoriban utazó ügynököktől gyakran vásárolt, vagy náluk könyvmegrendelést írt alá. A lakosság körében is propagálta könyvek vásárlását. A jutalékot sohasem pénzben kérte. Új kiadványokat igényelt és azokkal is a könyvtár állományát gazdagította. Sokan emlékeznek a Bobby felébred és az Üvöltő szelek című történetekre, amivel a kölcsönzés során ismerkedtek meg.

Miután a két háború között vetítéseket tartott, máskor egyetemi tanárokat és irodalmi egyéniségeket hívott meg előadásokra. Az egyik ilyen alkalommal kapta azt a dicséretet, hogy tanulói, a paraszti sorban élő tanulói milyen szépen és gazdagon fejezik ki magukat. Ő ezt, az oktatás során is tanúsított igényessége mellett a könyvtári kölcsönzések javára is írta.

Széles spektrumú magánkönyvtárát pedagógusfizetéséből hozta létre. Bármilyen kevés is volt jövedelme, megtalálta módját mintegy 4000 kötetes könyvtár bővítésére, amelyből szívesen kölcsönzött a falubeliek részére is. Ez aktívabb kölcsönkönyvtár volt, mint a Gazda-

¹⁰⁴ 1868. évi XXXVIII. Törvény szolt a felnőtt- és népoktatás előmozdításáról, többek között egyletek, egyesületek és körök létrehozásáról.

Ez kiegészült azzal, hogy 1870-ben körrendeletet adtak ki, amelyben kilátásba helyeztek tiszteletdíjat is a népnevelési egyesületekben, az iskolán kívüli népoktatásban részt vevő tanítók számára.

¹⁰⁵ 1843-ban a Vasárnapi Újság kezdeményezi, hogy olvasóközönsége létszámának növekedése végett alakuljanak körök, ahol találkozhatnak az olvasók és megbeszélhetik az olvasottakat.

¹⁰⁶ v.ö.: 1927. XII. tc. V.K.M rendelete a falusi népkönyvtárak létrehozásáról és fejlesztéséről.

köré. Korábban már szó esett arról, hogy a háború előszelében a könyveket a pincébe falazták el. Valamiképpen azonban – egyesek tűzre emlékeznek, vagy szándékos rongálásra –, megsérült a lerakat és a mentési munkálatokban sok kötet a nedvességtől tönkrement. Mások a háború viharaiiban fosztogatták a készletet, míg a kántortanító családjával oda volt. Sok kötetet azonban a jó szándékú, könyveket becsülő, egykori olvasókörosök mentettek meg, akik a körülmények megnyugvása után visszahozták az általuk megmentett köteteket a tanító családjának, aki hálásan fogadta ezeket. Némelyikbe megható bejegyzések születtek:

„1944-ben a zongoránál maradt idegen látta, [sic!]
az egyetlen ilyen műfajú könyv. Örülök, hogy ez
itt maradt.
Kötelek, 1945. okt. 30.”

Vagy a másik kedvencem:

„1944-ben a zongoránál maradt idegen kotta-könyv
Mozart kedvencem volt, a sok elveszettek helyett ez
örömet szerez.
Kötelek 1945. okt. 30”

A háború után a könyvtártöredékeket újjászervezte és bővítette, továbbra is szívesen kölcsönözte. Halála után a teljes könyvállomány négy fia között oszlott meg. A már emlegetett Gyurka, (dr. Kádár György), Kádár Ágoston kántortanító harmadik fia örzi a további, háború előtről megmaradt néhány kötetet is: Az 1909-es egri kiadású Katholikus Egyházi Énektár, a bevett közajátatossági énekekből (Tárkányi Béla József) c. kiadványt és W. A. Mozart: Sonaten című, német nyelvű kottakönyvét.

Szükséges és szívesen végzett tevékenysége volt a könyvkötés, amit főként a téli időszakban végzett. A szükség vitte rá, nem tanulta iparossegédként, de megfigyelte, elleste a szakma fortélyait. Összegyűjtötte az otthoni és a rábízott különböző könyvtárak szakadt könyveit, az ismerösök olvasmányait és a templomi öregasszonyok széthasznált imádságoskönyveit. Néhány hét leforgása alatt rendbe tett több tucat könyvet. A könyvkötéshez általában a téli estéken jutott hozzá. Egy barkácsoló parasztember, Szabó Frigyes által szerkesztett prést használt. (Ezt a mai napig őriz nagybátyám. Alkalmassint ő is megjavítja a kérgevesztett nyomtatványokat.)

A falu jelentös eseményeit saját fényképezőgéppel örökítette meg. Már 1930-1945-ig volt egy Voigtlander fényképezőgépe, amit a háború alatt volt kénytelen eladni. Amerikai katonák vették meg, számukra igen kedvező áron. Az így szerzett bevétel a család élelmezését tette

lehetővé. 25 db üvegnegatívja is fennmaradt családi és baráti felvételekkel. '41-től filmet is készített. Mozifilmek vetítése a faluban egy vendéglő termében történt, ahol aggregátor üzemelt.¹⁰⁷ Kádár Ágoston a gazdakörben gazdasági témájú diavetítéses előadásokat szervezett, melyhez kézi hajtású dinamó szolgáltatta az áramot. Gyertyafénynél olvasták a szöveget, hiszen a falu villamosítása 1950-ben történt. (a dinamó és a vetítógép édesapám tulajdonát képezi, és ma is birtokában van.)

A 32 kilométerre fekvő Szolnok a mindenkori időjárási viszonyok függvényében távolinak tűnt gyalog, biciklin, lovon, szekéren. A lakosság számára a legfőbb közlekedési utat még a Tisza biztosította Tiszabura és Szolnok között 1925-től és 1968-ig. A két települést összekötő, kényelmesebbnek és gyorsabbnak tartott magánautóbusz-járat azonban csak naponta egyszer közlekedett, így ez az igen jelentős köldökzsinór kevésbé volt kézenfekvő közlekedési forma az idő tájt. Ezért is volt nagy jelentőségű a fejezet elején megemlített Budapesti Eucharisztikus Kongresszus, amely a lelki élmény mellett a nagyvilágra is rányitotta az elzártan élő alföldi emberek szemét.

Nemzetiségi és vallási megosztottság sem jelentkezett a katolikus többségű magyar kubikos faluban a '30-as évekig. Ekkor is még csak tudtak a két református és öt zsidó család hovatartozásáról. Foglalkozásuk és egyéniségük révén személyükben mindenki megbecsülésnek örvendett, gyermekkori barátságok és a fiatal évek kártyapartnerségek további felhőtlen viszonyt jelentettek.

1935-ben azonban Kőtelek főjegyzője felszólította a kántortanítót, hogy szakítsa meg kapcsolatát kártyapartnereivel, azok származása miatt. Mert mint ahogyan azt egy másik kártyázó négyes negyedik tagja mondta, „nem kártyázik zsidóbarátokkal”. Ezt a tanító úr határozottan visszautasította és nem volt hajlandó megszakítani barátságát a gyerekkori cimborákkal. Nem csak a kártya partik borultak így fel a főjegyzőnél, de az 1936-tól leállította a tanítói fizetést, amit mint párbért a község az adóval szedett be.

A kántortanító fiatal korában pártpolitikával nem foglalkozott. 1935-ben Gömbös Gyula, akkori miniszterelnök, megalapította a Nemzeti Egység Pártját. Helyi szervezőt kerestek, de senkit nem találtak megfelelőnek. Tudta nélkül, valaki Kádár Ágoston jelentette be a központnak. Utólag derült ki a turpisság, amikor a fentről jelentést kértek, név szerint a

¹⁰⁷ Dr. FELKAI László: *A felnőttoktatás története Magyarországon*, 2007, <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=problemak-02-Felkai-felnottoktatasi> [legutóbbi lehvás: 2012. május 2.].

A munkásgimnáziumokban három éven át heti 12 órában korszerű szemléltetési módokkal, például diavetítés alkalmazásával igyekeztek a polgári iskola színvonalának megfelelően oktatni.

ld. DÉRY Gyula: *A szabadtanítás pécsi kongresszusa 1907-ben és az iskolán kívüli oktatás korabeli története*. Pedagógiai Szemle, 1954. IV. évf. 4–5. sz. 336–387. p.;

ld. még: HORVÁTH Zoltán: *Magyar századforduló. A második reformnemzedék története (1896–1914)*. Gondolat Kiadó, Bp., 1961.

kántortanítótól, aki semmit nem tudott az ügyről. „...szemére vetették, hogy az eltelt idő óta nem jelentkezett, és felszólították azonnali helyzetjelentésre. Első ingerültségében azonnal válaszolt a központi irodának. Megírta, hogyan lett ő „szervező”. Megírta, hogy a miniszterelnök földreform programjában igen bízott a falu parasztsága. Ha csak egy pont is megvalósulna, akkor a szervezés stb. stb. Erre a párt központi irodája telefonon azonnal leváltotta. ‘Hogy merészelt föltételeket szabnia Miniszterelnök Úrnak! Ez volt az első fekete pontja a politikai bűnlistán. Az ötvenes évek elején felszínre került a köteleki NEP párt. Férjem rendőrségi kihallgatása után végleg pont került az ügy végére” – mesélte Kádár Ágostonné. Akkoriban még kézi kapcsolású telefonvonalak működtek. Az egykor éppen szolgálatot tevő postáskisasszony, megerősítette, a budapesti megkeresés és a főjegyzővel folytatott rendkívül izgatott hangú beszélgetés tényét. Az ötvenes években tehát a rendőrségi vizsgálat tisztázta Guszti bácsit.

„Az előjáróság nem nézte jó szemmel Kádár Ágoston kapcsolatát a népi írókkal, s ez is hozzájárult, hogy – egyéb nézeteltérések következményeként – a főjegyző javaslatára másfél éven keresztül nem folyósították a jogos illetményét, s majd csak a Közigazgatási Bizottság döntésére utalták ki.”¹⁰⁸ Nagymamám visszaemlékezése szerint: „Ezt a határozatot a főjegyző elutasította azzal, hogy neki nem parancsol sem a minisztérium, sem a legfelsőbb bíróság. Ezért és más terhelő tényezők miatt a felső hatóság arra kényszerült, hogy a főjegyzőt cserével áthelyezze. Ezek után az ügy rendeződött, a tanítói fizetést havonként kaptuk. A hátralékból egyévi fizetésről férjem lemondott.”

A háborús éveket az 1944. november 7-i felszabadulás nem zárta le Kőteleken. A frontok előli menekülés, és a távollétük (1944. október 11. – 1945. október 31.) alatt Kádár Ágoston állását nem töltötték be mással, így tevékenységét nem tekintették megszakítottnak. A háborús események végét az 1945. november 23-i „igazolási eljárás” jelentette. Elmarasztalásban nem részesült, a határozat pedig kimondta, hogy a Bizottság háborús távollétéért „az előléptetésből 2, azaz kettő évre kizárja”.

Látjuk, hogy a nagy néptanítók tevékenysége nem szorult az iskola osztálytermeinek fala közé. A legfiatalabb fiú így fogalmazta meg a helyzetet: „Igen alsó középosztálybeli jövedelműk volt. Éppen nem éheztek. Érezhető volt, hogy nem jutott nekik mindenre, csak ami kellett. Rosszul álltak, de bírták”

Az 1946-1947-es tél nagyon hideg volt. A tanító gyerekeinek nem volt meleg ruhájuk, hogy szánkózzanak, míg a többi gyerek kint volt. A gyerekek túlzott öltözködésére ‘50-től sem jutott.

¹⁰⁸ BOROS Imre: *260 éves a kőteleki iskola*, Kőtelek, 1996. 32. p.

1947-ben a dohánytermesztés annak ellenére nem vált jövedelmezővé Kádár Ágoston családjá számára, hogy három évig próbálkoztak vele. Sajnos, csak később tudták meg a titkot, amit a már régóta dohánytermelésből élők nem árultak el: az érett levelek szedése napszakhoz van kötve, korán reggel kell szüretelni, mert a későn levágott levelek erős kapadohányt eredményeznek

Az 1948-ban az iskolák államosítása átszervezéssel járt. A nyolc évfolyamos intézmény bevezetését a kántortanító végezte teljes közmegelegedéssel. Beindították a „Dolgozók az iskoláért” mozgalmat az iskolaépületek külső és belső felújításáért, berendezései javításáért.

1949-ben már a budapesti Világifjúsági Találkozóra készítette fel a két falusi tánccsoport közül az egyiket. Bíró Ica, az 1948-as átszervezéskor érkezett fiatal tanítónő tanította be a táncokat, és további kísérőként még Kádár Ágostonné utazott a csapattal. November 29-én irodalmi estet is szervezett, ahol Bóka László író Petőfiről beszélt. Az est eredményességéért először ötven Petőfi kötetet osztottak ki a faluba, hogy az olvasók két hónap múlva mondják majd el friss olvasmányélményeiket, véleményüket Petőfi költészetével kapcsolatban.

A korábbiakban megismerkedtünk Kádár Ágoston nevelkedésének elsődleges színterével, a köteleki kántor-tanító família eredetével és munkásságával – amelyben ő a negyedik generáció ötödik tagja –, valamint követtük pályára lépésének viszontagságait, szülőfalujában gyökerező tanítói munkáinak éveit annak kibontakozásáig. Egy-egy példán bemutattuk, hogy nevelési módszerei alapján a „meleg-korlátozó” nevelők közé tartozott Ranschburg Jenő csoportosítása szerint.

A neveléstan tudománya, a nagy könyv szerint a pedagógus amúgy is kiváló egyéniség, szigorú önmagához, míg lágy a másikkal szemben és abszolutizálva, szinte régi recept-könyvhöz hasonlóan minőségi hozzávalóként közli, hogy a pedagógus csak erkölcsös lehet.

Az újjáépítés során ismét rengeteg iskolai és iskolán kívüli feladatot talált magának a kántortanító úr, aki azonban 1950-ben kénytelen volt megválni kántori tevékenységétől és igazgatótanítói munkájára összpontosított először Kőteleken, majd a Szolnokon. Kőtelekről való elköltözése miatt már nem vett részt a faluban 1950-51-ben zajló selyemhernyó-tenyésztési mozgalomban.

A szolnoki évek már egészen más családi, munkahelyi, társadalmi és politikai körülmények között zajlottak.

1950. őszén az szolnoki Abonyi úti általános iskola igazgatója lett;

1951. augusztusától az Újvárosi Iskolához helyezték át magyar-történelem szakos tanárnak. Kádár Ágoston szakmáját tudni akarta, jól akarta végezni, ezért amit megtanulhatott, azt megtanulta. Megszerezte az általános iskolai szaktanítói oklevelet 1950. augusztus 23-án

Egerben. A magyar-történelem szakos tanári képesítésért is sok erőfeszítést tett. Mindig tanult, a vonaton is. Restelkedve mesélte, hogy nagy buzgalmában egyszer eltévesztett egy ceglédi átszállást. Szolnokról indulva a szegedi vonat helyett ismét egy szolnokira ült. A városba érve, nem mert hazamenni, nehogy a felesége megszidja. Letelefonált a vizsgáztatónak és a következő vonattal valóban meg is érkezett. Oklevelét 1952. január 30-án vette át Szegeden.

1953-tól a Bajcsy-Zsilinszky úti iskolába került és ősszel megbízták a „magyar szakos oktatókádéri teendők ellátásával”. Ez ismét mentori feladatokat rótt rá: egyes szaktanárok munkájának szakmai fejlesztése, továbbképzése, segítése, támogatása volt a feladata.

Szívesen és jól végezte újszerű munkáját, de főállású általános iskolai pályafutása nem sokára véget ért. A már említett kiváló szervezőképességét felismerve a város más feladatokkal bízta meg, míg óraadó tanárként még évekig tanított heti néhány órában.

1954. június 1-jén megkapta a „Pedagógus Nap alkalmából az Oktatásügy Kiváló dolgozója kitüntetését”.

1954. szeptember 1-jétől első nagy népművelői munkája, az egykori Móricz Zsigmond művelődési ház átszervezése volt. Hat hétig volt itt állásban. (Ekkor jött létre itt, a megye leghosszabb ideje működő mozgóképszínháza – az 1990-es váltás után is vetítő, a ma is működő Tisza mozi.)

1954. októberében már a Megyei Tanács Népművelési Osztályára került előadónak. Guszti bácsi a megyei művelődési osztály népművelődési előadója lett 1956-ban. Ő lett a Szolnoki Művésztelep totum factuma. Nem hivatali beosztásaként, de munkaköréhez érintőlegesen kapcsolódó feladatként segítette az intézmény működését, hiszen sok ott alkotó művésszel személyes jó viszonyt ápolt.

Innen ismét egy rövid iskolai beosztásban dolgozott, a Koltói úti iskolában.

1957. szeptember 1-jével már a Szolnok Járási Tanács Művelődési Osztálya járási számadó-igazgatói beosztását töltötte be. 24 település több száz intézményének, óvodák, általános és középiskolák, kollégiumok gazdasági felügyelete és menedzselése lett a dolga. Községi gazdálkodás irányítása, ellenőrzése, fejlesztési tervek készítése, javaslattevés, felterjesztés éppen úgy dolga volt, mint az általános iskolák építése, bővítése, fejlesztése. Munkája végzése közben különösen ügyelt arra, hogy amikor alkalom adódott, a köteleki iskola a legtöbb lehetőséget megkapja. A dolgozók előléptetése, szabadságolása, fizetési ügyei is az ő hatáskörébe tartoztak.

1964-ben fejezte be aktív állományú munkavégzését. 1965. január 1-jén ment nyugdíjba. 1965. január 1-jén a művelődési miniszter Kádár Ágostonnak, nyugalomba vonulása alkalmából, eredményes munkája elismeréséül „az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetését” adományozta.

Nyugdíjba vonulása után is a járási pedagógus szakszervezet gazdasági pénztárosa volt.

Foglalkozott a falvakban, pusztákon élő gyermekek szolnoki és jászberényi kollégiumokban való elhelyezésével; támogatta távoli falvak tanulóit tanulási előmenetelükben. Törekvéseit nem mindig koronázta teljes siker.

A járási Pedagógus Szakszervezet vezetőségi tagjaként vállalati üdültetés szervezett. Nyaraltatással és táborozással is foglalkozott. Fővárosi dolgozók gyerekeinek karácsonyi műsort, alföldi pedagógusoknak nyári balatoni táborozást, ismertető előadások sorát vitte helybe. Siófokon, Balatonkenesén és Balatonfüreden ismerős igazgatók az általános iskolák termeit kölcsönadták. Ezeknek az intézményeknek saját főzőkonyhájuk volt, amelyek tehát egész nyáron üzemeltek. Guszti bácsi önkénteseket toborozott, és ágyakat és egyéb berendezést hajózták át a Balaton vizén. Egy-egy család részére berendezték az osztálytermet, július-augusztusban tehát teltházzal működtek az intézmények. Az alföldi családok így kedvező pihenési lehetőséget kaptak, két hetes turnusokban váltották egymást. Önköltségi árat fizettek a családok. Ez a nyaralási forma igen nagy népszerűségnek örvendett, hiszen külföldre jó pár éven keresztül nem lehetett utazni akkoriban. A program a hatvanas évek közepén veszítette el jelentőségét, amikor már 3, majd 2 évente lehetett külföldre utazni, először Jugoszláviába és Csehszlovákiába. Később Lengyelország és az NDK is célországgá válhatott, így az 1970-es évek elején meg is szűnt ez a nyaralási forma.

1964-es nyugdíjba vonulása előtt Szolnokon a járási tanácsnál lett mintegy száz intézménynek gazdasági előadója. Annak idején az éves költségvetés maradéka év végén elveszett. Nála soha nem volt maradék, sőt... Decemberig számos szállítóval megegyezett, hogy még abban az évben szállítanak, ha megrendelés jön. Ezután várt. Az év végi hajrában a többi előadó szaladgált, hogy ennyi meg annyi a maradék-összeg, el tudja-e valaki költeni. Ő mindig tudta. Guszti bécsi leleményessége eredménye képen nyugdíjba vonulásakor mind a száz intézmény kifogástalanul fel volt szerelve a kor lehetőségeivel (rádió, hűtőszekrény, megfelelő bútorok, konyhai felszerelések, stb.), minden szükséges eszközzel.

Korábban említettük a '30-as évek bicikli-túráit. A sok megtett túrán olykor ketten, hárman, vagy négyen kísérték apjukat. 1958-ban Guszti bácsi a három fiatalabb fiával körbebiciklizte a Balatont. Közülük ketten is vidáman idézték fel, hogy a Veszprém – Csopak útvonalon „füstölt a hátsó agya”. A római villa romjainál bográcsban főztek tejbegrízt, tubusos sűrített tejből. A történelmi hűség miatt itt közlöm a visszaemlékezők szavait, miszerint „piszok rossz volt”. Szabad táborverési lehetőség törvényesen, kemping pedig, technikailag nem állt még rendelkezésre. Vadkempingeztek. Drágaság volt, és az élelmes utazó ilyenkor a kulacsában a reggeli tekerés során tejből vaját köpült a bicikli csomagtartója alatt.

A kalandos és romantikus utazások nem voltak öncélúak. Emlékeznünk kell a kántor-tanító falukutató elkötelezettségére. Országjáró szenvedélyét gyermekeibe is be akarta oltani. Józsefnél, és nyolc gyermekénél ez a vonзалom tovább él.

A barangolásokat Guszti bácsi felhasználta, a családi kapcsolatok megtartására, a legtávolabbi ágak között is. Személyes indíttatásból ragaszkodott tágabb családjához, hiszen testvérei gyermekként elhaltak, élő rokonságát tehát fontosnak érezte, megbecsülte. Nyugdíjasként hét éven át kutatott a családfa, és egyéb kutatási anyagainak kiteljesítése végett. Személyes ismeretségeit fiaira is átszármasztatta, a biciklitúrára útravalóként még egy listát kapott az ifjú: „X.Y.-hoz menj be, szívesen látnak.” És valóban, koszt-kvartély jutott a magányos kerekezőnek. Nádudvaron lakó futó ismerősét így ajánlotta: „Nagy István fazekas. Nagyon kedves ember.” Egy pedagógus-továbbképzésen megismert kollegájáról pedig ennyit tudott: „Egy pár szót váltottam vele”. Ez is elég volt. Guszti bácsi kapcsolatépítő képessége és jellegzetes figurája, odaadó személyisége legendás volt. A hivatkozás rá kapukat nyitott az udvarokba és az emberi szívekbe egyaránt.

‘60-ban két legfiatalabb fiával körbevezte a tavat. Balatonfüreden szálltak csónakba. Édesanyjukat átvitték a viszonylag közeli Kenesére, majd tovább eveztek a Siófok, Tihany, Keszthely, Balaton-Máriafürdő, Balatonfüred útvonalon. A pedagógus-nyaraltatási programból származó személyes ismeretségének köszönhetően tudta bérbe venni hosszabb időre a ladikot, amit egyébként csak egy-két órára kölcsönöztek és legkésőbb alkonyatkor vissza kellett vinni. A két idősebb fiú ekkorra már „kirepült”, a fővárosban tanultak, dolgoztak.

1963 nyarán a legkisebb fiát látogatta meg Sopronban, ahol az tanulmányait végezte: Feleségével együtt vonattal utazott oda – harmadik fia kerékpárral ment utánuk –, majd egy magányos kerékpár-túrán Balatonfüredre ment.

A szegedi technikumban ‘58-62-ig a napi háromszori étkezés 11 forint volt. Mindig éhesek voltak a kollégisták, (úgy vélem ez a mindenkori kollégistákra jellemző, hiszen nem csak szellemi kapacitásuk, de testi fejlődésük is folyamatos a kamaszkor derekán, a család hiánya pedig csak valami primer jóval tölthető be, az étkezés pótcselekvésével). Ezt az egyesek szerint csekély díjat nem tudták volna megfizetni, ha nekik kellett volna fizetniük az ellátást. Végül olyan kevés volt a család jövedelme, hogy összeült a családi tanács. „Nem bírok kettőt fizetni.” – volt kénytelen bevallani a megyei állásban dolgozó egykori kántor-tanító. Nagyon fontos volt neki a fiai továbbtanulása. Az éppen nagykorúvá érett harmadik fiú, aki 1959-ben a debreceni orvosi karra felvételt nyert, kénytelen volt Tiszavárkonyban társadalmi ösztöndíjért folyamodni, a községi tanáccsal szerződött. Így a legkisebb is továbbtanulhatott, hiszen a képzési költségeket megosztották. Természetesen a szülők minden

gyermeküket továbbra is támogatták amennyire tudták, szállásukról és ellátásukról, anyagi tehetségükhöz képest mindent megtéve, részben gondoskodtak.

Szolnokon 1957-ben a TIT szervezője, előadója és választott tisztségviselője lett, majd országosan ismert személyiség. Évtizedeken át végezte áldozatos munkáját. Így gyakorlata volt az ilyenek szervezésében. A TIT keretében magyar irodalmi és történelmi előadásokat tartott. Volt olyan év, amikor 74-et. Nem csak technikatanárok és úttörők jártak előadásaira, amelyeket értelem, lelkesedés és magyarázat töltött ki. Úttörőházakban és munkásszállásokon is egyaránt előadott, előadásai beszélgetésben folytatódtak. Egy mesedélután keretében 35-40 alsósna mesélt, akik száj tátva hallgatták, hiszen élő mesét mondott a gyerekeknek, nem felolvasást tartott.

Személyes kapcsolatainak ápolása, a levelezés fenntartása, napi feladata volt. Tartotta a kapcsolatot jászberényi képzős társaival az ország határain belül, de a történelem viharaiban ide-oda került felvidéki területeken is. Ő szervezte meg a diplomaosztó 50. évfordulóját is jóval később, 1967-ben.¹⁰⁹

1971. szeptember 1-jén megkapta a Jászberényi Tanítóképző Intézet Arany Oklevelét.

Felesége, szakmai támogatója többször mesélt és írt férje népművelői munkásságáról: 1972. októberében élete legkedvesebb elismerésében részesült. Munkásságáért a TIT Aranykoszorús Jelvénye kitüntetéssel vehette át Ortutay Gyulától, a Magyar Tudományos Akadémia Tudósklubjában. Volt ugyanis Szolnok lakosságának olyan rétege, amely kora, társadalmi, anyagi helyzete, tanultságának alacsony foka miatt kimaradt a város sokféle kulturális lehetőségéből, a színház, mozi, zene és szervezett csoportos tevékenységek áldásaiból. A Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat volt hivatott ennek a problémának a megoldására. Guszti bácsi a TIT munkájába nem csak szervezőként, de előadóként is bekapcsolódott.

Korábban, a falu kulturális életét a népművelői tevékenység bemutatásával tettem jól érzékelhetővé. Szót ejtettem a diavetítésekről és a vendéglői mozifilm-vetítésekről. Kádár Ágostonnak a kántori munkakör kötöttsége nem tett lehetővé szabadnapot, csak akkor, ha távoli utazással járó továbbképzésen vett részt, és megemlítettem, hogy ilyeneken, bizony gyakran részt vett. Később is szeretett tanulni. Az aktív szakképzéseket részesítette előnyben. 1964-es nyugdíjba vonulása után, 1968-ban mozigépész tanfolyamra jelentkezett, ahol az elméleti gépismereti oktatáshoz igen komoly gyakorlati képzés is társult. Ennek következtében nagyon sok órát kellett a vetítőszobában segédként eltöltenie a mozigépész mellett. Ez nagy örömeire szolgált. Tréfás oldala az esetnek, hogy Kádár Ágoston felesége, ekkor, 40 évnyi házasság után, először jegyezte meg: „Még egy tanfolyam és elválok!”. Természetesen,

¹⁰⁹ ld. 2. sz. melléklet

még további sok esztendőt éltek együtt békességben, míg az aranylakodalom után egy hónappal be nem következett a tragikus szívroham Kádár Ágoston életében.

Azt megelőzően azonban így írt visszaemlékezéseiben:

„Mint nyugdíjas döbbsenem rá, hogy kiterjedt családkból én ismerem a legtöbbjüket, a családról is én tudom a legtöbbet, a körülmények és lehetőségek alapján (annál is inkább, mert mint nyugdíjas rá is érek) a családfa összeállítása az én kötelességem! Hét évig gyűjtöttem az adatokat. Jártam a levéltárt, a plébániákat, anyakönyvi hivatalokat, rokonokat, s itt van összesítve, amit össze tudtam gyűjteni! ...”

Úgy tűnik, hogy az itt-ott felvonultatott összes tényező és feladatkör erőteljesen megjelent Kádár Ágoston életpályáján, amit szintén a fentebb részletesen említett családi előképek megalapoztak, vagy megerősítettek. Ezen sokfelé ágazó és sokrétű életpálya bemutatását ily röviden befejeznünk nem, csak abbahagynunk lehet. Jelen soraimat a következő gondolatokkal zárom: Akár milyen messze is voltunk még az 1956 után, az 1960-as években Magyarországon az Európai Unió gondolatától, Kádár Ágoston gondolkodása azonban már tágabb volt annál, hogy csak a magyar műveltségre figyelt volna. Ránk maradt néhány előadásának vázlata. Egyik előadásában a magyar ösköltészetről szólt, és annak töredékekben, hagyományokban fennmaradt emlékeit méltatva, így fejezte be azt:

„S minél több szívódik ezekből fel nemzeti művészetünkbe, irodalmunkba, zenénkbe, annál erősebb, hatalmasabb, értékesebb európaiak leszünk!

Ebben van műveltségünk értéke, szellemünk hatalma!”

A hivatalnoki feladatkör a későbbiekben teljesedett ki. Kádár Ágoston népművelői, falukutatói, családfa- és családtörténet-kutatói érdeklődése a politika viharában és a megélhetés küzdelmeiben is megmaradtak. Törzskönyvezett is, de iskolaszéki, majd egyházközségi jegyző, az iskolán kívüli népművelési bizottság ügyvezető elnöke, ifjúsági- és tanítói-, a népművelési- és a katolikus köri könyvtárak vezetője is volt. Részt vett az újjáépítés és újjászervezés munkálataiban. Továbbképzésekben, író-olvasó találkozók megszervezésében is visszaköszönt a népi írók iránt már korábban érzett szimpátiája. Olvasókört és könyvtárat is vezetett, mint ahogyan a tejcsarnok vezetése is rá hárult egy időben kántor-tanítói állásának betöltése mellett. A második világháború tragédiái, a hazatérések és igazolások után, 1946-ban az iskolai élet újjászervezését, majd 1948-ban a nyolc osztályos általános iskola megszervezését jelentette. Az iskolák államosítása és az új rend kiépülése áthelyezéssel zárult Kádár Ágoston életében. Szolnokra került iskolaigazgatónak 1950-ben. Ezt személyes tragédiának élte meg. Mi is. Még ma, 60 évvel a történetek után is megrázó élmény a visszaemlékezéseket

olvasni, holott ennek következtében a pályafutásának új, igen gazdag szálai szövődtek bele az ekkor már így is színes képbe. Tanár, megyei népművészeti felelős, kultúrotthon-igazgató, művelődési osztály vezetője, számadó-igazgató, gazdasági felügyelő és mind e mellett a Megyei Pedagógus Szakszervezet gazdasági felelőse is volt. „Mint megyei, majd járási és mint szakszervezeti funkcionárius sokat utaztam és megismertem nemcsak a járást, a megyét, de az országot is!” írta emlékirataiban.

„Kultúr és népművelő tevékenységéről legendákat mesélnek hajdani tanítványai.”¹¹⁰ Igyekeztem tehát munkásságának nem csak tanítói, hanem egy másik oldalát is bemutatni, remélve, hogy fejezetünk legvégén választ kaptunk a mottóban megfogalmazott kérdésre. Pedagógusnak születni, vagy tanulni kell? Az előzetesen említett összes személyiségjegy, mint tényező, erőteljesen megjelent Kádár Ágoston sokféle feladatkörében színes életpályája során. Ezt véleményem szerint a szintén fentebb részletesen említett, családi előképek, a mottóban Radó Vilmos által megfogalmazott elvárások megalapozták, vagy megerősítették.

¹¹⁰ BOROS Imre: *260 éves a kőteleki iskola*, Kőtelek 1996. 18. p.

VIII. Fejezet

Pedagógiai gyökerek, pedagógusszerepek

A legérdekesebb tünemény, mellyel az emberi életben találkozhatunk, az emberi jellem. Semmi nem olyan érdekes, meglepő, kiszámíthatatlan, mint a folyamat, melynek során egy ember elárulja jellembeli sajátságait.”

Márai Sándor. Füveskönyv, 4 Az emberi jellemről

A pedagógiában nincsenek merőben új dolgok – szokták mondani-, és valóban. Amikor a dédapám, Fináczy Erdő által írt könyveket tanulmányozom kedvtelés vagy muszáj okán, avagy a családi beszélgetések során felmerülő egy-egy anekdota részletein merengek, sokszor elmélázom a pedagógus munkájának, szerepkörének változásain. Ahogyan az idő szalad, nem csak azt látom, hogy a divat nem hoz újat, hanem hogy a régen túlhaladottnak és az elfeledettnek hitt vonalak és színek kombinációk kerülnek elő. Új színben tűnik fel, hogy a történelemből és irodalomból megismert emberi konfliktusok is újra és újra felbukkannak és mi, pedagógusok is a már régen ismert és bevált megoldási sémák felé fordulunk annak ellenére, hogy a pedagógus alapvető tevékenységi körének tere és társa is megváltozott az elmúlt évtizedek alatt, és ma is folyamatosan változik.

Új helyzetet hoz a gyermek, akinek alapvető közösségi létformája, a család is állandó alakuláson megy át. Változik a felnőtt társadalom és annak a különböző dolgokért érzett felelőssége, megváltoztak a hitéleti, sportolási és szabadidős ifjúsági mozgalmak keretei.

Megváltoztak a pedagógus jól ismert archetípusainak megnyilvánulási formái is.

A mester, már nem kizárólagos birtokosa és forrása a tudásnak, bár ma is fontos emberi modell a gyermek előtt.

Az atya, aki a felnövekvő lelkeket biztatja, bátorítja és eligazítja, egyre ritkábban található meg az osztálytermekben, mert azt afféle igen erős, szoros lelki kapcsolatot egyre kevesebben vállalják napjainkban – most nem részletezendő, de annál jobban ismert okok miatt. Talán csak az egyházi intézmények tudják biztosítani azt a fajta elkötelezettséget és erőt, amik ezekben a hivatásokban megnyilvánulnak.

Mostanában a hivatalnok szerepünk erősödik, amely a társadalmi megbízatásból, a követelmények teljesítéséből áll legtöbbször. Ezt a szerepkörünket az egyetemi előadáson csendbiztosi funkcióként is rögzítettük, Hankiss Elemér nagy költőnk szavaival él, amikor a

„vadakat terelő juhász”-t idézi fel olykor-olykor. Iskolámban a reggel 7 órától tartó ügyeleti és tanórai munkát csak börtön- vagy nevelőintézeti-felügyelői munkának emlegetjük.

Pedagógus családból származom. Többszörösen hátrányos helyzetűnek neveznek, hiszen mindkét ágról nagyhírű tanárok és tanítók a felmenőim. Több évtizeden, évszázadon át, négy generáció váltotta egymást ugyanazon a településen, majd egy generációt átugorva sokszorosán megerősödve (jómagam és hét testvérem közül 5, s már a következő nemzedék 1-1 képviselője is a pedagógia elméleti vagy gyakorlati oldalán tevékenykedik), immár a hetedik pedagógus generációt neveli ki magából a família. Rokonai és boldog ősei természetesen mindenkinek vannak, de ez olykor igen komoly feladatokat is ró az utódokra. Mondhatnám, hogy nem akartam tanár lenni. De az a nimbusz, amely körüllegte áldott emlékü nagyapámat, és a másik ági ükapát, „aki a falon lóg” – Fináczy Ernő –, minden bizonnyal hatott rám és a pedagógusi munkakör szakma helyett hivatásom lett.

Sok kutatást végeztek a pedagógusszemélyiségek vizsgálata kapcsán, de a szakirodalom ismeretéből adódóan megállapíthatjuk, hogy a pedagógiai munkákat írók általában nem foglalkoznak a pedagógussal. A XX. században pedig, amely a gyermekek évszázadának tekinthető korszak, szinte teljesen mellékszereplővé vált a tanító vagy tanár. A neveléstan tudománya, a nagy könyv szerint a pedagógus amúgy is kiváló egyéniség, szigorú önmagához, míg lágy a másikkal szemben és abszolutizálva, szinte régi receptkönyvhöz hasonlóan minőségi hozzávalóként közli, hogy a pedagógus csak erkölcsös lehet.

Régóta dúl a vita, vajon ki lehet, jó pedagógus. Fináczy Ernő az 1935-ben megjelent munkájának idézett helyein¹¹¹ Herbartnak és Zillernek a módszertől mindent elváró véleményét ütköztette Comenius és Pestalozzi releváns gondolataival. Edmund Spranger „A született nevelő” című 1933-as munkájában fejti ki a szakmai rátermettség szükséges meglétét szemben Makarencóval (1930), aki pusztán megtanulhatónak és megtanulandónak tartotta a pedagógus szakmát is. M. Caselmann a XX. század közepén, (1949) vizsgálja azt a kérdéskört, hogy a „ki a jó és ki a rossz” pedagógus. Kiderül, hogy sokféle jó létezik, de az erények mindig együtt járnak hibákkal, és mindegyik lehet jó, ha feloldja az ellentéteket és önismerettel a másik személyiség felé fordul.

Bajzák M. Eszter előadásában megemlíttette, hogy bár a legújabb törekvések szerint a tanár nélküli oktatási mód felé szeretnék sokan az irányt venni, kimutatták a különböző

¹¹¹ *DIDAKTIKA*: FINÁ CZY Ernő: Egyetemi előadásai; A „Studium” kiadása, Budapest, 1935. 160-161. p.
C) A Tanár egyénisége az oktatásban.
Ld. Orsz. Középisk. Tanáregyesületi Közlöny LXIII, 385-87. p.

felmérések, hogy a legstabilabb oktatási és nevelési tényező mégis csak a pedagógus¹¹². Ő ugyanis beviszi személyiségét a pedagógiai folyamatokba, erős és ezért nélkülözhetetlen tényező, amely a szélsőségesen eltérő tanítási feltételek között is stabil állandóként nyilvánult meg.

Nyilvánvaló, azonban, hogy csak konkrét esetekről lehet beszélni, amihez tisztában kell lenni a szóban forgó személyiséggel, kihívásokkal, alapvető tevékenységekkel, életpályával. Egy hosszan ismertett családtörténet vázlatával szerettem volna bevezetni ennek a munkásságnak a bemutatását, remélve, hogy munkám legvégén választ kapok a mottóban megfogalmazott kérdésre.

¹¹² MCKENZIE jelentés: *A hatékony pedagógusok pályára vonzása, fejlesztése és a pályán való megtartása*; Az OECD pedagóguspolitikai programjának zárójelentés-tervezete 2004. október 22.
ZRINSZKY László: *Pedagógiai szerepek és változásaik*, Pedagógiai Közlemények, ELTE, Budapest, 1994

IX. Fejezet

Tanulságok

„Mikor érdeklődésünk eljut a világ dolgainak szemlélése közben az emberi jellem ismeretéhez, egyszerre úgy érezzük, ez volt igazi feladatunk az életben.... S a találkozás egy jellem valódi sajátásaival a legnagyobb emberi élmény, melyben részünk lehet.”

Márai: Füveskönyv, 4 Az emberi jellemről

Lehetséges-e tanulságokat levonni egy részletes életpálya bemutatása során?

A tanulságok mindig értékekhez kötődnek. Mi az hát, ami napjainkban tanulsággul szolgálhat? Dolgozatunknak a bevezetésben megfogalmazott kérdése akkor lesz releváns, ha egyszerre tekintünk Kádár Ágoston kántor-tanító életére és munkásságára, észrevételezzük az ő korának történelembe ágyazottságát és felfedezzük a saját korunk történelmi és társadalmi kihívásaiban rejlő különbségek mellett a párhuzamokat és azonosságokat is.

Kádár Ágoston, Guszti bácsi családjában négy fiú nevelkedett fel. Iskoláztatásukra nagy gondot fordítottak a szülők, pénzt, időt és fáradságot nem kíméltek. Bár mindketten pedagógusok voltak, gyermekeik nem kívánták folytatni a 150 éves családi hagyományt. Mivel mindketten kiváló pedagógusok voltak, nem kívánták, hogy gyermekeik közül egy is csak a hagyomány súlyos terhét cipelve vállán, tanár legyen. Gyermekeik képességeit és készségeit figyelembe véve, tiszteletben tartották azok pályaválasztási szabadságát. Mind a négy gyermek főiskolai vagy egyetemi diplomát szerzett a kedve szerinti szakmában:

Ifj. Kádár Ágoston villamosmérnök, a Magyar Posta Kutató Intézetének vezető fejlesztőjeként dolgozott egész életében. Nyugdíjasként aprólékos kutatásokat folytat különböző területeken, még most, túl a nyolcvanadik életéve betöltését követően is. Különleges ismereteit a digitális immigránsok világában kamatoztatja. Alkalmazói felhasználói támogatásokat végez, olykor adatok és felhasználások, programok konvertálásával segíti környezetében élőket. Felesége és gyermekei is műszaki végzettségűek. Helyi közösségüknek oszlopos tagjai: az idős hölgyeknek például, „Varrócska” néven textiltfeldolgozó kézműves kört hoztak létre. Immár évtizedek óta nem csak közösséget biztosítanak az igen idős, elmagányosodott társaiknak, hanem az újrahasznosítással létrehozott háztartási textiltermékek eladása során komoly összegekkel támogatják a helyi segélyezési alapítványt is, amelynek határainkon átnyúló kapcsolatai is működnek a Kárpát-medencén belül.

Kádár József faipari, majd belsőépítészeti tanulmányokat folytatott, a Magyar Képzőművészeti Alap tagja. Középületek, iskolák, kórházak, színházak, fürdő tervezésével foglalkozott, ma már nyugdíjas. Az elmúlt huszonkét évben mintegy háromszáz évre visszatekintő családfakutatásokat végzett. A bélyeges téglákat kezdte gyűjteni; mára már az ország egyik nagy magángyűjteményét, és *A Magyarországi Bélyeges Téglák Katalógusa* című országos katalógust hozta létre. A kőbányai és óbudai téglagyárak történetét két már megjelent kötetben adta közre, a harmadik kötet az ősszel fog megjelenni. A különböző téglagyűjtő egyesületek és közösségi házak felkérésére, országsszerte tart ismeretterjesztő előadásokat kutatási területe szűkebb és tágabb szférájában. Nyolc gyermeke, huszonkilenc unokája, két dédunokája van már.

Fia, dr. Kádár Péter a műszaki tudományok kandidátusa, az Óbudai Egyetem docense, habilitált. Erősáramú villamosmérnöki tanulmányait a megújuló energiák irányában folytatta. A világ öt kontinensét tanulmányozza utazásai során, észrevételeit konferenciákon és számos könyvben osztja meg közönségével, szakmai és nem szakmai témában: a hétköznapi élet, a vízimalmok, a szélmalomok, vízi- és szélerőművek, szűkebb pátriájának történelme, flórája és faunája is bemutatásra kerül. Szélmalmot vásárolt, hogy megmentse az enyészettől, de a jelen energiaproblémáira is rámutat egyben. Sokoldalúsága azonban egy igen erős múltbéli kötődéssel párosul, a nagypapa és tevékenységei emlékével: „Régóta foglalkoztat a múlt idő megélése, a kézzelfogható múlttal való találkozás a jelenben. Erről szólnak képeim”¹¹³; vagy: „Egy elhagyott patakparti malomban az összetört malomgépcsodák, a rohanó patak és molnárélet nyomai... talán ez az ami megérinti az embert.”¹¹⁴; máshol: „Elmesélem néhány emlékemet, előveszek képeket, melyek még csak pár évtizede készültek, de mégis, ma már nem létező dolgokat ábrázolnak. Rábukkanunk kövekre, oszlopokra, épületrészletekre, melyek régről maradtak itt, és talán megőrzésre lennének érdemesek”¹¹⁵

Második gyermeke én vagyok. Magyar, orosz és angol nyelv és irodalom szakos tanárként dolgozom. A munkahelyemet jelentő iskola minőségbiztosítási programjának kidolgozásában és bevezetésében éppen úgy részt vettem, mint intézményünk nemzetközi pályázatainak megírásában, megvalósításában. 2000 óta utaztatok diákokat külföldre. Budapest legnagyobb létszámú kerületének, a mintegy 130.000 lakosú Óbuda angol nyelvi munkaközösségében dolgozom. Számos rendezvényt, főként versenyt szervezek minden évben, lebonyolításukat zsűritagként is támogatom. Szívesen készítem fel diákjaimat nemzetközi nyelvvizsgákra, Magyarországon nemzetközi nyelvvizsgáztatóként is dolgozom akkreditációval.

¹¹³ KÁDÁR Péter: *Mindennapok*, Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2004, hátsó fülszöveg

¹¹⁴ KÁDÁR Péter: *A vízimalmoktól a vízerőművekig*, Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2010 hátsó fülszöveg

¹¹⁵ KÁDÁR Péter: *Óbudai kockák*, Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2012, hátsó borító

Húgom, szeredi Ambrus Noémi tanító, rajz és művészettörténet szakos tanár, textil-művész. Vagy félszáz kiállításának egyik prospektusában így fogalmazta meg ide is vágó gondolatait: „Mi, ... minden apróságot megbecsülünk, ami dédszüleink, szépanyáink korából hozzánk csöppen.” „Nagyszüleim, szüleim, hét testvérem, ... – mind ügyes kezű, alkotó emberek, így nap mint nap megtapasztaljuk az alkotás küzdelmes de felemelő érzését.” (2008)

Kinga húgom főiskolai tanulmányai után óvodapedagógusként dolgozott, majd másod-diplomája megszerzését követően különböző szociális intézményeket vezet. Néhány évig a felnőttképzés területén is oktatott leendő szociális munkásokat.

Barbara az ELTE tanársegédjeként is dolgozott néhány évig, ahol az alkalmazott matematika, meteorológia, és számítógépes előrejelzés területén mozgott.

Gergely statikus, vezetőmérnök, aki tehát nem klasszikus oktatói pályát fut be, de tapasztalatai megosztásával, irányítással, kétségtelenül hatással kell lennie ifjabb kollegáira.

Anna bölcsésztanári diplomát szerzett, öt gyermeke nevelése mellett a szalézi közösség munkatársaként kamatoztatja képességeit.

Gábor olykor mentős gépkocsivezető és ápolóként is dolgozik, miközben közlekedésmérnöknek tanul; animátorként kamasz kora óta részt vesz gyermekek és fiatalok képzésében.

Az évek múlásával megjelent a munkaerőpiacon Kádár Ágoston dédunokáinak sora is: József gyermekei között, Péter ágán végzett angoltanár és fotóművész dolgozik, nem csak a szakmájában. Orsi gyermekek iskolán kívüli szabadidős programjainak ad teret délutánonként és hétvégeken.

Kinga Dorottya nevű leánya tanítóképzőt végzett és hivatása révén szabadidejében animátori tevékenységet végez több, mint egy évtizede. A legidősebb fiú ebben a családban az Ágoston keresztnévet viseli. Tudatosan készül felnőtt kori feladataira, a köz szolgálatára: állami vállalatok vezetésére szakosodott az egyetemen, míg szabadidejében szintén ifjúság nevelésében vesz részt animátorként.

Dr. Kádár György Szolnok közegészségügyében dolgozott lelkesen. E szakdolgozatom előkészítő interjúja során derült fény arra a tényre, hogy kedves budapesti tanítványaim nagyszülei – különösen a nagymama emlékezett vissza szeretettel védőnői tevékenységének szolnoki éveire –, illetve azoknak legjobb barátnője szolnoki, dr. Kádár Györgynek igen megbecsült, szíves jó munkatársai is volt. Az élet szép ajándékának tekintem, hogy ez a felismerés még az érintettek életében köztudottá vált, és kellemes pillanatokat szerzett mindnyájunknak.

Dr. Kádár György idősebb fia kutató biológus, kisebbik fia orvos doktor lett. Mindhárman igen járatosak az ornitológiában. György nyugdíjba vonulása után továbbra is folytatja munkáját a közegészség javára, járványelleni oltásokat végez, kutatásokat folytat.

Komoly tanulmányai más területre is kiterjednek: Megjelent négy kötetes A HAL¹¹⁶ című, mintegy 2850 oldalas, körülbelül 8400 szócikket magában foglaló szótárpótló szószedete. A kiadvány orvosi-jogi szójegyzéket is tartalmaz. E hatalmas mű elkészültét valószínűleg az évtizedekre visszanyúló szótárok iránti vonzalom is táplálta, György jelentős szótárgyűjteménnyel bír, azokat szófejtési céllal gyakran forgatja.

Közéleti szerep- és felelősségvállalása pillanatnyilag szinte minden idejét kitölti, ugyanis lakóhelyén a Társasházi Intézőbizottság elnökeként újonnan szerzett műszaki és jogi ismeretekkel jogi és műszaki útvesztőkben kormányozza lakóközösség nem kicsi hajóját.

Kádár Zoltán Pál a negyedik felnőtt gyermek erdőmérnöki, majd egyéb mérnöki tanulmányokat végzett Sopronban. Szolnokon a vízügynél helyezkedett el, majd utóbb tervezőirodát vezetett. A nagy árvizek idején azonban mindig a gáton volt, amiért mindig is nagyon becsülték és tisztelték a gátvédők. Nyugdíjazása után is ellátja szakaszmérnöki feladatát, és igazságügyi szakértőként is tevékenykedik. Öt gyermeke van és hat unokája. Ezen az ágon is kiütött a pedagógusvér: egyik leány magyarra tanított külföldi diákokat; másik, Judit nevű lánya immár második pedagógusképesítését szerzi kicsi gyermeke nevelése mellett. Halmozottan hátrányos helyzetű gyermekekkel foglalkozik. Testvérei körében is gyakori a társadalmi megnyilvánulás, főként nehéz sorsú gyermekek istápolásában, művészeti képzésében vesznek részt.

Kádár Ágoston kántortanító szakmai munkájának távolba mutató kisugárzása az, hogy egykori tanítványa, későbbi mentoráltja, Földes József sikeres pedagógusi karrier futott be. Jóska bácsi gyakran hangoztatja, hogy szakmai pályája gazdagságát a mentorával tartott folyamatos kapcsolat támogatta. Egymás pályafutását mindvégig figyelemmel követték.

A családtörténeti érdekességek, neveléstörténeti kuriózumok, példaértékű szakmai vagy közéleti tevékenységek iránt fogékonyak szívesen hozzák fel a Szolnok megyei Kádár tanítódinasztia példáját. Így múzeumigazgatók¹¹⁷ is szakdolgozati témaként kutatásra érdemesnek találják és ajánlják az egyre jobban dokumentálható életpályák kutatását.

Szakdolgozatom megírása során számos emberrel kerültem kapcsolatba Kádár Ágoston tevékenységének egykori területén. A kutatások híre szájról szájra jár a népes nagy család összes ágában. Az interjúk készítése során fel-felbukkant egy-egy távoli rokon, ismerős és ismerős ismerősének neve. Hirtelen, sokaknak eszébe jutott, hogy kiket érdekelne még a téma, és kit lenne jó megkérdezni. Nem lehet tehát csupán a véletlen műve, hogy a 2006-ban Kádár József által eredetileg összesen húsz példányban elkészített családtörténeti kézirat iránt

¹¹⁶ DR. KÁDÁR György: A HAL Szószedet az erotikához, kézirat orvosi –jogi szójegyzékkel, Szolnok, 1998-2005

¹¹⁷ KECSKÉS Viktória: *A Kádár pedagógus-dinasztia kulturális hatása Kőtelek községre a XIX.-XX. században*, Szakdolgozat, Bessenyei György Tanárképző Főiskola Történelem tanszék, Nyíregyháza, 1998, 2. p.

óriási érdeklődés mutatkozott 2012 tavaszán. Hirtelen további 45 kópia létrehozására és elhelyezésére került sor. Megtalálható ezen túl a Kézirat egy-egy példánya Boros Imre¹¹⁸ nyugalmazott köteleki iskolaigazgató úr könyvtárában, a Köteleki Általános Iskola, a Köteleki Plébánia Hivatal Irattára, a Köteleki Községi Könyvtár, a Szolnok Megyei Levéltár és az Egri Érseki Levéltár állományában is.

Lehetséges-e tehát tanulságokat levonni egy részletes életpálya bemutatása során? Úgy gondolom, a fenti beszámolóval sikerült bizonyítanom, hogy vannak tanulságok.

Akár a nagypapa lenyűgöző személyisége hatott a később leszármazottak életpályájának tudatos alakítására, akár tevékenységeinek gazdag tárháza lett forrása a szakmák és hivatások megtalálására és kiteljesítésére, mindenképpen felfedezhetjük, hogy az utódok mintegy hatvan már aktív tagja igen sokszínű, de egyénenként is sokrétű életformát valósít meg. Szakmailag folyamatosan képzésekben vesznek részt, hogy a legmodernebb eredményeket is megismerjék és beépítsék munkájukba; igen magas, többnyire elismert fokon alkotó, szakmájában és hobbijában is a köz szolgálatát tudatosan vállaló emberek nőttek fel a nemzetet, hazát értéként megfogalmazó kisebb-nagyobb családjainkban. Kádár Ágostonnak négy gyermeke és tizenhét unokája van. A dédunokák sora csak most kér helyet a világban és reméljük, hogy ők is ötletet fognak meríteni a dédpapa számos munkájából, amit mindig kedvvel és magas szakmai tudással végzett. A felnőttek helytállását nap mint nap táplálja a nagypapáról szóló anekdoták sora. És ha ezt mind mérlegre rakjuk, bizony, ez nem kevés.

Tudjuk azonban, hogy nem csak rokonokból áll a világ. Van szerencsém személyesen is ismerni néhány olyan pedagógust, aki karrierként választotta munkáját Kádár Ágoston példája nyomán. Többen vannak azok, akik hivatásként is megerősödtek a kántortanító életútjának megismerése során és szakmai vagy emberi problémáik megoldásában Guszti bácsi korábban megosztott tapasztalataira támaszkodnak.

Tanulhatunk tőle emberi helytállást, időről időre egyre több különböző mesterség megtanulását, a szakmák magas szintű ismeretét és magas szintű végzését. Tanulhatjuk a közösség szolgálatát kényszerűségből választott munka és készségei által kiteljesedő hivatása végzésében. Sok feladata között, megtanult prioritást állítani. Ezért volt többnyire elégedett és voltak vele elégedettek. Indulatait megtanulta kezelni. Szigorú volt, következetes, és szeretetteljes.

Vajon mi lehet a tanulsága egy olyan életpályának, amely során magánéleti elismerések is érkeztek. Mindenkinek tisztelete övezte, felesége, gyermekei és menyei is egyaránt szerették, az unokákról nem is beszélve. Mi lehet a tanulsága egy olyan életpályának, amelynek szakmai elismerései nem csak halálában, de életében is érkeztek.

¹¹⁸ Boros Imre sajnálatos módon, ideje korán, tragikus hirtelenséggel elhunyt.

Vajon nem az a tanulság, hogy bármely, nem optimális időben is érdemes az emberekkel foglalkozni akár személyes pedagógiai, akár népművelői munkával, hiszen ha az jól és szeretettel végezzük, akkor azt nem csak mi fogjuk szeretni, de mások elismerését is kivívhatjuk általa. Köztudott, hogy az elismerés az a jutalom, amiért az emberek leginkább képesek megtenni akármit.

Kádár Ágoston kántortanító életének, munkásságának, pedagógiájának összegezésére talán az egyik legfontosabb tanulásgként, G. Baley egy más közegben tett megállapítását is idézhetjük: „Az élet csodálatos jutalma, hogy senki sem segíthet úgy másokon, hogy ne segítene önmagán is.” Ennek érvényességét egy gyakorlati példával szeretném illusztrálni, amit Kádár József, az édesapját rendkívül szerető és tisztelő, az órá külsőleg és művészi hajlamait tekintve, lelki alkatában is igen nagymértékben hasonlító fia tartotta fontosnak. Az akkoriban már nem kántorizáló tanító, tanár és igazgató Szolnokon élt szolgálati lakásban. Feleségével együtt tanított, két kisebb fia iskolába járt. Két nagyobb gyermeke már Budapesten tanult. Sorsuk alakulására mindig aggódva gondolt, de az iskola mellett rendelkezésre bocsátott épület három nagy szobájára, nagy kamrájára már belátása szerint nem volt szükségük. Nem maguk lakták az összes szobát, albérlőjük is volt. Guszti bácsi először a kamrát ajánlotta fel a hivatalsegéd szomszédos, egy szobás lakásának bővítésére, majd az albérlő nősülése után megürült nagyszobáról mondott le a köz javára. Itt egy egyszobás, konyhás, fürdőszobás lakást alakítottak ki, amit szolgálati lakásként vett igénybe családjával együtt egy-egy tanácsi dolgozó, tanító. A megmaradt két szoba azonban északra néző ablakai miatt rendkívül sötét volt. Lámpa nélkül még nappal sem lehetett bennük tevékenykedni, olvasni. Csak rendkívüli rábeszélések után, évtizedek múltán sikerült rávenni arra, hogy egy délre tekintő ablakot is kialakítsanak a lakásban. A dolgok intézésének ilyenén módja emberi hozzáállását, életfelfogását egyik legjobban bemutató példa. A köz javára mindig mindent keresztülvitt. Saját magáért soha nem fáradozott. Szolgált.

A kedvezőnek semmiképpen nem nevezhető gazdasági és társadalmi körülmények között, anyagi és politikai kiszolgáltatottságban, már-már közmegvetettségben, de mindenképpen a társadalom által lenézett foglalkozásában a pedagógus minden esetben értékhordozó személyiségként, értékközvetítő és így, mindenidőkben értéket megőrző szerepet tölt be.

Befejezés

„A dolgok nem csak önmagukban vannak: perspektívájuk van. Ezért soha ne mondd meg egy tüneményről: „ilyen vagy olyan” – csak ezt mondd meg: „ebből és ebből a távlatból ilyennek látszik.”

Márai: Füveskönyv, 186 A távlatról

Dolgozatom végéhez közeledik.

Földrajzi és történeti háttérbe helyezve végig követtem egy életutat. A történelmi, társadalmi és egyéb körülmények változása során megvizsgáltam különböző pedagógusszerepeket. Tettei és személyes ismerőseinek elbeszélése alapján körvonalaztam a személyiséget és kiemeltem legjellegzetesebb személyiségjegyeit. A pedagógiai működés legfontosabb aspektusait vizsgáltam: a karriertervet, a pályaszocializációt, a beilleszkedést, a szereptanulást. Kiegészről az utolsó percre nem beszélhetünk Kádár Ágoston életpályáján, hiszen a szituáció és a probléma észlelése után azonnal a megoldás keresésére törekedett. Ezt a feladatát a múltbéli tapasztalatoknak és a friss ismereteknek, módszereknek személyében történő gyors interpretálása útján igyekezett újszerűen elvégezni. Viselkedési és tevékenységi rendszere, gondolkodási és döntési struktúrája, a mások szolgálatán, segítségén alapult. Attitűdje a mindenkori tevékenységének szeretetén nyugodott. Amennyiben feladata elvégzéséhez új ismeretre, vagy új feladatköre ellátásához képzésre volt szüksége, a továbbképzést azonnal vállalta. Tapasztalatait szívesen megosztotta másokkal, kereste utódját fiaiban és tanítványaiban, de azok döntési szabadságát teljes mértékben tiszteletben tartotta. Tisztelem azért, amiért a rábízottak iránt érdeklődött és a bennük rejtőző szándékokat és képességeket alázattal teljesítette ki, azok jelentkező szükségleteinek nyomán. Tanítványaira ezért mindig az optimális terhet rakta, még elbírták, de már erősödtek, fejlődtek tőle. Egy kicsit pedagógus és egy kicsit lelki vezető is volt egy személyben, mint ahogy kántortanítói állása is összekapcsolódott az egyház és az állam, kölcsönös támogatása révén. Önismerete mély volt, önreflexiója következetes. Többet vártak tőle, mint egy átlagos állampolgártól. Az egyházi személyek és a tanítók irányába mindig magasabb az elvárás. Mindig az volt és várhatóan mindig az lesz. Elgondolkodtató a kérdés, amit Varga Miklósné¹¹⁹ fogalmazott meg egyik cikkében: vajon létezik-e egy nem tanári, külön személyiség is, miközben a pedagógus

¹¹⁹ VARGA Miklósné: *A pedagógusszerepek átalakulása napjainkban*, Új Pedagógiai Szemle, 1998, július-augusztus

folyamatosan szakmai szerepváltásoknak tesz eleget. Úgy gondolom, hogy a hivatástudattal rendelkező pedagógusoknál nem különül el az egyéniségük a pedagógusi mivoltuktól. Ilyen, vagy olyan módon, kisebb vagy nagyobb mértékben, de az alapszemélyiségük nyilvánul meg bármely szituációban. Mindenképpen pedagógiai helyzetet látnak maguk körül és így már amikor „magukat adják” is nevelnek, példát mutatnak. Szakdolgozatom készítése közben, erre láttam jó példát Kádár Ágoston életében, ahol törés nélkül vitte végig életpályáját a különböző helyzetekben. Integritása, önazonossága volt hatásának egyik legjelentősebb titka.

Gusztai bácsi a változó iskolai keretek között, rengeteg módszertani ötlettel oktatta a tanulókat, láthatóan eredményesen annak ellenére, hogy beosztásának presztízse, anyagi megbecsültsége messze elmaradt tudása, felkészültsége, műveltsége mögött. Atyai, tudósi és hivatalnoki feladatát kiemelkedően ellátta. A bevezetésben célul tűztem ki, hogy egy pedagógus-életút nyomon követése során bizonyítékokat találjak arra, hogy napjainkban is hasznos tanulságokat hordoz egy-egy életpálya. Példaértékű az utókor számára – ez hát a tanulság, egy mondatban.

A pedagógust mindig a nemzet napszámosának tartották, nyelvhasználata, stílusa modellként áll a felnőttekké cseperedő gyermekek előtt. Gyermeink a szemünk fénye, a legjobbat akarjuk neki. A legjobb iskolát és a legjobb tanárt keressük meg számára, mégis bele akarunk szólni a szakmájába. Szolgáltatást várunk tőle, pedig merőben más a hivatása: a szolgálat maga.

Kádár Ágostonnak a személyiségét tartották nagyra. Személyiségének jellemzői szinte teljesen egybeesnek a kutatások „jó tanár” fogalmával. Karaktere azonban tevékenységeiben domborodott ki. Döntési helyzeteiben önállóságot mutatott és nem annyira környezete elvárásához, mint inkább egy belső mércéhez igazodott.¹²⁰ Meggyőződése belülről fakadt és azt szuggesztív erővel kommunikálta. Közlőképesége nem csak a szavakban nyilvánult meg, bár kétségtelenül a szavak embere is volt. A tanítók lámpások – tartja a mondás. Gusztai bácsi valóban ismerte a világ dolgait. Eligazodott bennük, megosztott figyelme mindenre kiterjedt. Felismerte az erőviszonyokat és útvonalakat, tájékozódott és azonnal segítséget nyújtott. Más nem tette meg ezt a faluban. Ettől volt ő több és más, mint egy „nadrágos ember”.

A bevezetőben feltett kérdést illetően – Vajon van-e, lehet-e tanulsága egy pedagógus életpályának napjainkban? – arra jutottam, hogy bizony, napjainkban is vannak tanulságai egy pedagógus-életpályának. A kérdést végiggondolva megállapítottam, hogy az általam jobban ismert utóbbi háromszáz évben a tanítók, tanárok, majd pedagógusoknak nevezett férfiak és

¹²⁰ vö: A tanári személyiségjegyekre vonatkozó kutatásokról és a vallásra adott válaszok HAJDÚ Erzsébet: *A harmadik évezred első nevelői lesznek*, Új Pedagógiai Szemle, 2009. június. 17.

asszonyok, mindig nehéz gazdasági körülmények között, a társadalmi elismertségen kívül eső területen dolgoztak. Munkájukra, alapvetően az ismeretek átadásának területén számítottak, de időről időre kimutatható, hogy a tevékenységükkel az értékek átadására is törekedtek. Míg a szakmáknál általában elég volt a munka végzéséhez bizonyos szaktudás megszerzése, addig a pedagógusok egész személyiségükkel részt vettek a gyermekekkel való foglalkozásban amellet, hogy már évszázadok óta – ami esetünkben szó szerint – generációról generációra elsajátított kora tudományos eredményeinek szakterületéhez kapcsolódó ismereteit. Ezért örömmel olvastam később Zrinszky László¹²¹ ezzel egybevágó gondolatait, amelyek megerősítettek engem a hivatásommal kapcsolatban mintegy két évtized alatt kialakult elképzelésemet.

Közhely, hogy a pedagógiában nincsen új a Nap alatt és közhely számba megy, hogy a történelem ismétli önmagát. Ezt a felismerést jól kell felhasználnunk: meg kell ismernünk azokat a körülményeket, amelyek biztos következményeket hoznak maguk után és meg kell hallanunk az idők szavát. Változó társadalmunkban változnak a felnövekvő emberek – az iskolások és a pedagógusok is mások. Ez ad reményt számunkra. Minden szélsőséges kilengés után visszalendül az inga. Az eltelt több mint két évtized rendezetlen, összevissza szaladó erői medret keresnek. Ismét kezd az igény jelentkezni a közösségben egyéneket nevelő, gondoskodó iskolára, az abban dolgozó családpótló, értékközvetítő, nevelő, oktató, irányt mutató pedagógusra. Ha kell paradigmaváltással oldható meg a feladat. Erre a szerepváltásra kell most felkészíteni minden elhivatott pedagógust. Modellként tekinthetünk Kádár Ágoston alakjára, mely elegendő tanulságot hordoz magában ahhoz, hogy szakmai és emberi kapaszkodót leljünk benne a magunk pedagóguspályájának megélésékor.

Minden kor kiérleli a maga vezető típusait. A kor szükséglete valószínűleg kiérleli a maga pedagógusszerepeit is. Véleményem szerint a társadalom toleranciáján múlik, mennyi időt vesz ez igénybe. Tapasztaltuk, hogy a szélsőségek visszacsapnak, de mielőtt elérték a túlsó pontot, a másik szélsőséget, a középvonalon haladnak át. A pedagógusszerepek is így lehetnek valahogy. A pedagógia tudománya beépítette már a társtudományok, különösen a pszichológia és szociológia eredményeit. Már senki nem akar úgy tenni, mintha nem ismer-nénk a személy döntő szerepét. Személyes véleményem szerint értékvesztett világunkban egy évtized sem kell már ahhoz, hogy visszanyúljunk a múltba és a feladatok valamint problémák, de a lehetőségek gyökereit is a személyen belül, önmagunkban keressük.

Engem reménnyel tölt el ez a tudat és Papp János gondolatát összhangban érzem a dolgozatomban megfogalmazottakkal: Lassan kirajzolódik a köztudatban a jó erkölcsű tanár

¹²¹ ZRINSZKY László: *Pedagógiai szerepek és változásaik*, Pedagógiai Közlemények, ELTE, Budapest, 1994, 66. p.

képe, akinek egész életével kell bizonyítania növendékei előtt is, hogy dolga van az életben.¹²² A dolgozatom tárgyát képező életpálya ezt a tézisémet támasztja alá.

Úgy gondolom, ezeket az észrevételeimet jól tudom hasznosítani további mentorálási feladataim végzése során, hiszen a bevezetőben megfogalmazott kérdést történeti, nevelés-történeti, családtörténeti, kultúrtörténeti alapokon is vizsgáltam. Kiterjesztettem kutatásaimat az iskolai tanítási tevékenység, a pedagógiai munkásság, az iskolán kívüli kulturális tevékenység, a kulturális szervezőmunka, és a népművelés területére is. Szándékom szerint tehát, a jövőbeli feladataim során kapaszkodót lelek majd a most elvégzett munkában szerzett élményekben és információkban, és leendő kezdő pályatársaimnak is igen sok területen adhatnak fogódzót az ebben a dolgozatban foglaltak.

„Nem tagadható, hogy abban, amit oktatásnak nevezünk, vannak művészi vonások is. Az ihletett lélekkel való tanítás valóban a művészi tevékenységre emlékeztet. Ha a tanító azt akarja, hogy a szava gyűjtsen, a növendék lelkét megmozgassa, kedélyét áthévítse, szívet indító hatással legyen, az ő lelkének is művészi lendületre képesnek, a művészei képzelet erejétől telítettnek kell lennie. Ebből a szempontból a tanító csakugyan olyan, mint a művész. Csakhogy ez a művészi lendület maga még nem elégséges, mert jobbára csak intuícióból fakad. Szükséges, hogy annak, ami intuícióval helyesen megy végbe, okát is tudja adni a tanító. Ezen elmélet belátása nélkül hiányozni fog a tanító eljárásából a tudatosság. A művészi lendület könnyen téves utakra ragadhatja, melyeknek téves voltát nem is veszi észre. A művésznek is, ha feladata magaslatán áll, nagyon sok elméletet kell meg tanulnia, szorgalmas elmélkedéssel gyakran nagyon elvont gondolkörökben időzve. A született tanítóval is így van.”¹²³ (Fináczy Ernő)

¹²² PAPP János: *Kiindulópontok a holnap pedagógusának arcképvázlatához*. In: Acta Paedagogica Debrecina, 1984, Debrecen, 75-103. p.

¹²³ *DIDAKTIKA*: FINÁCZY Ernő: Egyetemi előadásai; A „Studium” kiadása, Budapest, 1935. 3. p.

Bibliográfia

1. A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára, Budapest, Akadémiai kiadó, 1970, 2. kt.
2. A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára, Budapest, Akadémiai kiadó, 1976, 3. kt.
3. Általános Iskola Iratai 1948. 253/1948 és 307/1948; Általános Iskola Irattára, Kötelek
4. Boros - Dr. Soós: Adatok Szolnok megye történetéből, Kötelek, 1980
5. Boros Imre: 260 éves a köteleki iskola, Kötelek, 1996
6. Boros Imre: Adatok a köteleki népoktatás 250 éves történetéhez, Szolnok 1986
7. Boros Imre: Kötelek képekben a századfordulótól napjainkig, Kötelek, 1991
8. Csabai István: Jász-Nagykun-Szolnok megye, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei önkormányzat, Szolnok, 2005
9. Családi kéziratár:
 - Kádár Ágoston, visszaemlékezései, emlékiratai és kéziratai.
 - felesége, Kádár Ágostonné, és visszaemlékezései, emlékiratai és kéziratai.
 - fia, Kádár József visszaemlékezései, emlékiratai és kéziratai. 2006(A kéziratot és válogatást rendelkezésemre bocsátotta édesapám, Kádár József.)
10. Déry Gyula: A szabadtanítás pécsi kongresszusa 1907-ben és az iskolán kívüli oktatás korabeli története. Pedagógiai Szemle, 1954. IV. évf. 4–5. sz. 336–387. p.
11. Dr. Felkai László: A felnőttoktatás története Magyarországon, 2007,
<http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=problemak-02-Felkai-felnottoktatas>
[legutóbbi lehvás: 2012. május 2.]
12. Dr. Kádár György: A HAL Szószedet az erotikához, Kézirat orvosi-jogi szójegyzékkel, Szolnok, 1998-2005
13. Dr. Szántó Imre: A katolikus népoktatás helyzete heves megyében a Visitatio Canonica tükrében 1750-1850, Az Egri Pedagógiai főiskola Évkönyve III. 1957, Eger
14. Fekete Lajos: A hatvani szandzsák 1550. évi adóösszeírása, Jászberény, 1968
15. Fináczy Ernő: DIDAKTIKA: Fináczy Ernő: Egyetemi előadásai; A „Studium” kiadása, Budapest, 1935.
16. Fináczy Ernő: Elméleti Pedagógia, Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1937; OPKM hasonmás kiadvány, 1995
17. Hajdú Erzsébet: A harmadik évezred első nevelői lesznek, Új Pedagógiai Szemle 2009. június. 17. <http://www.ofi.hu/tudastar/hajdu-erzsebet-harmadik> [utolsó lehvás: 2012. május 2.]
18. Horváth Zoltán: Magyar századforduló. A második reformnemzedék története (1896–1914). Gondolat Kiadó, Budapest., 1961.

19. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye múltja és jelene, szerk.: Schefftsik György, Pécs 1935
20. Jubileumi Évkönyvünk 1917 / 1967, Jászberényi Tanítóképző Intézet, Jászberény, 1967
21. Kádár József: A köteleki KÁDÁR kántortanító család, kézirat, 2006
22. Kádár Péter: A vízimalmoktól a vízerőművekig, Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2010
hátsó fülszöveg
23. Kádár Péter: Mindennapok, Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2004, hátsó fülszöveg
24. Kádár Péter: Óbudai Kockák, Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2012, hátsó borító
25. Kecskés Viktória: A Kádár pedagógus-dinasztia kulturális hatása Kötelek községre a XIX.-XX. században, Szakdolgozat¹²⁴, Bessenyei György Tanárképző Főiskola Történelem tanszék, Nyíregyháza, 1998
26. Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1. kt.
27. Ld. Orsz. Középisk. Tanáregyesületi Közlöny LXIII. 1
28. Magyar Értelmező Kéziszótár, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992
29. McKenzie jelentés: A hatékony pedagógusok pályára vonzása, fejlesztése és a pályán való megtartása; Az OECD pedagóguspolitikai programjának zárójelentés-tervezete 2004. október 22.¹²⁵
30. Mészáros István: Az iskolaügy története Magyarországon 996-1777 között, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981
31. Papp János: Kiindulópontok a holnap pedagógusának arcképvázlatához. In: Acta Paedagogica Debrecina, 1984, Debrecen, 75-103. p.
32. Pesty Frigyes kéziratos helynévtár II. Külső-Szolnok; Közzétette: Bognár András, Kecskemét-Szolnok, 1979
33. Radó Vilmos: Tanítóképzésünkről. Magyar Paedagógia I. évf., 1892.
http://www.iskolakultura.hu/ikultura-folyoirat/documents/books/a_tanito_a_tortenelem_sodraban.pdf [Utolsó lehvívás: 2012. május 2.]
34. Ratio Educationis 88§; Mészáros István: Ratio Educationis 1777-i és 1806-i kiadás magyar nyelvű fordítása, Akadémiai Kiadó Budapest, 1981
35. Varga Miklósné: A pedagógusszerepek átalakulása napjainkban, Új Pedagógiai Szemle, 1998, július-augusztus

¹²⁴ Kecskés Viktória 41 oldalas munkája 35 tételiesen kimutatható különbséggel bír e munkához képest. Jelen dolgozatomban helyes adatokat és tényeket közlök, amelyeket többek között az akkor meg nem kérdezett, de ma is élő interjúalanyaim bocsátottak rendelkezésemre a fentebb jelzett módokon, valamint a dokumentációk és szakirodalmak felsorolását a bibliográfiában megadom.

¹²⁵ Vezetői összefoglaló 2. sora; E tervezet – amely a „Hivatalos használatra” minősítést viselte – alapján készült és jelent meg az OECD nyilvános kiadványa 2005. júniusában.

36. Visitacio Canonica Kötelek, Főegyházmegyei Levéltár Eger
37. Zrinszky László: Pedagógiai szerepek és változásai, Pedagógiai Közlemények, ELTE, Budapest, 1994
38. Zsigmond. I: 252

Válogatás a köteleki KÁDÁR kántor-tanító család archívumából:

Mellékletek III.

I. Iratok – Dokumentumok:

1. Kötelek település térképe 1986
2. Kádár (II.) Ágoston (I.) keresztlevele, 1824. (apja: Kádár (I.) Mátyás, éa: Vöröss Apollonia)
3. Kádár (III.) Géza családja
4. Kádár (IV.) József házassági anyakönyvi kivonata, 1892
5. Kádár (IV.) József családja
6. Kádár (V.) Ágoston (II.) születési anyakönyvi kivonata, 1904
7. Kádár (V.) Ágoston (II.) elemi népiskolai IV: oszt. Bizonyítványa, 1913
8. Kádár (V.) Ágoston (II.) gimnáziumi bizonyítványa, 1917
9. Kádár (V.) Ágoston (II.) elemi népiskolai tanítói oklevele, 1921
10. Kádár (V.) Ágoston (II.) egyházi ének- és zene-képesítésről szóló biz., 1922
11. Kádár (V.) Ágoston (II.) köteleki kántortanítói kinevezése, 1923
12. Az 1926-ban épült „kántor-iskola” vázlata
13. Kádár (VI.) Ágoston (II.) házassági anyakönyvi kivonata, 1928
14. Igazoló határozat 1945. Kádár (VI.) Ágoston (II.)-ra vonatkozólag
15. Szakszervezeti beleegyező nyilatkozat Kádár Ágostonné alkalmazásával kapcsolatban, 1946
16. Közfoglalkoztatási megtartásról szóló határozat Kádár Ágostonnéra vonatkozóan, 1947
17. Iskolaigazgatói megbízás Kádár (VI.) Ágoston (II.)-ra vonatkozóan, 1948
18. Megbízás író-olvasó találkozó szervezésére, Kádár (VI.) Ágoston (II.)-ra vonatkozóan, (K. „Kálmán” nyilván valóan tévesztés, a levél írója részéről), 1949
19. Áthelyezési határozat Kádár (VI.) Ágoston (II.)-ra vonatkozóan, 1950
20. Kádár (V.) Ágoston (II.) általános iskolai tanári oklevele, 1952
21. Igazolás Kádár Ágostonné képzőművészeti tevékenységére vonatkozóan, 1954
22. Megbízólevél Kádár Ágoston részére számadó-igazgatói teendők ellátására
23. Határozat a járási gazdasági felügyelő munkaviszonyának megszüntetéséről, Kádár Ágoston nyugdíjba vonulása miatt. 1964

24. A Jászberényi Tanítóképző Intézet 1917-1967 évkönyvének címlapja, 1967
25. Kérvény Kádár Ágoston aranydiplomájának kiadására, 1971
26. A Jászberényi Tanítóképző Aranydiplomája Kádár Ágoston részére, 1971
27. Gyászjelentés, Kádár Ágoston parte-cédulája, 1978

Válogatás a kőteleki KÁDÁR kántor-tanító család archívumából:

Mellékletek III.

II. Fényképek:

1. Kőtelek a XX. század első évtizedeiben
2. Kőtelek – a 3500 lelkes falu
3. Kőteleki iskolák a Kádár-kántortanítók idejében 1823-1950
4. Kádár (V.) Ágoston (II.) (1904-1978) életéből
5. Kádár (V.) Ágoston (II.) – a fiatal tanító és testvére Ella, 1926
6. Kádár (V.) Ágoston (II.) – életre szóló kötődései: hivatása és házassága
7. Kádár (V.) Ágoston (II.) – A közeleti vezető
8. Kádár (V.) Ágoston (II.) – Érdeklődési köre
9. Kádár (V.) Ágoston (II.) – Utazásai 1
10. Kádár (V.) Ágoston (II.) – Utazásai 2
11. Kádár (V.) Ágoston (II.) – Az újrakezdés, mentesség és kinevezés
12. VIT – 1949, Budapest, a tánccsoport
13. Kádár (V.) Ágoston (II.) – Író – olvasó találkozók
14. Kádár Ágoston – Rendszerváltás, áthelyezés, 1950 – Szolnok
15. Kádár Ágoston – a Pedagógusok Szakszervezeténél
16. Kádár Ágoston – Nyugalomban és aktívan a TIT-nél
17. Kádár Ágoston – Elismerések
18. Kádár (V.) Ágoston (II.) – a mentor; Földes József mentorálásának lépései, 1939; 1943
19. Földes József bizonyítványai, 1943-44; 1944-45
20. Kádár (V.) Ágoston (II.)
 - Két egybekötött kötet, amelyet saját maga állított össze és kötött be, 1931;
 - Két bejegyzés Kádár Ágostonné keze írásával, a háborúban elveszett könyvek helyett kerültek belső borítójára, 1945

Mellékletek

I. Kérdőív – Alapkérdések csoportja, amelyekre később az interjúk is épültek

1. - Volt-e előzetes ismerete Kádár Ágostonról?
 - Milyen ismerete volt róla?
2. - Milyen benyomásokat szerzett Ön vele kapcsolatban?
3. - Változott-e ez az előzetes kép?
 - Hogyan változott az Önben kialakult előzetes kép?
 - Utólag mit tart fontosnak vele kapcsolatban?
 - Beváltotta-e az ön várakozásait a személyes kapcsolat?
4. - Mit tud Ön Kádár Ágoston pályaválasztásáról, miért lett pedagógus?
5. - Az apa és a tanító más volt-e?
6. - Ismerte-e Ön Kádár Ágostont az iskolában?

1a. Kérdőív az egykori tanítványhoz

1. - Mit tud Ön arról, hogy Kádár Ágoston miért lett pedagógus?
2. - Volt-e Önnek, és ha igen, milyen személyes találkozása előtti ismerete, híre volt Róla?
3. - Milyen személyes benyomás alakult ki Önben?
 - Beváltotta-e és hogyan az előzetes hírét?
 - Megalapozott volt-e a híre, vagy ellentétes a személyes tapasztalatokkal?
4. - Ismerte-e az iskolai tevékenységét? Hogyan?
 - Ön mit tudott a pedagógiai munkájáról?
 - Milyen tanítási módszerei emlékezetesek?
 - Milyen pedagógiai módszerei emlékezetesek?
 - Milyen konfliktusmegoldásai emlékezetesek?
 - Mi volt a legnagyobb erőssége?
5. - Milyen hírét keltené?

1 b. Kérdőív Kádár Ágoston gyermekeihez

1. - Mit tud Ön arról, hogy Kádár Ágoston miért lett pedagógus?
2. - Ismerte-e az iskolai tevékenységét? Hogyan?
 - Ön mit tudott a pedagógiai munkájáról?
3. - Milyen konfliktusmegoldásai emlékezetesek?
4. - Mi volt a legnagyobb erőssége?
5. - Az Apa és a Tanár más volt-e?

II. Kádár Ágoston öregdiák felszólalásából: ¹²⁶

Most, amidőn az 50 éves jubileum alkalmából a jelenlegi és a volt növendékek nevében én, az 50 év előtti kisdiák meghatottan és meleg szeretettel köszöntöm közös alma materünket, kívánom, hogy ifjú korának viszontagságai után megerősödve, kifejlődve szolgálja továbbra is népünket, kultúránkat, a szocializmust, az emberiséget.

Ugyanakkor ne vegyék zokon, hogy az öröm, a bánat és a szomorúság érzései változnak bennem. Örülök, hogy ennek az intézetnek a növendéke voltam, örülök, hogy 50 éven át csaknem állandóan kapcsolatban voltam vele, hogy láttam fejlődését, hogy részt vehetek ezen a jubileumon, ami ugyan egy intézmény életében nem nagy idő, de annál több, annál nagyobb egy ember életében. És ezért a bánat, a szomorúság, hogy az 50 év előttek, a 44 diák, az igazgató, az egyetlen tanár, az egyetlen nevelő közül, akik 1917 szeptemberében a Kossuth utcai Morgóban összekerültünk, már csak 16 diák él, a tizenhetediket, NÉMETH SÁNDORT, aki egész nyáron nagyon készült erre a jubileumra, a múlt szerdán temették el. Kedves első igazgatónk, PINKERT ZSIGMOND, aki 4 viharos éven át vezette az intézetet, ez év februárjában halt meg. Nem érthette meg ezt a szép jubileumot. Az első 33 végzett növendék közül, bár még élünk 21-en, 8-an tudtunk csak megjelenni. Örülünk azonban, hogy él még az 1918-0.5. 1919-es hősi korszaknak két szeretett tanára: BERZÁTTY LÁSZLÓ és VACZEK BÉLA. Akiiket itt üdvözölhetünk. Sajnos betegségük miatt nem tudtak megjelenni volt nevelőink közül ketten: LESNICZKI JÓZSEF és TAKÁCS GYULA.

Az intézet alapítási éve egybeesik a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmének idejével. Hogy a forradalom milyen hatással volt az intézetre, a tanári karra, a növendékekre, arról már előttem az illetékesek beszámoltak. Én csak annyit említek meg, hogy itt vannak, itt élnek még közöttünk néhányan a régi volt diák vörös katonák, veteránok közül. Üdvözöljük KÖNCZEI ALBERT-et, JÁSZBERÉNYI (SUBA) JÓZSEF-et és BALOGH ALADÁR-t. Kívánjuk, hogy még sokáig éljenek, buzdítsanak, lelkesítsenek.

Az iskolát nem a falak, a padok, a folyosók teszik, hanem az emberek, akik a nevelés áldozatos munkáját vállalják és a szellem, amely hosszú évtizedeken át uralkodott munkájuk felett. Ez a szellem, intézetünk szelleme, amelyet régi és jelenlegi tanárok sugároztak és sugároznak ma is áldozatos munkájukkal és példaadásukkal. Ez a szellem a záloga a Jászberényi Tanítóképző Intézet fennmaradásának. Hogy ez fennmaradjon, hatásában még erősödjön, indítványt teszek arra, hogy az intézet jelen és távol lévő növendékei alakítsák meg az Öregdiákok Baráti Körét. Nem alapszabállyal, tagsági díjjal, igazolvánnyal működő egyesületről van szó, hanem arról, hogy tegyük szorosabbá a kapcsolatot a volt diákok és az

¹²⁶ *Jubileumi évkönyviünk 1917 / 1967, Jászberényi Tanítóképző Intézet*

intézet között. Kérem az intézetet, hogy mindazokat a volt diákokat, akik e baráti kör tagjai sorába lépnek, értesítsék rendezvényeikről, tanácsadással segítsék a hozzájuk fordulókat. Az Öregdiákok Baráti Körének tagjai viszont tekintsék feladatuknak, hogy összegyűjtsék az intézet 50 éves történetének dokumentumait, hagyományait a jövő számára: a régi diákélet emlékeit, a régi diákok visszaemlékezéseit, esetleg műveiket, dalaikat, fényképeket stb. Hogy ezt én a magam részéről is elősegítsem, az első végzettek nevében felajánlom az 1961. évi 40 éves találkozóink magnószalagját, amelyen még szerepel régi igazgatónk hangja is, felajánlom a találkozóval kapcsolatos levelezés dokumentumait, amelyek a régi diákok életsorsáról beszélnek, megismerhetjük belőlük munkájukat, harcaikat.

Indítványozom, hogy válasszuk meg az Öregdiákok Baráti Körének vezetőségét. A vezetőségbe ajánlom RÓZSA SÁNDOR-t, az intézet gyakorlóiskolájának igazgatóját, ADAMEK JÓZSEF ált. iskolai igazgatót, BARTOS NÁNDOR szakfelügyelőt, BARÁTH GYÖRGYNÉ és SZABÓ JÓZSEFNÉ gyakorlóiskolai nevelőket. Javaslatomat azzal indokolom, hogy valamennyien mint Jászberényben, sőt, többen az intézetben dolgozó aktív pedagógusok sikerrel, tudják e kapcsolatot fenntartani.

A volt és a jelenlegi növendékek nevében ismételten azt kívánom, hogy intézetünk a nép, a kultúra, a szocializmus, az emberiség szolgálatában még évszázadokon át fejtse ki áldásos működését.

III. Egy pedagógus-életpálya dokumentumokban és képekben

1. dokumentum

1286 szám.
Numerus
1940.

Keresztlevél

egyházmegye
esperesi kerület
vármegye
1939. IV. k. értekezésem keretében
Harmadik igazolásom bejegyzése.

Alulírott ezennel hivatalosan bizonyítom, hogy a Kőtelek-i
római katolikus anyaegyház kereszteltek anyakönyve IV. kötet 159. lapján
az 1824. évi december 31-én született Augustinus -
év december hó harminnyeg napjáról a következők foglaltak:

Folyó szám Numerus cursum		
Éve, háva, napja Annus, mensis, dies	a születésnek nativitas	1824. 31. Decemb.
	a szt. kereszt- ség felvételé- nek collatus s. baptisimi	
A kereszteltnek - Baptizati	neve nomen	Augustinus.
	n	-
	neme - sexus mas, femina	-
	törvénges legitimus (a)	-
	törvénytelen illegitimus (a)	-
A szülők - Parentum	vezeték- és ke- resztneve, vallása, állása és születés- helye nomen, religio, con- ditio et locus na- tivitatis	Adá's Mathias. et Főrás Apollonia R.C. Cantor Localis.
	lakóhelye locus domicilii	Kőtelek
A keresztelők ne- ve, vallása, állása és lakása Nomen Patrinorum, eorum religio, conditio et locus habitationis		Károly Erzsébet
A keresztelő lelkész neve és hivatala Nomen et officium bapti- zantis		Féjér János Parochus.
Észrevételek Observationes		

Békt. sz. 15. évi János Nyomda, Bpest, 10-9

Jelen adatok hitelességét nevem aláírásával és a plébánia egyház pecsétjével hivatalosan
bizonyítom.
Kelt Kőtelek 1940. évi november hó 30-án.

Patrimonia
Blasius

KÁDÁR GÉZA CSALÁDJA

Hatoldali feljegyzes:

„Kádár Géza családja (A kép szerint balról jobbra, hatso sorból kezdve)

Kádár Béla,	Kádár József,	K. László,
K. Béláné,	ő. Kádár Gézané,	K. Erzsike,
ifj. K. Béla,	K. Magdolna.	

(dr. Kádár György írása)

„Kb. 1917” (Kádár Agoston írása)

Kádár Béla, (1883 – 1951) kantortanító, Újfehértó.

Kádár József, (1887 – 1947) plébános, Nagybátony, Balaton, Mesterszállás, Szendrő.

Kádár László, (1897 – 1968) zenetanár, Eger.

Kádár Béláné Drényovszky Ilona, (1882 – 1967) htb.

ő. Kádár Gézané Lurz Iren, 1862 – 1942) htb. Kőtelek.

Kádár Erzsike Szathmary Lajosné, (1889 – 1972) htb.

ifj. Kádár Béla, (1907 –)

Kádár Magdolna, (1909 –)

(1. sz. tábla: 1., 2. gen.)

Lejegyezte: Kádár József, 2005.

3. dokumentum

KÁDÁR JÓZSEF és CSALÁDJÁ

Hátoldali feljegyzés: „Pekker Paula (Kádár Józsefné) Kádár Gusztáv,
Kádár József és Kádár Élla. Készült 1907 okt. 4-én”

A felvételt készítette: „Gondy és Egey Debrecen”

Kádár József kantortanító. (1862 – 1923.) Balazsújváros, majd 1908-tól Kőtelek.

Kádár Józsefné Pekker Paula, (1869 – 1921.) Kőtelek.

Kádár Élla (1895 Kőtelek – 1990. USA Huston.)

Kádár Agoston (1904. Balazsújváros – 1978. Szolnok.)
(1. sz. tábla 1.-2. gen.)

Lejegyezte: Kádár József, 2005

5. dokumentum

1939. IV. 5. c. alapján helyes és egyenlő.

Azonossági szám: 1004.04.0105.

Magyar
vármegye
villes.

Születési anyakönyvi kivonat.

Folyó- szám	A bejegyzés ideje (év, hó, nap)	A születés ideje (év, hó, nap)	A gyermek utóneve, neme, vallása	A szülők			A születés helye, ha a születés nem az anya lakóhelyén történt	Alírás előtti esetleges megjegyzések, Alírások.
				családi és utóneve, állása (foglalkozása), lakóhelye	valószínű változás	elő- név		
105.	1904. 1904	1904. 1904	Agoston Mátyás Elemér fiú nka. h.	Kádár József kan. tanár	Kádár Kata 42.		Balasszállás	
	1904. 1904	1904. 1904		Pecker Paula Kata 34.				
	1904. 1904	1904. 1904		Balmazújváros				
	1904. 1904	1904. 1904		355 km.				
Utólagos bejegyzések. — Kiigazítások.								

Bizonyítom, hogy ez a kivonat a **HALMAZSÁLLÁS**
anyakönyvi kerület születési anyakönyvével **azonosítva** meggyező.

Kelt: **1941. júl. 19.** **1941. júl. 19.**
anyakönyvvezető: **40**

10. darab ára 12 fillér.

U. I. sz.

14
1913. évi szám.

ELEMI NÉPISKOLAI

BIZONYÍTVÁNY.

Radai Agoston született *Balmazújvároson* -
1904. évben, *február* hó *24* n. *rom. kath.* vallású *elemi iskolai*
tanuló; *a kötelező rom. kath.* - áll. elemi iskola *negyedik*
osztályában az 1912-13. iskolai évben előadott tantárgyakból általánosan *hitűn*
osztályzatot nyert.

Magaviselete: *Diszkrét*

Szorgalma: *Diszkrét*

Egyes tantárgyakban tanúsított előmenetele:

Hít- és erkölcstan, saját lelkésze bizonyítványa szerint	<i>Hitűn</i>
Beszéd- és értelemgyakorlathoz	
Magyar olvasásban	<i>Hitűn</i>
Magyar nyelvtanban	<i>Hitűn</i>
Magyar helyesírásban	<i>Hitűn</i>
Magyar olvasás { folyékony olvasásban	<i>Hitűn</i>
{ tartalmi tárgyalásban	<i>Hitűn</i>
Fogalmazásban	<i>Hitűn</i>
Számításban	<i>Hitűn</i>
Mértanban	
Földrajzban	<i>Hitűn</i>
Történelemben	
Polgári jogok és kötelességek ismeretében	
Természettudományban	
Természettan és vegytanban	
Szépíráásban	<i>jól</i>
Éneklésben	
Rajzolásban	
Testgyakorlásban	
Gazdasági ismeretekben	<i>jól</i>
Női kézimunkában	
Mulasztott féltapok száma { kimentett	
{ ki nem mentett	

Kelt *Hökelesen* 1913. évi *június 10*

Tótfalferencs
iskola-igazgató

szám.

Iskolai bizonyítvány.

Kádár Ágoston

született 1904 évi

február hó 24-én Balassagyőrben (Hajdú) római-kat. vallású az

1916 — 1917 iskolai évben a NAGYVÁRADI PREMONTREI FŐGIMNÁZIUM

negyedik osztályában következő bizonyítványt nyert.

Vallás	<i>jó</i>
Magyar nyelv	<i>elég</i>
Német nyelv	<i>elég</i>
Latin nyelv	<i>elég</i>
Görög nyelv
Magyar irodalmi olvasmány
Görög irod. s műv. történelem
Rajz
Történelem	<i>jó</i>
Földrajz
Természettudomány	<i>elég</i>
Természetrajz
Mennyiségtan	<i>jó</i>
Rajzoló mértan	<i>jó</i>
Bölcséleti előtan
Egészségtan
Szépírási
Testgyakorlás
Francia nyelv
Művészet
Gyorsírás
Római nyelv
Magánrajz
Írásműveltségének külső alakja	<i>.....</i>
A mulasztott órák száma	<i>26 óra</i>
Magaviselete	<i>jó</i>
Tandíj	<i>.....</i>
Ösztöndíj
A tanári testület záróértekezletének ítélete	<i>.....</i>
Az újraoltás ideje	<i>.....</i>

Kelt Nagy-Váradon, a premontreiek főgimnáziumában, 1917 évi *május* hó *19-én*

.....
igazgató.

.....
osztályfőnök.

Kadar Agoston

A. *depressed* (L.) *depressed* (L.)

Az osztályképeknél megjelent tárgyai 2022

Írásunk címe: Kedat Agenten nr. _____ a további kikötésekkel megföldi. A

relatives: *absent* (no relatives) and *present* (relatives).

каб. Павловский (на. в. губерния в К. в. в. в.)

[Handwritten signatures and stamps are visible on this page.]

* *Basella alba* L. (eggplant)

4. Ba^{2+} 5. Ag^{+} 6. Fe^{3+} 7. Fe^{2+} 8. Mn^{2+} 9. Mg^{2+} 10. Ca^{2+} 11. Na^{+} 12. K^{+} 13. NH_4^{+} 14. H^{+} 15. H_2O 16. H_2O 17. H_2O 18. H_2O 19. H_2O 20. H_2O 21. H_2O 22. H_2O 23. H_2O 24. H_2O 25. H_2O 26. H_2O 27. H_2O 28. H_2O 29. H_2O 30. H_2O 31. H_2O 32. H_2O 33. H_2O 34. H_2O 35. H_2O 36. H_2O 37. H_2O 38. H_2O 39. H_2O 40. H_2O 41. H_2O 42. H_2O 43. H_2O 44. H_2O 45. H_2O 46. H_2O 47. H_2O 48. H_2O 49. H_2O 50. H_2O 51. H_2O 52. H_2O 53. H_2O 54. H_2O 55. H_2O 56. H_2O 57. H_2O 58. H_2O 59. H_2O 60. H_2O 61. H_2O 62. H_2O 63. H_2O 64. H_2O 65. H_2O 66. H_2O 67. H_2O 68. H_2O 69. H_2O 70. H_2O 71. H_2O 72. H_2O 73. H_2O 74. H_2O 75. H_2O 76. H_2O 77. H_2O 78. H_2O 79. H_2O 80. H_2O 81. H_2O 82. H_2O 83. H_2O 84. H_2O 85. H_2O 86. H_2O 87. H_2O 88. H_2O 89. H_2O 90. H_2O 91. H_2O 92. H_2O 93. H_2O 94. H_2O 95. H_2O 96. H_2O 97. H_2O 98. H_2O 99. H_2O 100. H_2O

9. dokumentum

anyakönyvi szám.

1107/1922. elutasítás.

EGYHÁZI ÉNEK- ÉS ZENE-KÉPESÍTÉS RÖL SZÖLÖ

BIZONYÍTVÁNY.

Kadar Agoston

született 1904. évi február hónap 24. napján, Balmar-
nyváros községben, Hajdu- vármegyében,
róm. kath. vallású s aki az 1922. év június havában
a jársberényi m. kir. áll. elemi népiskolai tanítóképző-intézetben elemi
népiskolai tanításra képesített, alulírott vizsgáló-bizottság-öt a Képesítő-vizsgálati
Szabályzat 76. §-a értelmében az egyházi énekből és egyházi zenéből megvizsgálta, s
a következő osztályzatokra érdemesítette:

egyházi énekből jó
egyházi zenéből jó

Minek hiteléül e bizonyítványt aláírtuk s az intézet pecsétjével megerősítettük.

Kelt Jársberény 1922. évi június hó 27. n.

A vizsgáló-bizottság tagjai:

Margitai József elnök
Erőss Antal igazgató
Stanczyk József hittanár
Verebny László zene tanár

Az eredmény jelzésére a következő osztályzatok használtak: kitűnő, jeles, jó, elégséges, elégtelen.
(Képesítő-vizsgálati Szabályzat 71. §.)

SZMRECSÁNYI LAJOS

ISTEN IRGALMÁBÓL ÉS AZ APOSTOL SZÉK KEGYELMÉBŐL

AZ EGRI FŐEGYHÁZ ÉRSEKE,

A HITTUDOMÁNYOK TISZTELETBELI TUDORA.

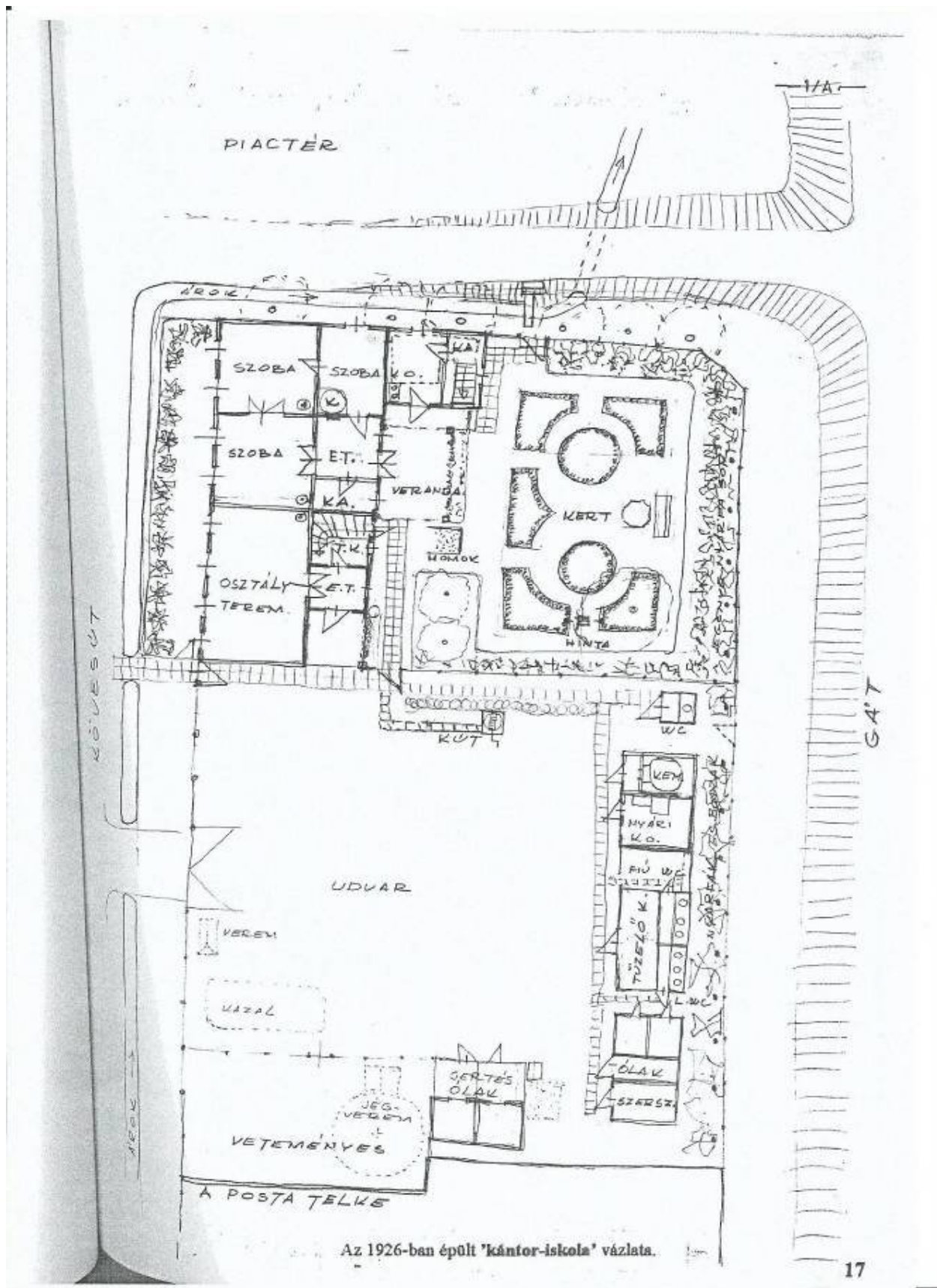
EMLÉKEZETŰL adjuk mindeneknek, akiket illet, hogy Mi a k ő t e l k i r ó m . k á n t o r t a n í t ó i állomás betöltése végett Hozzánk tett előterjesztés folytán K á d á r Á g o s t o n k á n t o r t a n í t ó t, kinek valamint k á n t o r t a n í t ó i képességéről, erkölcseiről és magaviseletéről elég biztosítást nyertünk, ugyanazon állomásra főpásztori hatóságunknál fogva ezennel megerősítjük és kinevezzük. Mihez képest nevezett K á d á r Á g o s t o n k á n t o r t a n í t ó t a római katolikus hitvallás nyilvános letétele után a k ő t e l k i r ó m . k a t . k á n t o r t a n í t ó i hivatalba jelen kinevezési levelünk erejével ünnepélyesen bevezettetni rendeljük; egyszersmind atyailag intvén és főpásztori tekintélyünkkel kötelezvéen őt, hogy az ekképen rábízott hivatalt pontosan, minden buzgalommal betölteni, jámbor keresztény élete által pedig nemcsak tanítványainak, hanem a szülőknek is példálul szolgálni iparkodjék.

Kelt Egerben, 1923. évi a u g u s t u s h ó 3 - á n .

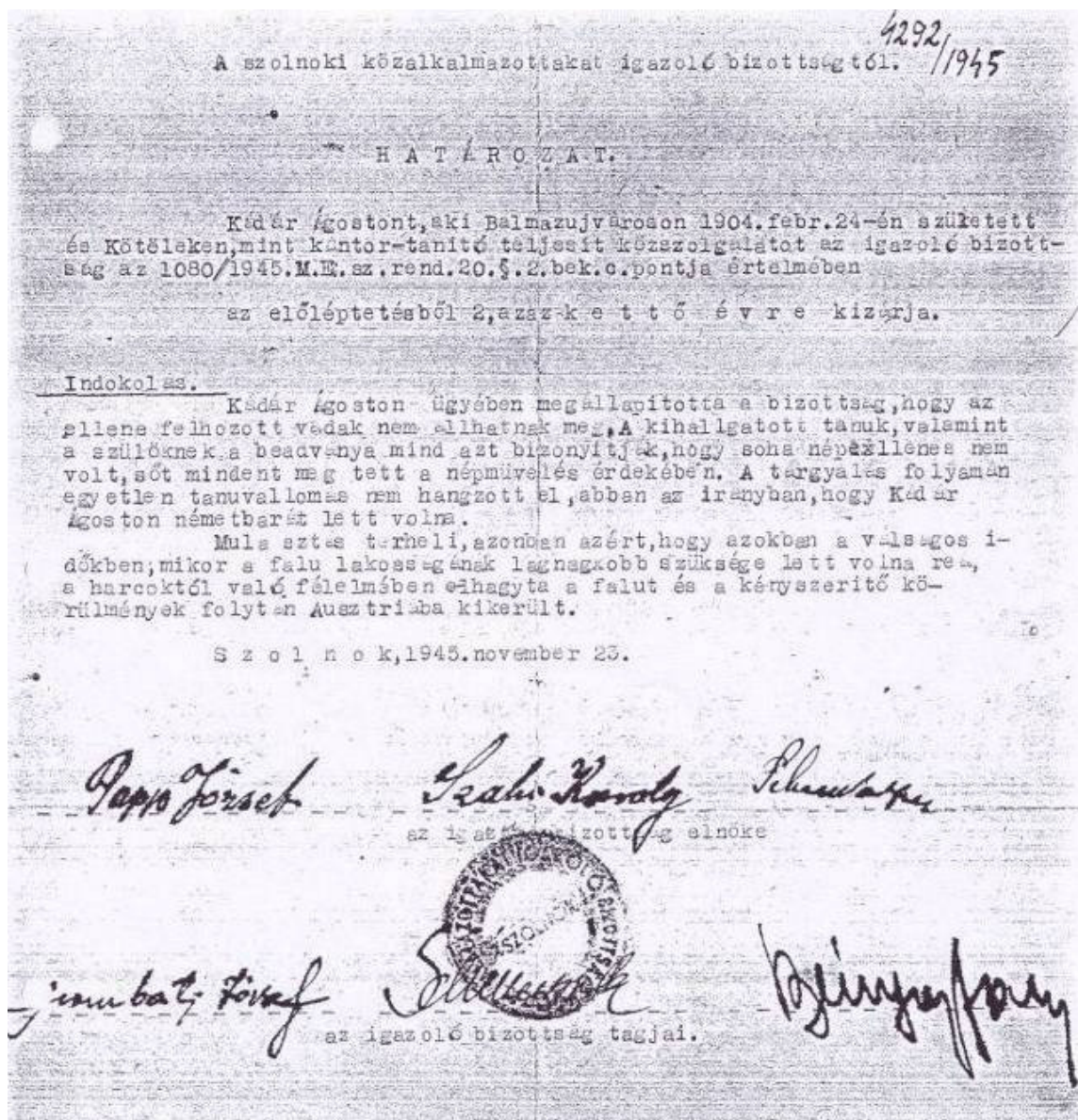
Lajos
érsek.

Dr. Csánády László
egyházi í. k. tanfelügyelő.

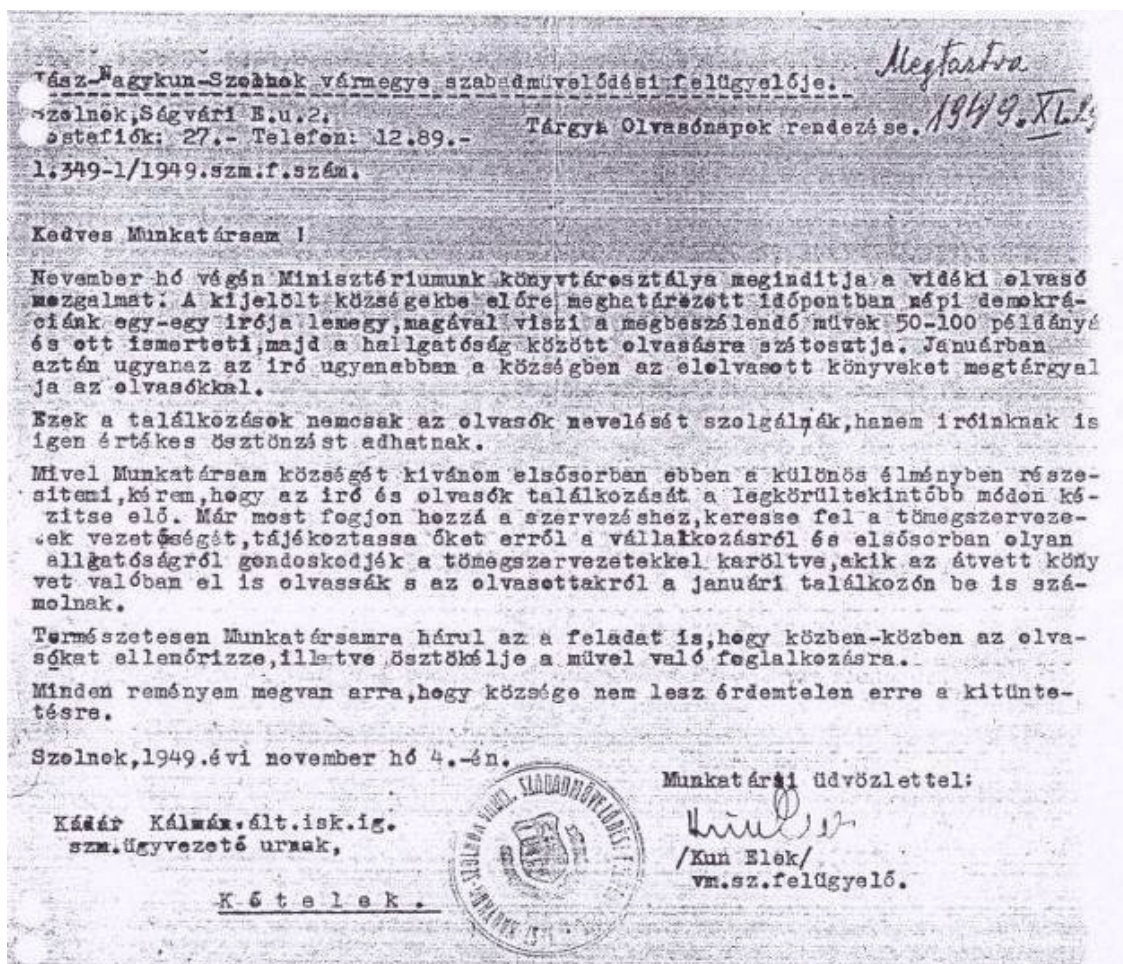
12. dokumentum

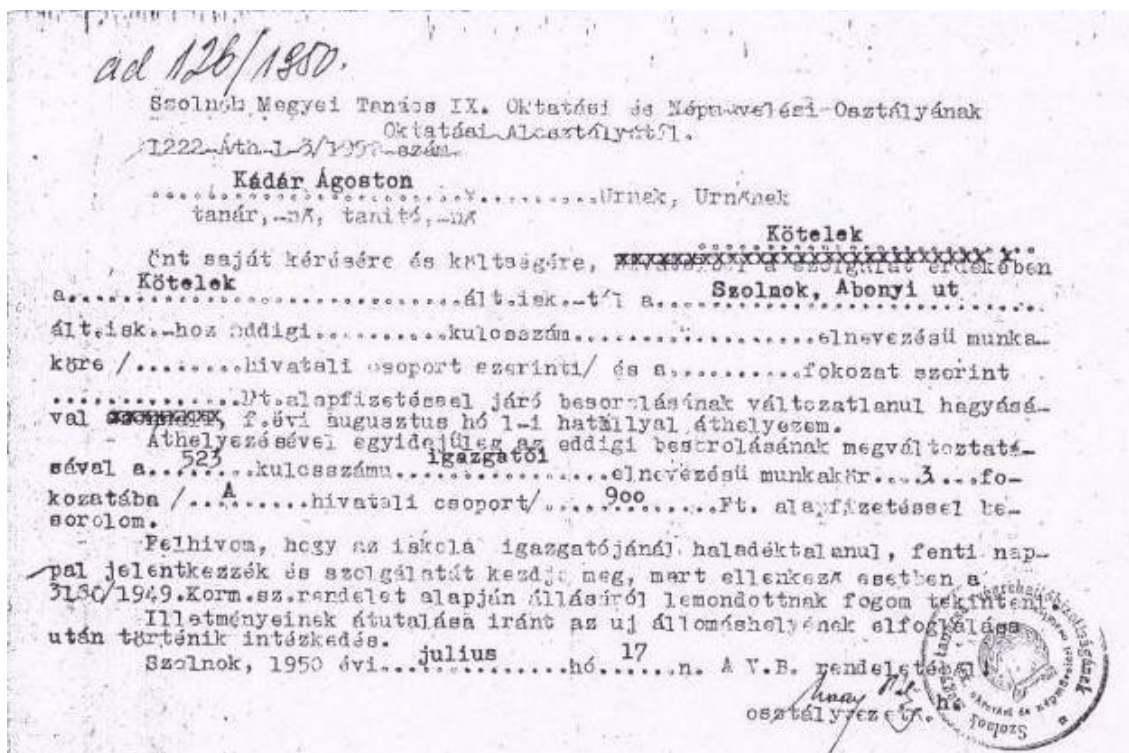
14. dokumentum

15. dokumentum

18. dokumentum

19. dokumentum

M Á S O L A T .

Állami Pedagógiai Főiskola.

Magyar, Történelem szak.

Sz.32-1952.szám.

Általános Iskolai Tanári Oklevél.

Az Állami Pedagógiai Főiskola tanusítja, hogy K á d á r Á g o s t o n aki 1904. évben február hó 24. napján Balmazújváros városban /községben/ Hajdu megyében Magyar országban született, az 1948-49 tanévtől az 1951-52. tanévig terjedő időben magyar, történelem szakos általános iskolai tanári tanulmányi kötelezettségeinek jó eredménnyel eleget tett. Ennek bizonyosságául nevezettet OKLEVELES M A G Y A R, T Ö R T É N E L E M SZAKOS ÁLTALÁNOS ISKOLAI TANÁR-NAK nyilvánítjuk és részére ezt az oklevelet a főiskola pecsétjével, valamint sajátkezű aláírásunkkal kiállítottuk. Szeged. 1952. évi január hó 30. napján. Dr. Ágoston György Vizsgáztató Bizottság Elnöke, s.k. Ferenczy István s.k. igazgató h.

Az egyetemi tanulmányok folyamán letett szigorlatok eredményének részletezése:

1. Magyar irodalom: ..jeles, Magyar nyelvtudomány....jó, Magyar történelem: ...jó, Egyetemes történelem....jó, Marxizmus-leninizmus....jeles, Pedagógia:jó....Ferenczy István s.k. a tanulmányi osztály vezetője.

Fenti "Másolatot" az eredetivel összehasonlítottuk s azt szóról-szóra egyezűnek találtam. Fentiek alapján ezen másolatot hitelesnek nyilvánítom.
Szolnok 1952. február hó 23.

Karaszynmegyei Tanács VB. Népművelési Osztálya.

I g a z o l á s.

Hivatalosan igazoljuk, hogy.....*Kádár Agostonné*.....

a Pedagógus Szakszervezet és az Oktatásügyi Minisztérium által
Pécsett 1954 július 5-24-ig rendezett pedagógus nyaralótelep tagja,
mint ilyen Pécsett és környékén képzőhelyeseti munkát végezhet, kérjük a
hatóságokat és szervezeteket, hogy a munkájában támogassák és segít-
sék.

Pécs, 1954 július 5.

..........*.....*
..........*.....*

népművelési oszt. vez. h.

21. dokumentum

Szolnoki Járási Tanács VB. Művelődési Csoportja
Szolnok Kossuth Lajos u. 2. Tel: 13-31 173-as mellék
3856-10. /1957. szám. Tárgy: Számadóigazgató megbízása.

Kádár Árpádon részére

S z o l n o k

Megebízom Önt 1957. szeptember 1-i hatállyal Szolnok járásban
számadóigazgatói teendők ellátásával.

S z o l n o k, 1957. szeptember 2-án.

..........*.....*
Herina Béla
csoportvezető
Művelődési csoport

22. dokumentum

Járási Tanács VB. Művelődésügyi Osztálya
Szolnok, Kossuth L. u. l. Tel: 12-15, mellék: 92.

21.104
...../1964.

Tárgy: Kádár Ágoston Járási gazdasági
felügyelő munkaviszonyának meg-
szüntetése.-

H a t á r o z a t :

K á d á r Á g o s t o n járási gazdasági felügyelő munka-
viszonyát a Mt. 30. § /1/ bekezdés a/ pontja alapján, kérésé-
re, 1964. december 31-vel megszüntetem. Egyben intézkedtem,
hogy a Járási Pénzügyi Osztály illetményeinek folyósítását a
megjelölt időponttal szüntesse meg.

A felmondási idő tartalma alatt munkájára igényt tartok.
Felhívom, hogy a munkában töltött időre, valamint a felmon-
dási időre járó munkabérének, továbbá munkakönyvének és munka-
vállalói igazolási lapjának átvétele végett 1964. december 31-én
jelentkezzék a Járási Művelődésügyi Osztálynál.

I n d o k o l á s :

A rendelkező rész értelmében határoztam, mivel nevezett a tár-
sadalombiztosítási szabályok szerint öregségi nyugdíjra szer-
zett igényt, s ennek alapján írásban kérte munkaviszonyának
megszüntetését.

S z o l n o k, 1964. december 16.

Hering Béla
/: Hering Béla :/
osztályvezető

Kéldoró

JUBILEUMI ÉVKÖNYVÜNK

**1917
1967**

JÁSZBERÉNYI TANÍTÓKÉPZŐ INTÉZET

24. dokumentum

Felsőfoku Tanítóképző Intézet Igazgatósága

J á s z b e r é n y

Rákóczi u. 53.

Alulírott azzal a kéressel fordulok Önökhöz, hogy részemre az arany tanítói diplomát kiadni sziveskedjenek.

Kérésemet az alábbiakkal támasztom alá:

- 1./ 1921. évi június hó 28- napján kaptam meg elemi népi iskolai tanítói oklevelemet a jászberényi állami tanítóképző intézetben.
- 2./ 1922. febr. 1-től 1964. december 31-ig működtem pedagógus pályán és 43 évi szolgálat után 1964. december 31-én mentem nyugdíjba.
- 3./ Működésem alatt népművelési munkámért a felszabadulás után kétszer részesültem miniszteri dicsőretekben és megkaptam a " Szocialista Kulturáért " kitüntetést, továbbá " Az oktatásügy kiváló dolgozója " kitüntetést.
- 4./ Végül megemlítem, hogy ma is aktív társadalmi munkát végzek a Pedagógusok Szakszervezetében, az SZMT-ben a TIT-ben és a Járási vegyes Munkaügyi Döntőbizottságban.

Fentieket hivatalosan okmányokkal igazolom s ezek alapján ismételten kérem részemre az arany- tanítói oklevél kiadását.

Tisztelettel:

S z o l n o k, 1971. máj. 28.

Kádár Ágoston

Szolnok, Bajcsy Zs. u. 2.

Szolnok, Városi Tanács VB. Művelődésügyi Osztálya.

Alulírott hivatalosan igazolom, hogy Kádár Ágoston a fenti kérelemben foglaltakat az előttem bemutatott tanítói oklevéllel, illetve működési bizonyítványokkal és egyéb hivatalos okmányokkal igazolta, s részére - mint köznevelésben álló nyugdíjas pedagógus részére - az arany tanítói diploma kiadását javasolom.

S z o l n o k, 1971. máj. 28.

PK.

.....
Osztályvezető

DÍSZOKLEVÉL

KÁDÁR ÁGOSTON

okleveles tanító nak, aki
a Jászberényi Tanítóképző
Intézet -ben

1921. év június. hó 28. napján
ÖTVEN ÉVE

szerzett oklevele alapján közmegebecsülésre méltóan
teljesítette hivatását, elismerésül ezt az

ARANYOKLEVÉLET

adja ki a

Jászberényi Tanítóképző
Intézet

Kelt, Jászberény, 1971. év szept. hó 1-én.

igazgató

A. Tű. 1131/a. r. sz. — Nyomell. V. — 692759 — FNyV. 14.

A Jászberényi Tanítóképző ARANYDIPLOMAJA
1971. szeptember 1-én.

26. dokumentum

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy a szeretteit férj, édesapa, nagypapa és rokon

Kádár Ágoston

nyugalmazott tanár

életének 75. évében 1978. december 28-án tragikus hirtelenséggel váratlanul elhunyt.

Hamvasztás előtti búcsúztatására 1979. január 6-án, szombaton 13.30 órakor kerül sor a szolnoki Munkásőr úti temető halottus házábanál.

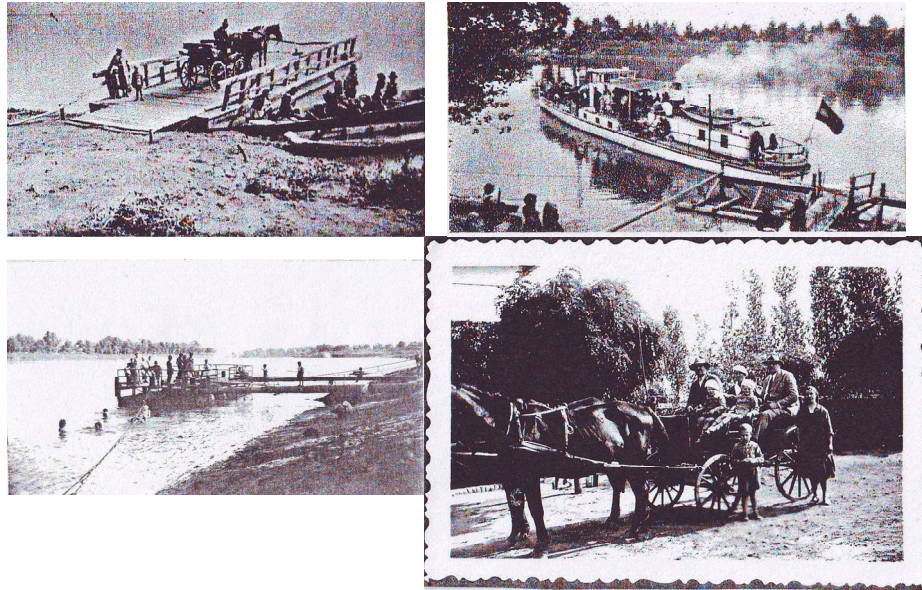
Szolnok, 1979. január 2.

A gyászoló család

Cím: Kádár, 5000 Szolnok, Bajcsy-Zs. u. 2.

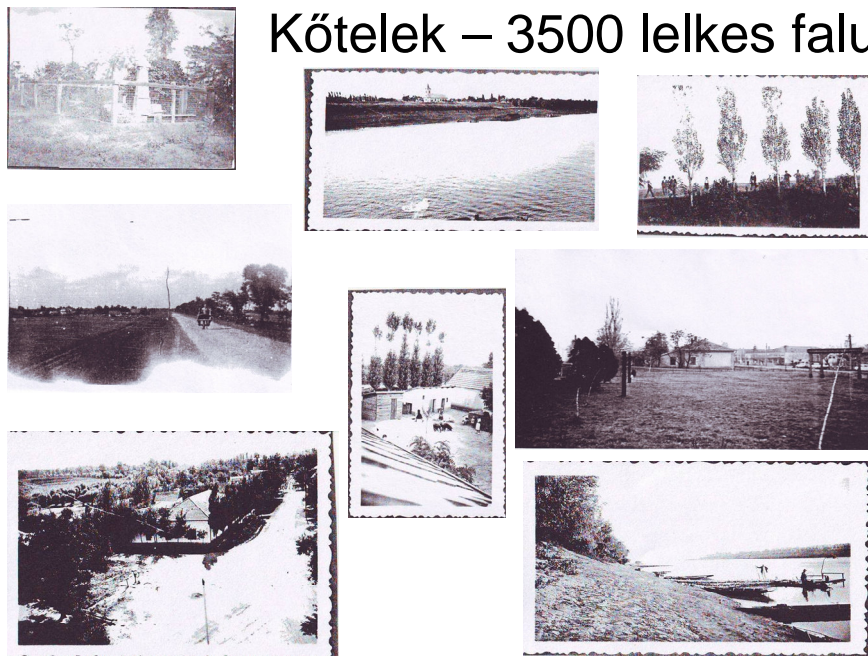
SCHV

Kőtelek a XX. század első évtizedeiben

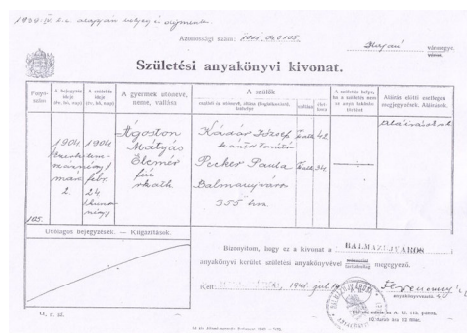

1. kép

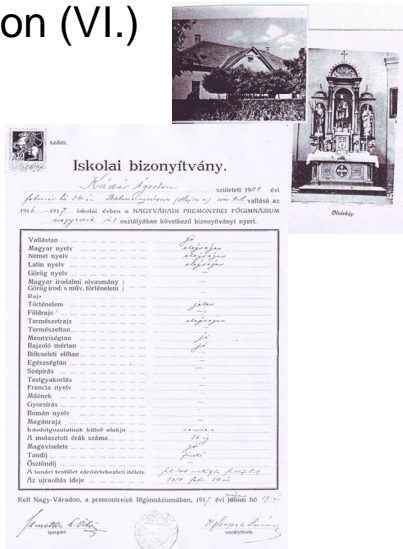
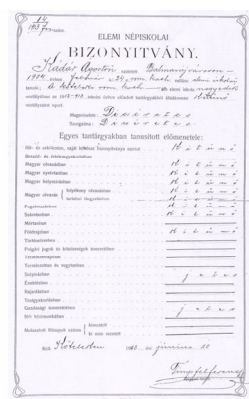
Kőtelek – 3500 lelkes falu

2. kép

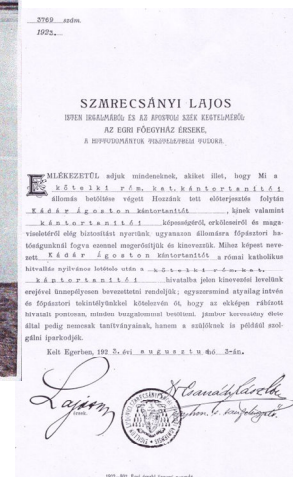
3. kép

4. kép

[illegible]

Bizonyítvány – kinevezés – esküvő
Hűség örök életre – hivatás – és házasság

119

Minden érdekelte és mindent dokumentált

120

1938 Eucharisztikus Világkongresszus, Budapest

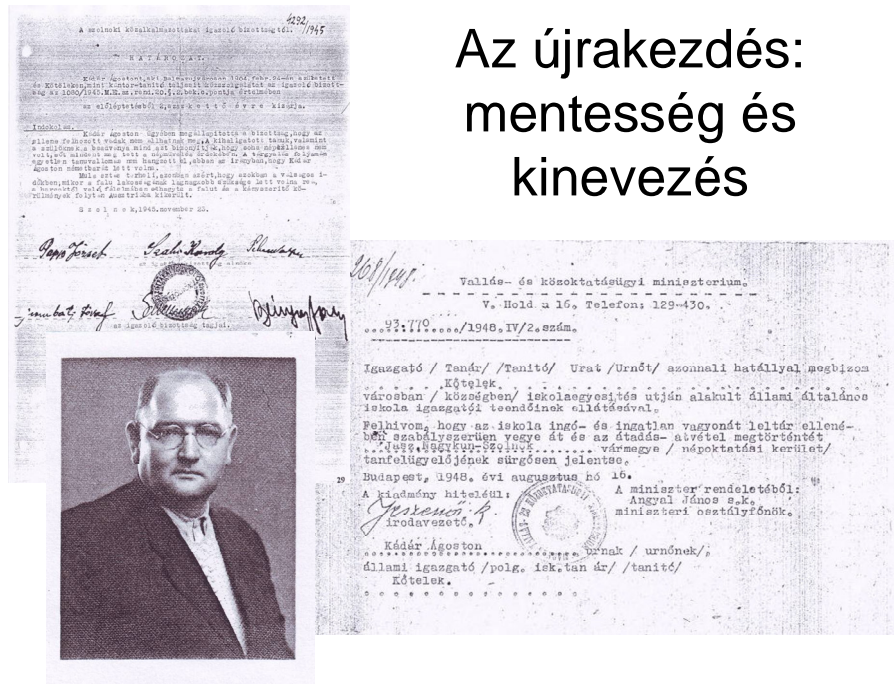
9. kép

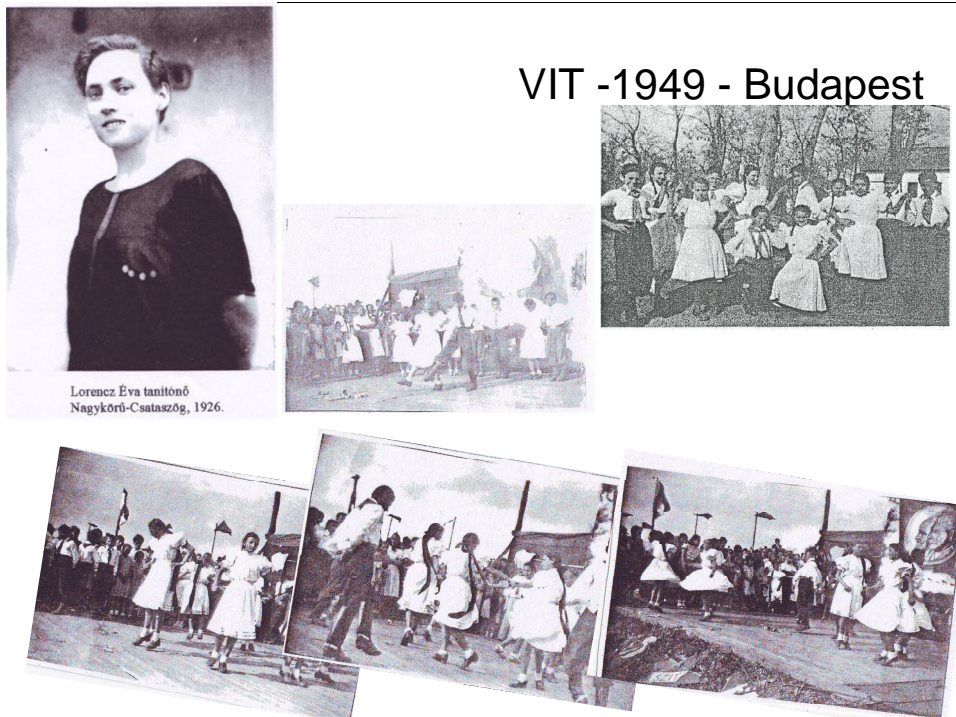
A katolikus kántortanító, akit református papnak
néztek Egerben;
és a háború éveiben – az Atter Zee-nél

10. kép

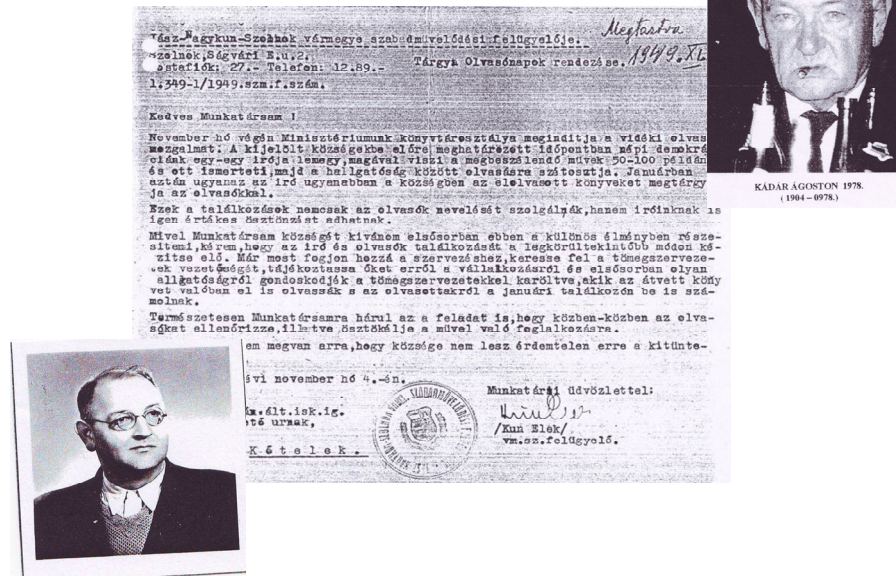
11. kép

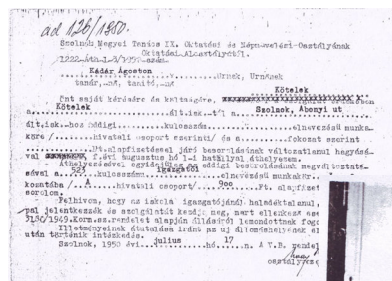
VIT -1949 - Budapest

12. kép

Író - olvasó találkozó

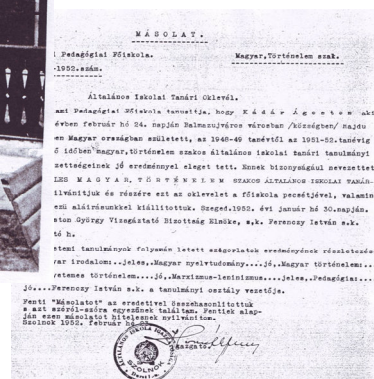

13. kép

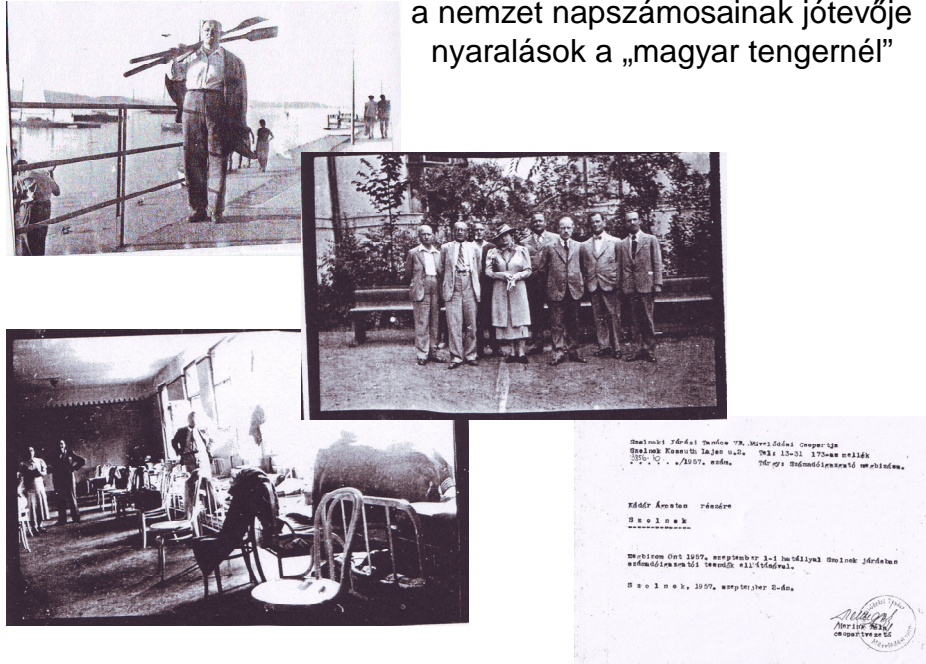
Rendszerváltás 1950 Szolnok

És egy újabb diploma
És a TIT

14. kép

A szakszervezetis a nemzet napszámosságainak jótévője nyaralások a „magyar tengerén”

15. kép

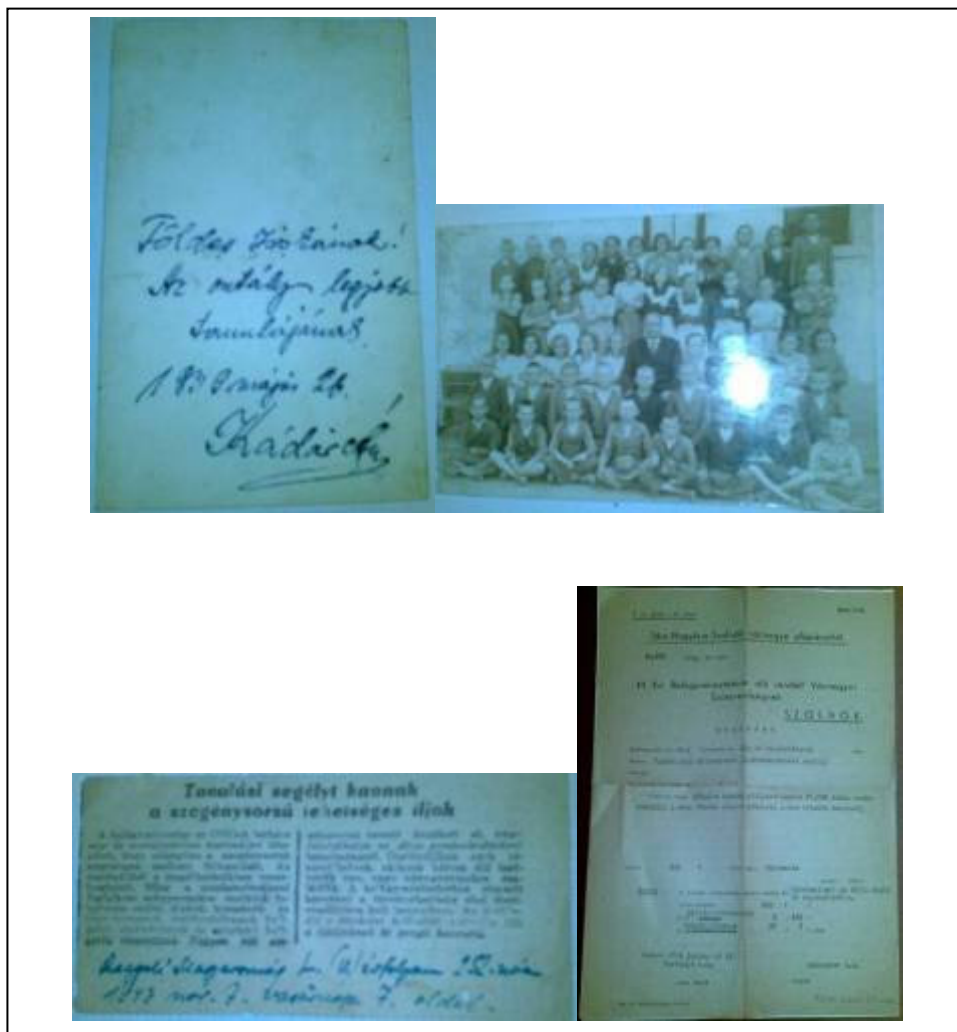
Nyugalomba vonulva – aktívan a szakszervezetben és a TIT-nél

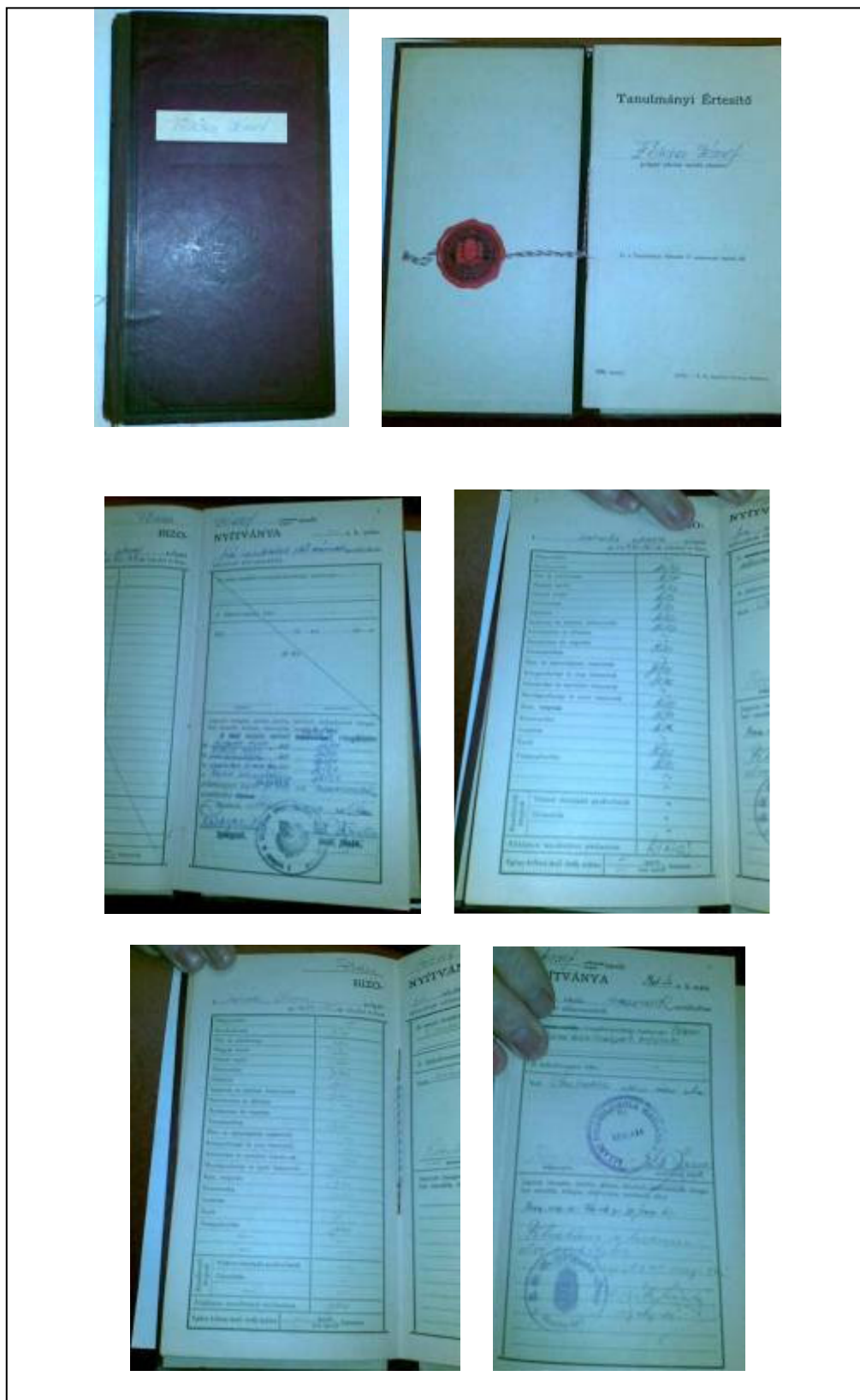
16. kép

17. kép

18. kép

19. kép

1822. évi a Magyarországi királyi és
azaz a Magyarországi királyi és
azaz a Magyarországi királyi és
azaz a Magyarországi királyi és
azaz a Magyarországi királyi és
azaz a Magyarországi királyi és
azaz a Magyarországi királyi és
azaz a Magyarországi királyi és
azaz a Magyarországi királyi és
azaz a Magyarországi királyi és

1822. évi a Magyarországi királyi és
azaz a Magyarországi királyi és
azaz a Magyarországi királyi és
azaz a Magyarországi királyi és
azaz a Magyarországi királyi és
azaz a Magyarországi királyi és
azaz a Magyarországi királyi és
azaz a Magyarországi királyi és
azaz a Magyarországi királyi és
azaz a Magyarországi királyi és

20. kép